

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ
(1923-1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MUHARREM TURP

TEZ YÖNETİCİSİ
PROF. DR. SELÇUK URAL

KARS 2013

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Muharrem TURP'a ait Türkiye-Yugoslavya İlişkileri (1923-1950) konulu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Prof. Dr. Selçuk URAL (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Nebahat ORAN ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Ertan KÜÇÜKEFE

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../20
tarih ve ...../..... Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

.../.../...

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum, “Türkiye-Yugoslavya İlişkileri (1923-1950)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/07/2013

Adı Soyadı: Muharrem TURP

İmza:

PLAGIARISM

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

03/7/2013

Name Surname: Muharrem TURP

Signature:

İÇİNDEKİLER

ÖZET..	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	IV
TABLO LİSTESİ	V
HARİTA LİSTESİ	VI
GİRİŞ.....	1
A- YUGOSLAVYA COĞRAFYASI VE TARİHİ	1
1. Osmanlı Hâkimiyetinde Balkanlar.....	3
2. Milliyetçi İsyânlar ve Bağımsızlık Mücadeleleri (1804-1878).....	4
3. Bosna Hersek'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Hâkimiyeti (1878-1918)	6

BİRİNCİ BÖLÜM

YUGOSLAVYA FEDERAL HALK CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

A- SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NIN KURULMASI (1918).....	8
B- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI..	9
C- ALMAN İŞGALİ VE DİRENİŞ HAREKETLERİ (1941-1945)	11
D- YUGOSLAVYA FEDERAL HALK CUMHURİYETİ'NİN ORTAYA ÇIKMASI	15

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLER (1923-1938)

A- ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASI.....	18
B- YUGOSLAVYA-TÜRKİYE DOSTLUK ANTLAŞMASI (28 EKİM 1925).....	20
C- BALKAN KONFERANSLARI'NDA TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ	21
1. Balkan Konferansları	21
2. Yugoslavya Kralı Aleksandre'nin Türkiye Ziyareti (1933).....	25

3. Türkiye Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması (1933)	26
4. Balkan Antantı ve Türkiye-Yugoslavya İlişkileri.....	29
5. Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç'in Ankara Ziyareti (1936)	33
6. İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'ın Belgrat Ziyareti (1937).....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ

A- İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE-YUGOSLAVYA SİYASİ İLİŞKİLERİ	36
1. İkinci Dünya Savaşı Sırasında Balkan Antantı ve Türkiye-Yugoslavya İlişkileri	36
2. Balkan Antantı Konseyi'ne Şükrü Saraçoğlu'nun Katılması (1940)	38
3. Yugoslavya'nın İşgali ve Türkiye-Yugoslavya İlişkilerine Etkisi	40
B- TÜRKİYE-YUGOSLAVYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ	42
1. Türkiye ve Yugoslavya'nın Genel Ekonomik Durumları	42
2. Afyon Satış Antlaşması (1939).....	44
3. Türkiye-Yugoslavya Ticaret ve Ödeme Anlaşması (1947).....	48
C- Türkiye-Yugoslavya Sosyal-Kültürel ilişkileri	51
1. Yugoslavya'daki Türk Nüfusu	51
2. Yugoslavya'da Müslümanlara Yapılan Baskılar	55
3. Yugoslavya'daki Türk Emlak ve Menfaatlerinin Tazminine Mutaallik Protokol (1950).....	57
SONUÇ	60
BİBLİYOGRAFYA	64
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	95

ÖZET

Yugoslavya, bulunduğu coğrafi konumu sebebiyle yüzyıllar boyu birçok uygarlığın sahip olmak istediği bir bölgede kurulmuştur. Bölgede yaşan Slav halkları, uzun zaman birbirleriyle mücadele etmiş, ardından kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ile tek çatı altında birleşmiştir. Ancak daha sonra kurulan Yugoslavya Krallığı sırasında gelişen olaylar ve ayrımcılık, ülkede İkinci Dünya Savaşı sırasında kopmalar meydana getirmiştir. Alman işgali sırada ortaya çıkan Partizanlar, herkese adalet ve eşitlik vaatleriyle, halkı kendi etrafında birleştirmiş ve Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Türkiye ve Yugoslavya ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle Balkan Antantı sayesinde olumlu yönde ilerleyen ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı'nda, Yugoslavya'nın işgale uğraması ve Balkan Antantı'nın geçerliliğini yitirmesiyle durma noktasına gelmiştir. Savaş sonrası her iki ülke ilişkileri tekrar iyileştirmeye çalışmış ve bu sebeple antlaşmalar imzalamıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Türkiye, Yugoslavya, Ekonomi, Basın, Siyaset.

ABSTRACT

Yugoslavia, because of the geographical location it resides was on a region which a lot of civilizations desired to own and govern for centuries. The Slav nations living on this region combated with each other for a long period of time and united under the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes at the end of these combats. However, the developments and discrimination policy after the foundation of Kingdom of Yugoslavia gave rise to separations during the 2nd World War. Partisans group which was emerged during German invasion united the nation beside themselves with justice and equality promises and founded the Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

Relations between the Republic of Turkish and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia was negatively affected by the 2nd World War. The positively advancing relations especially after the Balkan Pact was almost destroyed with the 2nd World War and the cancellation of Balkan Pact. After the war ended, both countries tried to rehabilitate and improve the relations and concluded several agreements for that reason.

KEYWORDS: Turkey, Yugoslavia, Economy, Press, Politics

ÖNSÖZ

İsmet İnönü'nün 11 Kasım 1938'de Cumhurbaşkanı olmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti, Almanya ve İtalya'da kurulan faşist rejimlerin yayılcı politikalarına karşı Balkan coğrafyasındaki devletlerle birlikte, Balkanlarda sulhun temini için çaba sarf etmiştir.

Bu dönemde milli çıkarlarımız ve tarihsel bağlarımız gereği Türkiye, Balkanlarda sulhun ve istikrarın temini için öncü rol oynamıştır. Balkanların en güçlü devletlerinden biri olan Yugoslavya, Türkiye'nin barış için harcadığı çabalara destek vermiş ve iki ülke ilişkilerinde ciddi ilerlemeler sağlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Türkiye savaşa girmemek için denge politikası izlemeye başlamış ve Yugoslavya ile olan ilişkileri 1941 yılında Yugoslavya'nın işgale uğramasıyla bitme noktasına gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ile Türkiye, ilişkilerin tekrar geliştirilmesi ve Balkanlarda istikrar ve barışın tekrar temini için beraber çalışmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde Yugoslavya tarihi, coğrafi ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanıtılmıştır. İkinci bölümde Atatürk dönemi ile birlikte başlayan ilişkiler incelenmiştir. Son bölümde, İsmet İnönü dönemindeki siyasi ve ekonomik faaliyetlerle birlikte Yugoslavya'da bulunan Türklerin durumu ile ilgili bilgi verilmiştir.

Bu tezin hazırlanış aşamasında bilgisiyle ve manevi desteğiyle bana her zaman yardımcı olan Sayın Prof. Dr. Selçuk URAL, Sayın Yrd. Doç. Dr. Nebahat Oran Arslan ve tüm Kafkas Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarıma ve benden maddi manevi desteğini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Kars 2013

Muharrem TURP

KISALTMALAR

CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
SHS	:	Sırp-Hırvat-Sloven
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
bkz	:	Bakınız
s	:	Sayfa

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1921’de Yugoslavya’da Yapılan Nüfus Sayımı Sonuçları	52
Tablo 2. 1948’de Yugoslavya’da Yapılan Nüfus Sayımı Sonuçları	54

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. SHS Krallığı'nın Oluşumu	9
Harita 2. Alman İşgali ve Yugoslavya'nın Parçalanması	14
Harita 3. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nde Federal Yapı	16

GİRİŞ

A- YUGOSLAVYA COĞRAFYASI VE TARİHİ

Yugoslav adı “Güney Slavlar” anlamına gelen Sırpça-Hırvatça kaynaklı bir kelimeden gelmekte olup “Güney Slavların Yurdu” demektir. İlk kez 1839’da Teodor Pavloviç adlı bir Sırp tarihçi tarafından kullanılmıştır.¹ Güneydoğu Avrupa’da, Balkan Yarımadası’nda yer alan Eski Yugoslavya’nın batı kıyı şeridi ve adalarla kaplı olan karasuları, Adriyatik Denizi’ne açılmaktaydı. Ülke kuzeybatıdan İtalya, kuzeyden Avusturya ve Macaristan, güneyden Yunanistan ve Arnavutluk, batıdan Adriyatik Denizi ve doğudan Romanya ve Bulgaristan ile çevriliydi.² Yugoslavya, 226.000 km² alan üzerinde altı federe cumhuriyet ile iki özerk bölgeden oluşmaktaydı; Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Slovenya ve Karadağ federe devletleriyle Sırbistan’a bağlı olan Kosova ve Voyvodina özerk bölgeleri.³ Dörtte üçü dağlık olan ülke, İtalya’dan ülkenin kuzeybatısına doğru uzanan Julian Alpleri ile güneyde kıyıya koşut bir kuşak gibi uzanmakta olan Dinar Alpleri ile çevriliydi.⁴

Yugoslavya’nın kapsadığı alanda ilk yerleşim Alt Paleolitik Çağa kadar inmektedir. Bu topraklara yapılan göç dalgalarıyla, bölgede adından en çok söz edilen topluluklar; İlyrialılar, Daçyalılar, Makedonlar ve Traklar’dı. Bölgenin daha çok batı kesimlerinde bulunan İlyrialılar bugünkü Arnavutların ataları sayılmaktadır. M.Ö 3. yüzyılda Roma’nın nüfuzu altında kalan bölge daha sonra Roma’nın 395 yılında ikiye ayrılması ve 476’da Ostrogotların, Batı Roma’yı yıkmasından sonra Doğu Roma’nın yani Bizans’ın nüfuz alanına girdi. Değişik zamanlarda yapılan akınların ardından, 5. yüzyılda Karpatlar’ın kuzeyinden gelen Slav toplulukları bölgeye yerleşti. Daha sonraları Avarlar’a bağlanan Slavlar, Balkanların iç bölgelerine göçmeye başladılar. Bu göç ve akınlar etkisini kaybedince Bizans İmparatoru Herakleios, Slav ve Hırvat topluluklarını Dalmaçya kıyılarına yerleştirdi.

Slovenler, bölgeye gelen ilk Slav halkıydı. Sava vadisinden Leipzig’e kadar uzanan bir alanda krallıklarını kurdular. Ancak 748’de Frankların egemenliği altına girdiler. Hırvatlar ise Dalmaçya’nın kuzeyinden Pannonia içlerine doğru uzan bir

¹ İrfan Kaya ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, Ankara 2003, s. 15.

² **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Görsel Yayınlar, Cilt 24, s. 9362.

³ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, Cilt 24, s. 12605.

⁴ **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, s. 9362-9363.

alandaki gevşek bir federasyon altında toplanmışlardı. 924'te yılında Hırvatlar kendi krallıklarını kursalar da 1091'de Macaristan Kralı I. Laszlo, Hırvat topraklarını ele geçirdi. 12. yüzyılda Macaristan ile Venedik'in, Adriyatik kıyılarında hâkimiyet kurmak için verdikleri mücadele sırasında Dalmaçya kentleri özerkliğini korudu. Ancak Bosna ve Sırbistan'ın yükselişi ile birlikte güç dengesinin bozulunca birlikte 14. yüzyılın sonunda Venedik denetimine girdiler. Yine bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki faaliyetleri neticesinde Dalmaçya kentlerine çok sayıda Slav göç etmeye başladı.⁵

Bosna 1180 yılına kadar siyasi bir birlikten yoksundu. Ancak Bizans'a bağlı bazı kesimleri de mevcuttu. 1180'de Ban Kulin önderliğinde bağımsızlığını elde etti. Ban Kulin 1204'te öldü. Kendinden sonra dirayetli yöneticilerin çıkmaması yüzünden ülke 50 yıl boyunca karışıklıklar yaşadı. Bundan faydalanan Macar Krallığı, 13. Yüzyıl ortalarına gelindiğinde bölgeyi ele geçirdi.⁶ 15. yüzyılda güney topraklarını hâkimiyeti altına bir asilzade, herceg (dük) namıyla Kutsal Roma-Germen korumasına girdi. Bundan sonra da bölgenin bu kesimi Hersek adıyla tanınmaya başladı.⁷

Bölgede siyasi birlik kurma noktasında en çok Sırp'lar zorlandı. Zira yaşadıkları bölgelerin tamamı Bizans hâkimiyetinde olduğu için siyasi birliği kurmakta ciddi sıkıntılar yaşadılar. 850'de Vlastimir önderliğinde ilk Sırp devletini kuran Sırp'lar daha sonra Bulgarların hâkimiyetine girdi. Prens Çeslav, Bulgarlara karşı bölgedeki akraba kabileleri tekrar birleştirmek istedi. Ancak, 960'da Macarlara karşı girdiği bir mücadelede hayatını yitirince, bölge bu sefer de önce Bizans'ın daha sonra da tekrar Bulgarların hâkimiyetine girdi. 1018'de Bizans, Bulgarlara karşı yürüttüğü mücadeleyi kazanınca bölgenin tek hâkimi oldu. Vlastimir'in kurduğu Sırp devletinin ardından batıda Karadağ adını alacak olan Dağlık Zeta, doğuda da Raşka devletleri kuruldu. Raşka devletinin hükümdarı Stefan Nemanıç, 1186'da Zeta ve Raşka devletlerini birleştirip Sırp'ları tek çatı altında topladı. 1219'da Stefan Nemanıç'in oğlu Rastko bağımsız Sırp Ortodoks Kilise'sini kurdu. Büyük bir gelişme gösteren Sırp Krallığı, 1355 yılında Kral Duşan'ın ölümünün ardından tekrar dağıldı.

---

⁵ 21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s. 25-27.

⁶ Kemal NURGİÇ, **Bosna-Hersek'in İslamlaşma Süreci 15-16 Yüzyıl**, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2007, s. 20-21.

⁷ 21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye, s. 25-27.

Slav kökenli diğer topluluklar ise bu süreçte içerisinde tam bir birlik sağlayamadılar. Avrupa'nın güç dengesi içinde Macar, Bizans ve Venediklilerin nüfuzu altında yaşamayı sürdürdüler.⁸

1. Osmanlı Hâkimiyetinde Balkanlar

Güney Slav halklarının siyasal yaşamı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden önce farklı bir gelişim çizgisi izledi. Hırvatlar ve Slovenler, Roma merkezli Hıristiyan kültürün etkisi altında şekillenirken Sırp, 1389'da Kosova Savaşı'nın ardından Osmanlı idaresine girdi.⁹

Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul'u almadan önce Bizans'a destek gelmemesi amacıyla 1356'da itibaren adım adım Balkanlarda ilerledi ve İstanbul'un korunmasına yardım edecek her unsuru egemenliği altına aldı. 1363 yılında yapılan Sırp Sındığı Savaşı ile Osmanlı Devleti, Balkanlardaki ilk başarısını elde etti. Arkasından 1389'da Osmanlı Ordusu, Trakya ve Bulgaristan'ı geçerek Sırbistan'ın doğusunda; Kosova'da toplanan müttefik kuvvetleri yenerek buradaki beylikleri kendi yönetimine aldı.

Kosova Savaşı'ndan sonra Macaristan Kralı Sigismund, Osmanlıları Balkanlardan atmak için planlar yapmaya başladı. Papa'nın da desteğiyle Fransa başta olmak üzere Avrupa'nın her köşesinden binlerce Hıristiyan, Sigismund'un ordusuna katıldı. 1396'da Macar-Osmanlı savaşında sonrasında Haçlı Ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Bu zaferle, Osmanlı'nın Balkanlardan atılması bir yana ilerleyişini durduracak bir güç bulunmadığı anlaşılmış oldu.

Osmanlı İmparatorluğu, 1444'te Varna ve 1448'de İkinci Kosova savaşının ardından artık Balkanlara yerleşti. 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un alınmasıyla Bizans İmparatorluğu tamamen ortadan kalktı. Böylece Konya'dan Kosova'ya kadar uzanan bölgede yönetim tek bir elde toplanmış oldu. 15. yüzyılın sonunda Osmanlı tam manasıyla bir Balkan imparatorluğu haline geldi. Bu tarihten sonra, tam 350 sene boyunca Balkan topraklarında hâkimiyetini devam ettirdi.¹⁰

Osmanlı Devleti bu dönem içerisinde yerli unsurlar İlliryalılar, Slavlar, Yunanlılar, Türk kökenli Avarlar, Pomaklar ve Bulgarlara ek olarak Anadolu'dan çeşitli Türk boylarını, Kırım'dan Tatarları, Kafkasya'dan Çerkezler ile ve Yahudiler, Çingeneler ve Ermenileri bölgeye yerleştirdi. Bu etnik yapı içerisinde düzen "millet

⁸ Ayşe ÖZKAN, **Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması (1830-1878)**, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 1-2.

⁹ ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, s.26.

¹⁰ YILMAZ, **Osmanlı'nın Son Yüzyılı**, s. 8-9.

sistemi” adı verilen yönetim şekliyle sağlandı. Dini liderler, hem eğitim, hem de hukuksal sorunlarda yetki sahibiydi. Gayrimüslimlere günlük yaşamlarında ve inançlarında serbestlik sağlandı.

Osmanlı İmparatorluğu batıdaki en ileri sınırına 1541 yılında Budin seferiyle ulaştı. Bu sefer ile Macaristan topraklarının bir kısmı Osmanlı’ya katıldı.¹¹ Osmanlı İmparatorluğu, 1551-1553 yılları arasında Erdel’de Avusturya ve Macar kuvvetleri ile yaptığı bir seri sefer sonucunda Budin’deki hâkimiyetini tüm kabul ettirdi. Osmanlı İmparatorluğu, 1596’da, Avusturya’nın uç boylarına yaptığı akınlara karşı Macaristan’ın kuzeydoğusuna saldırıya geçti. 13 yıl süren savaşlar neticesinde 1606 Zitvatorok Barış Antlaşması imzalandı. Osmanlı İmparatorluğu elindeki toprakları korusa da bir başarı elde edemedi. Aksine bu savaşlar Osmanlı İmparatorluğu’nu oldukça yordu.¹² 1683’te İkinci Viyana Kuşatması’nın başarısızlık sonuçlanması üzerine Osmanlı İmparatorluğu’nun bölgedeki hâkimiyeti zayıflamaya başladı.¹³ 26 Ocak 1699 yılında imzaladığı Karlofça Antlaşması ile Yugoslavya’nın batı bölgelerini kaybetti.¹⁴ 1715-1718 yıllarında Osmanlı-Avusturya-Venedik arasında yapılan savaşlar sonucunda imzalanan Pasarofça Antlaşması neticesinde Osmanlı İmparatorluğu, kuzey Sırbistan, Belgrad, Banat ve batı Eflâk’ı Avusturya’ya bıraktı. Ancak 1739 yılında Osmanlı’nın Belgrad’ı kuşatması sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması neticesinde Osmanlı İmparatorluğu, kuzey Sırbistan ve Belgrad’ı yeniden aldı.¹⁵

2. Milliyetçi İsyenlar ve Bağımsızlık Mücadeleleri (1804-1878)

Fransız Devrimi’nin yaydığı ulusçuluk akımından etkilenen Balkan ulusları, Avrupa devletlerinin de desteğini alarak Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar tek tek bağımsızlıklarını kazandılar.¹⁶ Ayrıca Rusya, dış politikasının temelini oluşturan Akdeniz’e inme politikası çerçevesinde Balkan uluslarını kendi etrafında birleştirmek istiyordu. Bu sebeple Slav ve Ortodokslarla işbirliği içinde hareket ederek onları Osmanlı’ya karşı kışkırtıyordu.¹⁷

¹¹ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 27-28.

¹² Metin KUNT, *Türkiye Tarihi Osmanlı Tarihi*, Cilt 3, İstanbul 2008, s. 20-21.

¹³ Caner SANCAKTAR, *Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası*, Ege Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, ESAM Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz 2001, s. 38.

¹⁴ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 28.

¹⁵ SANCAKTAR, *Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası*, s. 39.

¹⁶ Oral SANDER, *Siyasi Tarih*, Ankara 2005, s. 299.

¹⁷ YILMAZ, *Osmanlı’nın Son Yüzyılı*, s. 9.

Balkanlarda meydana gelen değişimlerden ilk etkilenenler Sırlar oldu. Sırlar 1804'te Kara Yorgi önderliğinde silahlı mücadeleye giriştiler. Rusya, gelişen isyan olaylarına Rusya aktif olarak destek verdi. Bu dönemde Pan-Ortodoks ideolojiyi silah olarak kullanan Rusya, Hırvat ve Slovenlerin Katolik olması sebebiyle Pan-Slavist politika izlemeye başladı. 1828'de yapılan Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Edirne Barış Antlaşması (1829) neticesinde Sırbistan, özerlik kazandı.¹⁸

1848 yılına gelindiğinde Slavlar arasında milliyetçilik duyguları iyice yayıldı. 2 Haziran 1848'de Prag'da ilk Pan-Slavist Kongresi yapıldı. Kongrede Slavların sorunları görüldü ve her yıl farklı bir kentte kongre yapılması kararlaştırıldı. Ancak takip eden yıllarda ortaya çıkan öğrenci ve işçi ayaklanmaları nedeniyle kongre çalışmalarına devam edemedi. 1867'de Moskova'da yapılan ikinci kongrede; Slav birliğinin din, dil ve alfabe birliğinden geçtiği ve bu sebeple tüm Slavların Ortodoks mezhebine geçmeleri ve Slav alfabesini kabul etmeleri istendi. Bu amaçla Zagreb'te, Güney Slav halklarının ortak bir dil ve edebiyat prensibini savunmak amacıyla, Yugoslavya Akademisi kuruldu. İkinci Slav kongresi Güney Slav halklarının, Güney Slav Krallığı adı altında birleşmesi düşüncesini öne çıkardığı için önemlidir. Krallığın başkentinin Belgrad olarak seçilmesi de kongrede Sırbistan'ın etkin olduğunu göstermektedir.¹⁹

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı'nın mağlubiyetiyle sonuçlandı. Savaşın sonunda imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşmasıyla, Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını kazandı. Bosna-Hersek ise Avusturya'ya bırakıldı. Ayrıca bu antlaşma ile Tuna'dan Ege denizine uzanan, Makedonya'nın büyük bir bölümünü içine alan ve Osmanlı'nın Rumeli'deki topraklarını ikiye bölen bir Bulgar prensliği kuruldu. Rusya'nın Balkanlar'daki bu faaliyetleri ve İstanbul'a kadar donanmalarını getirmeleri, Avrupa devletlerini rahatsız etti. Rusya'yı dizginlemek üzere Berlin Kongresi'de yeni bir kongre toplanması kararlaştırıldı. 6-13 Temmuz 1878'de yapılan Berlin Kongresi sonucunda yine Sırbistan, Karadağ bağımsızlıklarını kazandı. Bosna-Hersek, Osmanlı toprağı sayılmasına rağmen Avusturya yönetimine verildi.²⁰

---

¹⁸ SANDER, *Siyasi Tarih*, s. 298.

¹⁹ Nesrin KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, Ankara 2005, s. 28.

²⁰ Sina AKŞİN, *Türkiye Tarihi Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cilt 3, İstanbul 2008, s. 161.

3. Bosna Hersek'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Hâkimiyeti (1878-1918)

Bosna-Hersek, Avusturya için büyük önem arz ediyordu. Zira Bosna-Hersek'in işgaliyle birlikte Avusturya burada Pan-Slavizm'e karşı bir tampon bölge oluşturacak ve Dalmaçya kıyılarına çıkarak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çekilmesi ile doğan siyasi boşluğu doldurabilecekti. Bu amaçla, Avusturya, Berlin Kongresi'nde alınan kararlara uymayarak 4 Temmuz 1878'de Bosna-Hersek'i işgale başladı. Avusturya ordusu, işgal sırasında büyük bir direnişle karşılaşınca takviye kuvvet istedi ve daha fazla direnemeyen Bosna-Hersek, 5 Ekim 1878'de tamamen işgal edildi.²¹

Avusturya-Macaristan' İmparatorluğu'nun işgaline ve yayılcı politikalarına karşı en büyük tehlike Balkanlarda oluşabilecek bir ittifaktı. Ancak Berlin Kongresi ile tüm topraklar Balkan ülkeleri arasında öyle hesaplı bölünmüştü ki tüm devletlerarasında anlaşmazlığa neden olabilecek bir bölge bırakılmıştı. Avusturya-Macaristan, gerekli gördüğü yerde bu zıtlıkları kullanabilecekti.²²

Berlin Kongresi ile kendisine sadece işgal hakkı tanınan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, işgalden sonra bölgeye kendi toprağı olarak muamele etmeye başladı ve idari sistemini de kendi yönetimine bağladı.²³

Bosna-Hersek'in işgaline, Sırbistan karşı çıktı. Ancak Sırbistan, Berlin Kongresi sonrasında oldukça elverişsiz sınırlar içine sıkışmıştı ve Avusturya-Macaristan'ın etkisi altına girdi. Ekonomik faaliyetlerinin tamamı da Avusturya-Macaristan ile yaptığı ticarete endeksli durumdaydı. Öyle ki Bosna-Hersek'in işgaline karşı olmasına rağmen Sırbistan ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında 1882'de imzalanan anlaşmayla Sırbistan, Makedonya ve Selanik'te asayışı bozan bir durum olduğunda müdahale için Avusturya-Macaristan'a topraklarından geçiş hakkı vermek zorunda kaldı.²⁴

Osmanlı Devleti, 23 Temmuz 1908'de 2. Meşrutiyet'i ilan etti. Bu ihtilalle birlikte Osmanlı'nın bir Osmanlı kimliği yaratma çabası Balkan Devletleri tarafından tepkiyle karşılandı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bosna-Hersek'in kuramsal olarak Osmanlı'ya bağlı olmasından ve Osmanlı Devleti'nin Bosna-hersek halkını İstanbul'daki meclise temsilci göndermesi için çağırmasından ve Avusturya-

²¹ Zerrin OLAŞ, **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna-Hersek**, (Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2007, s. 29-33.

²² Aram ANDONYAN, **Balkan Savaşı**, Aras Yayınları, İstanbul 1999, s. 39.

²³ Barbara JELAVİCH, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, İstanbul 2009, s. 61.

²⁴ Aram ANDONYAN, **Balkan Savaşı**, İstanbul 1999, s. 48-50.

Macaristan'ın yönetimini sorgulamasından endişe duymaktaydı. Ayrıca, Sırbistan, Bosna-Hersek'te gizli teşkilatlar kurarak Avusturya-Macaristan'a karşı ir ayaklanma yapmak niyetindeydi. Nitekim tüm bu olaylar karşısında Avusturya-Macaristan 5 Ekim 1908'de 1909'da Bosna-Hersek'i işgal ettiğini duyurdu.²⁵

Sırbistan, 1910'da Sofya'da yapılan Pan-Slavist Kongresinde, Balkanlardaki Slavların birleştirmesi amaçlansa da, 1913'te çıkan Bulgar-Sırp savaşı bu amaca engel oldu. Sırp, savaşı kazanınca Güney Slavları'nın birlik hareketinin lideri konumuna geldiler.²⁶

Bosna-Hersek'te, Avusturya işgaline karşı sürekli isyanlar meydana geldi. Yaşanan bu kriz ve kaos ortamı Avusturya veliahdının Saraybosna'da öldürülmesi ver ardından patlak veren Birinci Dünya Savaşı ile doruk noktasına ulaştı.²⁷

---

²⁵ OLAŞ, *Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna-Hersek*, s. 66-71.

²⁶ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 29.

²⁷ Kemal H. KARPAT, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Ankara 2004, s. 191.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUGOSLAVYA FEDERAL HALK CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU A- SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NIN KURULMASI (1918)

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Sırbistan arasında her an sıcak çatışmaya dönebilecek bir gerginlik yaşanıyordu. Sırbistan, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na verilmesini bir türlü kabul edemiyordu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Sırbistan'ın Balkanlarda genişleme politikasından ve ülke içindeki Sırp nüfusu kışkırtmasından rahatsız oluyordu.

28 Haziran 1914'te Avusturya Macaristan İmparatorluğu veliahtı Franz Ferdinand'ın, Gacilo Prencip adlı bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürüldü. Bu olayın ardından Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Sırbistan, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin yanında savaşa girdi. Savaşın ilk yıllarında müttefikler Sırp'ların, Slavları tek çatı altından birleşmesi fikrine sıcak bakmadı. Bunun en önemli sebebi İngiltere ve Fransa'nın Sırp'ların kontrolü altında kurulacak Güney Slav Birliği'nin Rusya'nın bölgede etkinliğini arttıracığı fikrinde olmalarıydı.²⁸

Birinci Dünya Savaşı sırasında Slav birliğine yönelik politikalarda Hırvatların da önemli etkileri oldu. Savaş başladıktan sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki Hırvatlar, Yugoslav Komitesini kurdular. Avusturya-Macaristan Parlamentosu'ndaki 73 Güney Slav milletvekili bu ortam içinde Zagreb'te toplanarak Sırp-Hırvat-Sloven Milli komitesini kurdu. Komite daha sonra yeni ve birleşik bir devlet oluşumu için Sırp'larla temasa geçti.²⁹

Bu gelişmelerin ardından Temmuz 1917'de Korfu'da imzalanan deklarasyon ile Sırp Hırvat-Sloven krallığının kurulmasına karar verildi. Yeni krallığın başına Sırp Karayorgiyeviç hanedanından Veliht Prens Aleksander geçti. Yeni devletin anayasal, demokratik, parlamenter monarşi ile yönetilmesi kararı alındı. Kasım 1918'de Karadağ Parlamentosu, ardından Voyvodina ve Bosna Hersek yeni kurulacak meclise katılma kararı aldı. 1 Aralık 1918'de Kral Aleksander Sırp-Hırvat-Sloven (SHS) Krallığı'nın kurulduğunu ilan etti. 10 Eylül 1919'da imzalanan St. Germanin Barış Antlaşması ile birlikte yeni kurulan devlet uluslar arası toplum tarafından da kabul edildi.³⁰

²⁸ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 21-22.

²⁹ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 40-41.

³⁰ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 37.

Harita 1. SHS Krallığı'nın Oluşumu³¹

1921 yılında yapılan nüfus sayımına göre ülke nüfusu 12 milyon idi. Nüfusun % 43'ünü Sırlar, % 23'ünü Hırvatlar, % 8,3'ünü Slovenler, % 6'sını Bosnalı Müslümanlar, % 5'ini Makedonlar, % 3,6'sını Almanlar, Macarlar, Ulahlar, Çingenerler ve % 14'ünü diğer unsurlar oluşturuyordu.³²

B- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI

SHS Krallığı'nda en büyük sorun Sırların yönetimde ağırlıklı olarak yer almasına Sırp, Hırvat, Sloven ve Bosnalı Müslümanların gösterdiği tepkiydi. Sırlar kendi uluslarından olmayanlara karşı sürekli baskı uyguluyordu. Sırp ordusu ülkenin tek savunucusu durumundaydı. Ülke Sırp idari sisteminin bir uzantısı olarak Belgrad'dan yönetilmekteydi.

1919 yılı Ocak ayında dönemin en güçlü partisi olan Sırp Radikal Partisi'nden Stojan Protiç başbakan oldu ve geçici meclis kuruldu. Partinin tabanı savaş öncesinde köylülerden oluşsa da savaş sonrası tüccarlar, bürokratlar, ordu ve

³¹ JELAVİCH, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 158

³² ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 37.

adliye mensupları partiye hâkim olmaya başladı. Ancak parti Sırp milliyetçiliğinin ve çıkarlarının en önemli temsilcisi olarak görülmesinden dolayı köylülerden oy almaya devam etti. Hırvatistan'da ise Hırvat Köylü Partisi oldukça etkin bir konumdaydı. Partinin lideri olan Radiç, 1919'da Zagreb'te yapılan bir konferans sırasında Hırvatistan Köylü Cumhuriyeti kurulması gerektiği söyleyerek toplanan yaklaşık 200.000 imzalı bir dilekçeyle Paris Barış Konferansına başvurdu. Ancak, Radiç mart ayında tutuklandı ve hapse atıldı. Bu gelişmeler sırasında Bosnalı Müslümanlar ve Slovenler merkezi sistem üzerinde etkilerini arttırmaya başladılar.

Savaştan sonra gelişen bir diğer güçlü parti de Komünist Parti oldu. Parti savaşın ardından hızlıca güç kazandı ve 1920 seçimlerinden sonra en güçlü üçüncü parti konumuna yükseldi.³³ Ancak parti kısa bir süre sonra kapatıldı ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar faaliyetlerini gizlice yürütmek zorunda kaldı.

Ülkede Sırp-Hırvat çekişmesi artınca, 28 Haziran 1921'de Bosnalı Müslümanlar Organizasyonu araya girdi ve merkeziyetçi Sırlar ile anti merkeziyetçi Hırvatlar arasında arabuluculuk yaptı. Görüşmeler neticesinde "Vidovdon Anayasası" parlamentoda kabul edildi. Bu anayasa savaş öncesi Sırbistan Anayasası'nın bir benzeri durumundaydı. Anayasaya göre; genelkurmay başkanı ve başbakanı Kral'ın seçeceği bir Meclis (Skuptişna) ve hükümetin denetiminde merkeziyetçi bir bürokratik yapı kuruldu. Ancak 1927 yılına kadar taraflar arasındaki sorunlar giderilemedi. Bu tarihte Hırvat Köylü Partisi Lideri Stepan Radiç, bir Radikal Parti üyesi tarafından öldürülmesinin ardından iç karışıklıklar iyice arttı. Bu nedenle Kral Aleksander, 6 Ocak 1929 günü meclisi feshetti. Kral, Sırp ve Hırvat gerilimini azaltmak için Sloven din adamı Karıthes'i başbakan olarak görevlendirdi. Ardından devletin adı Yugoslavya olarak değiştirildi ve "Tek Kral-Tek Devlet-Tek Millet" ilkesi benimsendi.³⁴

Bu dönemde siyasi partiler ve sendikalar kapatıldı. Katı bir merkeziyetçi yönetim kuruldu. Ülke eyaletlere bölünse de hiç birine özerklik hakkı tanınmadı. Bu eylemler Yugoslavyacılık fikri yaratma adıyla meşrulaştırıldı. Ancak bu yolla sadece Sırp hâkimiyeti arttırıldı. Zira devletin önemli bakanlıklarında Sırlar hâkimiyeti söz konusuydu. Müslümanlar ise alt düzeydeki memuriyetlerle yetinmek durumundaydı.³⁵

³³ JELAVIČ, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, s. 157-159.

³⁴ ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, s. 41.

³⁵ JELAVIČ, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, s. 212-213.

Kral Aleksander'ın bu yönetim tarzı, Hırvatistan ve Makedonya'da ayrılıkçı hareketlere güç kazandırdı. Bazı Hırvat liderler başka ülkelere sığındı. 1930 yılında İtalya'da, bunların uzantısı olarak Ustaşa adlı terörist bir örgüt kuruldu. Kral Aleksander, 1934'te İtalya ziyareti sırasında Mussolini tarafından da desteklenen Ustaşa örgütüne öldürüldü. Kralın ölümünden sonra yerine oğlu II. Peter geçti. 1935 seçimlerini Sırp Radikal Partisi kazandı.

1930'lu yılların sonlarına doğru Avrupa'da güç dengeleri değişmeye başladı. Fransa ve müttefikleri güç kaybederken, Almanya ve İtalya etkin bir konuma geldi. 1938 yılı Mart ayında Almanlar, Avusturya'yı işgal etmesinin ardından İtalyanlar da Arnavutluk'a girdiler. Böylece Mihver Devletleri'nin hâkimiyet alanı Yugoslavya sınırlarına ulaşmış oldu.

Yugoslavya yönetimi bu gelişmeler karşısında Hırvatlara otonomi statüsü verdi. Kararın ardından Bosna-Hersek ve Dubrovnik bölgesi de Hırvatlara verildi. Savunma ve dış ilişkiler hariç tüm yetkiler Hırvatların yerel hükümetine devredildi. Hırvatlar, merkezi hükümette de ağırlıklı olarak yer almaya başladılar. Ancak Hırvatlar arasında Ustaşa hareketi adı verilen milliyetçi akımı da güçlenmeye devam etti.

Yugoslavya, Almanya ve İtalya ile anlaşmayı savaşın yıkımından kurtulmak için en önemli yol olarak görüyordu. 25 Mart 1941'de İtalya, Almanya ve Yugoslavya arasında Üçlü Pakt imzalandı. Buna göre, Yugoslavya savaşta tarafsız kalacak, ancak savaş sırasında Almanya ve İtalya'ya topraklarından geçiş hakkı tanıyacaktı. Sırp, Hırvat özerkliğinden ve Mihver Devletleri ile imzalanan Üçlü Pakt'tan hoşnut olmadı. Sırp milliyetçilerinden oluşan ordu da bu duruma tepkiliydi. 27 Mart 1941'de ordu yönetime el koydu. Hükümet ve kral ülkeden kaçtı. Almanlar, bu gelişmeler üzerine Yugoslavya'yı işgal etti. 17 Nisan 1941'de işgale direnemeyen Yugoslav ordusu teslim oldu.³⁶

C- ALMAN İŞGALİ VE DİRENİŞ HAREKETLERİ (1941-1945)

Yugoslavya'nın işgalinin ardından Almanya, İtalya ve Macaristan; Slovenya'yı, Bulgaristan; Makedonya'nın, Sırbistan'ın ve Kosova'nın bir kısmını, İtalya ise Slovenya'nın güneyi ile Dalmaçya kıyıları ve Kosova'nın tamamını ele geçirdi. Kosova ve Makedonya'da Arnavutların yaşadığı bölgeler Arnavutluk

---

³⁶ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 42-44.

tarafından işgal edilerek İtalya'nın kontrolünde Büyük Arnavutluk oluşturuldu. Kral Peter ve hükümet yetkilileri ise İngilizlerin koruması altında Yunanistan'a kaçtı.³⁷

Stratejik konumu nedeniyle Sırbistan, Almanlar için ayrı bir öneme sahipti. Bu amaçla Almanlar bölgede istikrarı sağlamak için Alman işgali sırasında hükümetin başında bulunan General Milan Nediç'i Sırbistan'ın idaresine getirdi. Böylece eski hükümetin yeniden iktidara gelme yolunu da kapatmış oldu.³⁸

Milan Nediç'in liderliğinde kurulan işgal yönetiminin yetkisi oldukça sınırlıydı ve sürekli Alman müdahalesiyle karşılaşılıyordu. Nitekim halk tarafından verilen destek de zamanla azalmaya başladı.

Yugoslavya'nın, Mihver Güçleri tarafından işgal edilmesinin ardından Hırvatistan'da, İtalya'nın desteğini alan Faşist lider Ante Paveliç liderliğindeki Ustaşa örgütü yönetimi ele aldı ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etti.³⁹ Bu devlet Bosna-Hersek'i de içine alıyordu ve etnik yapısı önemli ölçüde karmaşıktı. 6,5 milyon olan nüfusun sadece 3,4 milyonu Hırvatlardan meydana geliyordu. Geriye kalanlar ise 1,9 milyon Sırp, 700 bin Boşnak, 150 bin Alman, 18 bin Yahudi ve az sayıda İtalyan'dan oluşmaktaydı.⁴⁰

Hırvatlar, topraklarındaki Sırpı kendilerine karşı bir siyasi güç olarak gördüklerinden, Sırpıların üçte birini öldürmeyi, üçte birini Sırbistan'a göç ettirmeyi ve geri kalan üçte birini de Katolikliğe dönüştürmeyi ve böylece homojen bir Hırvat devleti oluşturmayı planlıyorlardı. Nitekim bu siyaset sonucunda on binlerce Sırp, Nazi toplama kamplarında katledildi. Bosna Hersek'te bulunan Yahudi topluluğunun tamamı yok edildi ve on binlerce Sırp zorla Katolikleştirildi.⁴¹

Yugoslavya'nın şartları ilk günden beri silahlı bir savunma direnişi için ideal bir zemin hazırlamıştı. Savaşın değişen koşulları ve geri çekilme Yugoslavya'nın hiçbir zaman tam anlamıyla işgal edilemeyeceği anlamına gelmekteydi. Ülkede, Paveliç rejiminin eylemleri ve şiddet sonucunda birçok kişi tekrar silahlı gruplara katılmaya başladı.⁴²

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya'da iki farklı direniş hareketi oluştu. Sırbistan'da ilk örgütlenme savaştan önce Albay olan Draza Mihaloviç liderliğindeki Çentikler tarafından oluşturuldu. Mihaloviç savaş sırasında Londra'da

³⁷ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 60.

³⁸ JELAVİCH, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 277.

³⁹ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 59-61.

⁴⁰ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 45.

⁴² JELAVİCH, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 281.

bulunan hükümet tarafından generalliğe yükseltildi ve Savaş Bakanı olarak atandı. Çetnikler arasında, Bosna-Hersek, Dalmaçya, Karadağ, Slovenya ve Hırvatistan'ın bir bölümü ile Arnavutluk'un kuzeyini kapsayan Büyük Sırbistan'ın kurulmasını ve kurulacak olan devletin homojen olması için Hırvatların, Hırvatistan'a, Türklerin ise Türkiye'ye göç ettirilmesini isteyen aşırı Sırp milliyetçileri bulunuyordu. Çetnikler, Haziran 1941'de ulusal programlarını ilan ettiler. Program, Sırp'ların yaşadığı tüm toprakları kapsayan homojen bir Sırbistan kurulmasını öngörüyordu.⁴³

İşgale karşı direnen ikinci örgüt ise Partizanlardı. Yugoslav Komünist Partisi'nin genel sekreteri olan Josip Broz Tito,⁴⁴ Partizan hareketinin lideriydi. İşgalin başından beri etkin bir durumda olan Tito ve beraberindekiler vatansever güçleri işgalcilere karşı birleştirmek için bütün partilerle görüşmeler halindeydi. Partizan hareketine İlk olarak dağlık bölgelerde yaşayan köylü nüfus destek oldu. Partizan güçleri, düzenli ordu ile işgalci güçlere karşı koymaları mümkün olmadığından, Balkan tarihinde oldukça etkili bir yeri olan gerilla taktiklerini kullanarak başarılı olmaya çalışıyorlardı.⁴⁵ Partizanlara göre direnişin amacı sadece işgalci güçleri ülkeden atmak değil aynı zamanda Komünist Parti liderliğinde bir rejim kurmaktı.⁴⁶

İşgale karşı direnen taraflar aynı zamanda birbirlerine düşman konumundaydı. Böylece Alman ve İtalyan işgaline bir de Partizanlar ve Çetnikler arasındaki iç savaş eklendi. Ancak Tito'nun Partizan hareketi, ülkenin hemen her tarafında örgütlenmişti ve Sırbistan, Bosna-Hersek ve Karadağ'da örgütlenen Çetniklere karşı üstün konumdaydı. Savaş sonrası sosyalist bir devrim gerçekleştirmek amacıyla Yugoslav Komünist Partisi, Slovenya, Hırvatistan, Dalmaçya, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya, Voyvodina ve Kosova temsilcilerinin katıldığı kongre gerçekleştirildi. Kongrede; parti içinde federal birimler sistemine dayanan, Yugoslav halklarının mücadelesinin oluşturulmasına ve

---

⁴³ KENAR, **Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası**, s. 62.

⁴⁴ **Josip Broz Tito**, 7 Mayıs 1982'de Hırvatistan'ın Kumrovec kentinde doğmuş ve 4 Mayıs 1980'de Ljubljana'da hayatını kaybetmiştir. Babası Hırvat, annesi Sloven'dir. Yugoslavya'ya yön vermiş bir siyaset ve devlet adamıdır. Tito, Yugoslavya Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer almış ve komünist partiye bağlı olarak yürüttüğü siyaset sebebiyle birçok kere tutuklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca Partizan hareketine liderlik etmiştir. Savaş sonrası Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'ni kurarak ülkedeki krallık yönetimine son vermiştir. Bundan sonra öldüğü tarihe kadar ülkesini yönetmiştir.; bkz. Cemile TEKİN, **Bosna-Hersek kaynaklarına Göre Yugoslavya'nın Dağılmasından Sonra Bosna-Hersek Federasyonu'nun Kurulması**, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 4-5.

⁴⁵ JELAVIČ, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, s. 282.

⁴⁶ ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, s. 47.

1941'de Almanya'nın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) saldırısının ardından silahlı bir ayaklanmaya karar verildi.⁴⁷

Harita 2. Alman İşgali ve Yugoslavya'nın Parçalanması⁴⁸

Alman işgaline karşı direniş örgütlerine yardım etmek amacıyla bölgeye gelen subayların raporları savaş sonrası Yugoslavya'nın şekillenmesinde önemli bir rol oynadı. Başlangıçta hem Çetniklere hem de Partizanlara yapılan yardımın seyri Çetniklerin, Partizanların etkinliğini sınırlamak için sürgünde olan mihver yanlısı General Nediç ile görüşmesinin ardından değışti. Bu olayın ardından müttefiklerin araştırma subayları Mihailoviç'in bölgelerine gitmedikleri gibi Çetnikler tarafından kazanılan başarıları da Partizanlar adına rapor ediyorlardı. Durum öyle bir hale ulaştı ki 1943 Eylül ayından sonra Müttefikler tarafından yapılan yardımların tamamı neredeyse Partizanlara gidiyordu. Bir başka çelişkide Partizanlar ve SSCB yönetimi arasında yaşandı. SSCB yönetimi Tito'nun yardım taleplerini karşılıksız bırakarak sürgün hükümetinin temsilcisi durumundaki Çetniklerle diyalog kurdu. Ancak bu gelişmenin arka planında gizli pazarlıklar ve planlar yatmaktaydı.⁴⁹

⁴⁷ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 64-65.

⁴⁸ JELAVİCH, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 276

⁴⁹ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 50.

D- YUGOSLAVYA FEDERAL HALK CUMHURİYETİ’NİN ORTAYA ÇIKMASI

SSCB’nin Partizanları desteklememesi savaş sırasında yapılan ve “Yüzdeler Antlaşması” olarak adlandırılan gizli anlaşmadan kaynaklanıyordu. Savaş sırasında, Sovyet ordusunun Romanya ve Bulgaristan’ı işgalinin ardından İngiltere Başbakanı Churchill ile SSCB lideri, Doğu Avrupa ülkelerinin paylaşımı için Moskova’da bir görüşme yaptı. Buna göre; Yugoslavya’nın %50’si müttefikler, %50’si Sovyetler arasında paylaşılması kararlaştırılmıştı. Bundan sonra Müttefikler, Çetnik hareketinde meydana gelen bölünmelerinde etkisiyle tüm yardımlarını Partizanlara kaydırды.⁵⁰

Partizanların kontrolündeki alanlar müttefiklerin de yardımlarıyla giderek genişlemeye başladı. Ayrıca Hırvatistan’daki Ante Paveliç yönteminden kaçanların çoğunun Partizanlara katılması da hareketin gücünün artmasına katkı sağladı.⁵¹ 1941 yılına gelindiğinde Partizan hareketi, Alman ve İtalyan işgal güçlerinin en büyük sorunu haline dönüşmüştü. Almanlar, asi lider olarak tanımladıkları Tito’nun yakalanmasını, Yugoslavya’daki en önemli mesele olarak görseler de bunu başaramadılar. Bununla birlikte 1943 yılının sonunda İtalya’nın çekilmesiyle, işgal bölgesinde bulunan savaş araçlarının Partizanların eline geçmesi onları daha da kuvvetlendirdi.⁵²

1944’te başında Almanların savaşı kaybedeceğinin anlaşılmasının ardından İngiliz baskısıyla Tito ve sürgündeki hükümet üyelerinden oluşan bir kabine oluşturuldu. Tito, hükümette başbakan, Hırvat Köylü Partisi lideri İvan Subasiç ise Dışişleri Bakanı olarak görev aldı. Almanların çekilmesinden sonra Tito Belgrad’a girdi. Bunun üzerine Çetniklerin lideri olan Mihailoviç ise Bosna’ya çekildi. 1945 yılına kadar Bosna’da kalan Mihailoviç temmuz ayında idam edildi. 29 Kasım 1945’te Krallık resmen ilga edildi ve yerine Tito’nun önderliğinde Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kuruldu. Cumhuriyet 6 temel esas üzerine kuruldu. Bunların başında ülkede yaşayan tüm uluslara ve azınlıklara eşit mesafede yaklaşan karizmatik lider Tito geliyordu. Diğer hususlar ise şunlardı; sosyalist piyasa ekonomisi, öz yönetim, federalizm, bağlantısız dış politika ve Partizan hareketinin

⁵⁰ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 68.

⁵¹ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 51.

⁵² JELAVIČ, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 285.

kuruluş dönemindeki adıyla 1941 kulübü. Bu grup içerisinde olanlar savaş sonrası Yugoslavya’da, Tito tarafından önemli noktalara getirildi.⁵³

Harita 3. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti’nde Federal Yapı⁵⁴

Hem savaş öncesi Yugoslavya’nın Sırp taraftarı baskı politikasının, hem de Ustaşa Hareketi’nin yaralarını kapamak üzere federal bir devlet kurulması kararlaştırıldı. 1946’da, SSCB’nin 1936 anayasası model alınarak bir anayasa hazırlandı. Buna göre Yugoslavya en küçüğü 500.000 en büyüğü ise 7.000.000 nüfuslu devletlerin oluşturduğu bir federasyon halini aldı. 1946 Anayasası, inanç özgürlüğüne devam edileceğini işaret eden maddeler içerse de Stalinist politikalar nedeniyle kiliseler ve manastırlar kapatılmış, Müslümanlık ise Asya toplumlarına ait ilkel bir din olarak yorumlanmıştı. Bu yaklaşım özellikle Bosna-Hersek Müslümanları için rencide edici bir durumdu. 1945-1950 arası dönemde, Yugoslav Komünist Partisi kültürel etkinlikleri sınırlandırdı. Bu şekilde kültürün içeriğini ve şeklini kontrol ederek halkı etkileyebileceklerini düşünüyorlardı.⁵⁵

Tito önderliğinde kurulan sosyalist sistemin ilk yıllarında Stalinist uygulamalar taklit edilse de çok geçmeden durum değişti. Yugoslavya modeli

⁵³ ÜLGER, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, s. 52-53.

⁵⁴ JELAVİCH, *Balkan Tarihi*, Cilt 2, s. 314

⁵⁵ KENAR, *Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 71-76.

sosyalizm kendine uygun politikalar geliştirmeye başladı. Alman işgalinden, SSCB'den yardım almadan kurtulan Yugoslavya, Stalin'e karşı daha mesafeli siyaset izlemeye başladı. Tito, SSCB'nin uydusu olmak istemiyordu. 1948 yılında yapılan ve Stalin'in politikaları paralelinde kararlar alan Kominform toplantısında Yugoslavya, kendi sınırları içerinde bulunan Sovyet askeri danışmanlarına kötü muamele yapmak, Marksist-Leninist ideolojiden sapmak ve SSCB ve diğer sosyalist ülkelere karşı tutum sergileyerek emperyalist ülkelerin kolonisi olmakla suçlandı. Bu asılsız iddiaların amacı Stalin'in isteği zerine Tito'yu cezalandırmaktı. Yugoslavya, bu iddialara dayandırılarak Kominform'dan ihraç edildi ancak Tito'nun karizması ve Yugoslavya içindeki saygınlığı, SSCB ve Kominform'un müdahalesine rağmen hiçbir düşüş göstermedi.⁵⁶

---

⁵⁶ ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, s. 56-57.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ (1923-1938)

A- ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE’NİN BALKAN POLİTİKASI

Lozan’ın imzalanmasından sonra Atatürk, Türkiye toplumunda önemli gelişmelere sebep olacak bir devrim ve kalkınma hamlesi başlattı. Devrimlerin ve kalkınma projelerinin gerçekleşmesi için yurt içinde olduğu gibi uluslar arası alanda da bir barış ortamına ihtiyaç vardı. Türkiye’nin bu dönemde izlediği dış politikanın devrimlerle olan yakın ilişkisini Mustafa Kemal, 1 Kasım 1928’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılış konuşmasında şu şekilde dile getiriyordu:

“Esaslı islahat ve inkişafat içinde bulunan bir memleketin hem kendisinde, hem de muhitlerinde sulh ve huzuru cidden arzu etmesinden daha kolay izah olunabilecek bir keyfiyet olamaz.”⁵⁷

Ancak Lozan Antlaşması’ndan arda kalan bazı sorunlar, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında gelişecek dostluğa engel oluyordu.

Romanya ile kurulmak istenilen ilişkilerde en önemli sorun Romanya’nın, Türkiye’nin aleyhine olarak konferansa Boğazların uluslararası denetimde bulundurulmasını savunmasıydı. Ancak Romanya büyük devletlerin sadece kendi gemilerini Boğazlardan serbestçe geçirme fikrine karşı çıkınca Türkiye ile Lozan’da ortak tavır aldı. Bundan sonra Romenler, Türkiye’nin Yunanistan’dan savaş tazminatı alması hususunda ve ayrıca Romen ve Yugoslav temsilcileri Türk borçlarının ödenmesi konusunda Türkiye’yi destekleyen konuşmalar yaptılar.

Bulgaristan ile olan durum daha farklıydı. Bulgaristan, konferansa İtilaf Devletleri’nin yanında yer alan ülke olarak değil, Karadeniz’e kıyısı olan ülke olarak girdi. Türkiye konferansta Bulgaristan’ın Ege kıyısına çıkış hakkını savundu. Ayrıca 18 Ekim 1925’te Bulgaristan’la dostluk anlaşması imzaladı.

Yunanistan’la ise olan mübadele ve patrikhane sorunu vardı. 30 Ocak 1923’te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Anlaşma’na göre İstanbul hariç Türkiye’deki tüm Ortodoks Rumlar Yunanistan’a; Batı Trakya hariç Yunanistan’daki tüm Müslüman Türklerin Türkiye’ye göç etmesi hususunda anlaşıldı.

Savaştan yeni çıkan Türkiye, bölgede istikrarı temin için Balkan ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirmeyi amaçladı. Birçok ülkeyle diplomatik bağlar kurdu ve

---

⁵⁷ Sevim ÜNAL, *Atatürk’ün Balkanlardaki Barışçıl Politikası*, 9. Türk Tarih Kongresi, Cilt 3, Ankara 1989, s. 1985.

zamanla geliştirdi. 1929 Ekonomik Krizi Türkiye ve Balkan ülkeleri gibi sanayileşmemiş ülkeleri oldukça etkiledi. Ekonomik buhranla savaşmak için iş birliğine yöneldiler. Ayrıca İtalya'nın Balkanlar üzerindeki ihtirası Balkan uluslarını birbirine yaklaştıran ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan politikasını etkileyen önemli sebeplerden biri halini aldı.⁵⁸

Türk dış politikasının temeli, Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifade ettiği gibi barışı korumak ve güven içinde yaşamaktı. Bu amaç doğrultusunda yeni Türkiye Cumhuriyeti, 1923-1937 yılları arasında 26 dostluk antlaşması imzaladı.

Türkiye karşılıklı ilişkiler ve dostluk esası üzerine yürüttüğü dış politikasında bir harbin çıkmasını önleyebilmek için caydırıcı nitelikte bölgesel paktların yararlı olacağına inanıyordu. Atatürk döneminde Türkiye, 1930'ların başlarına kadar herhangi bir ittifaka dâhil olmadı. Ancak 1929 ekonomik bunalımıyla ve Avrupa'daki gelişmeleri dikkate alarak yeni bir dış politika siyaseti geliştirildi. 1930'ların başlarında, Balkanlarda bölgesel iş birliğini sağlayacak geniş kapsamlı antlaşmalar yapılması Türk dış politikasının esasını teşkil etmeye başladı. Türkiye, Balkanlara yönelik yeni politikasının amacına ulaşması için ilk olarak Yunanistan'la, Lozan sonrası sorunları çözmeye çalıştı. Lozan'dan arda kalan nüfus mübadelesi ve Türkiye'den kaçan rejim muhaliflerinin Yunanistan'da toplanmaları, 1923-30 yılları arasında Türk-Yunan ilişkilerinin önemli konularıydı. 1928'den sonra Venizelos'un tekrar Yunan politikasında önemli bir konuma gelmesi ve dış siyasette komşularıyla iyi ilişkiler kurma fikri Türk-Yunan dostluğunun gelişmesinde önemli bir etken oldu. Türk-Yunan yakınlaşması, Avrupa'nın büyük devletlerinin bloklaşmaya başladığı bir dönemde Balkan Birliği'nin temelini oluşturacak ilk adımlar oldu. Balkanlar'da dostluk ve iş birliği geliştirip, Güneydoğu Avrupa'da kolektif savunma sistemi kurma politikası, Romanya'nın da dış politikasıyla örtüşmekteydi. 1926 yılında Romanya'daki Türk diplomatı Hüseyin Rağıp Bey, Romen Dışişleri Bakanı Duca'ya, Balkan Antantı fikrinden bahsetti. Tevfik Rüştü Aras da böyle bir paktın kurulmasının Balkan ülkeleri için en önemli mesele olduğunu anlattı. Bu amaçla 17 Ekim 1933'te Romanya ile dostluk, saldırmazlık ve uzlaşma antlaşması imzalandı.⁵⁹

Türkiye, coğrafi şartları itibariyle Balkanlarda barışın muhafazası için çokça çaba sarf etti. Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) 1 Kasım 1931'de

---

⁵⁸Dilek BARLAS, **Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası**, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası-Makaleler, Ankara 2000, s. 275-276.

⁵⁹ Nurulay Funda AYDEMİR, **Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı**, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, s. 20-22.

yaptığı bir konuşmada Balkan politikasını şu sözlerle anlatıyordu: *Bakan Milletleri arasında sulhu ve andlaşmayı istihdaf eden her millete mensup hususi teşekküllerin faaliyetlerini takdirle yâd etmek için hususi bir zevktir. Türkiye, coğrafi vaziyeti itibariyle Balkanlar da sulhun muhafaza ve takviyesinde bilhassa alakadardır. Komşularıyla hemen hiçbir davası ve ihtilafi bulunmamak vaziyeti Türkiye'nin temenniyatına hususi bir samimiyet izafe etmek tabiidir.*”⁶⁰

Türkiye için bu dönemin en önemli olaylarından biri de Milletler Cemiyetine girmek oldu. 1930'lu yıllardan sonra uluslararası işbirliğinin önemi arttığından Milletler Cemiyeti'ne ilgi arttı ve Türkiye, 6 Haziran 1932'de Milletler Cemiyeti Konseyi'nin toplantısına davet edildi ve ardından cemiyete katılma kararı aldı.⁶¹ Türkiye'nin cemiyete katıldığı sırada balkan devletleri arasında da büyük bir yakınlaşma başladı. Bu yakınlaşma ileride değinilecek olan Balkan Konferanslarını ve sonucunda Balkan Antantı'nı doğuracaktı.

B- YUGOSLAVYA-TÜRKİYE DOSTLUK ANTLAŞMASI (28 EKİM 1925)

Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra Lozan Barış Konferansına çağrılan devletlerden biri de Yugoslavya'ydı. Ancak Yugoslavya, Trakya sınırı konusunda oldukça hassas davranıyordu. Türkiye'nin Meriç'in batısında toprak elde etmemesi için elinden geleni yaptı. Ayrıca Düyun-u Umumiye borçlarından kendisine kalan borcu ödememek için de Lozan Antlaşması'nı imzalamadı.

Lozan Antlaşması'ndan sonra ilk olarak Tahit Lütfi (Tokay), 4 Aralık 1924-24 Mayıs 1925 yılları arasında, Belgrad'da bulunan Polonya Büyükelçiliği'ne bağlı Türk konsolosu olarak görev yaptı. 24 Mayıs'tan itibaren Polonya büyükelçiliğine bağlı olmadan mümessil sıfatıyla görevine devam etti. 24 Haziran 1925'te bu göreve Yusuf Hikmet Bayur tayin edildi. Yugoslavya'nın Lozan Antlaşması'nı kabul etmemesi üzerine, iki ülke arasındaki savaş durumuna son vermek amacıyla 28 Ekim 1925'te Ankara'da bir “Dostluk Antlaşması” imzalandı. Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler hızla gelişmeye başladı.⁶²

⁶⁰ Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cilt 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 55.

⁶¹ ÜNAL, Atatürk'ün Balkanlardaki Barışçıl Politikası, s. 1985.

⁶² Hikmet ÖKSÜZ, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938), (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1996, s. 101.

C- BALKAN KONFERANSLARI'NDA TÜRKİYE-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ

1. Balkan Konferansları

1921 yılında Romanya ve Yugoslavya bir ittifak imzalayarak Küçük Antantı kurdu. Bu çerçevede içinde ikili ilişkileri hızlanmaya başladı. Yugoslavya ile Bulgaristan'ın arasında Makedonya sınıra ilişkin sorunlar görüşmeler yoluyla çözüme kavuştu. İki ülke arasında 1929 yılının Eylül ayında sınır işleriyle ilgili bir anlaşma imzalandı. Yunanistan-Bulgaristan sınır pürüzleri 1929 yılından itibaren hafiflemeye başladı. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, buhranın ortaya çıkmasından sonra tüm Balkan ülkelerini Balkan Birliği kurulması konusunda ortak noktaya getirdi.

6-10 Ekim 1929 tarihleri arasında Uluslararası Barış Bürosu tarafından Atina'da düzenlenen Evrensel Barış Kongresi'nde, Yunanistan eski Başbakanı Papanastasiu Balkan Antantı'nın kurulması için görüşler öne sürdü. Kongre konunun detaylı şekilde görüşülmesi için gayri resmi bir konferans toplanması için karar aldı. Bu fikir Türkiye ve tüm Balkan ülkeleri tarafından olumlu karşılandı. Böylece Balkan Antantı için ilk adım atılmış oldu.⁶³

Birinci Balkan Konferansı, 5 Ekim 1930'da Atina'da toplandı. Konferans'a Arnavutluk, Romanya, Bulgaristan, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya katıldı. Konferansa katılan Türk heyeti, TBMM İkinci Başkanı Hasan (Saka) Bey'in başkanlığında Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Reşit Saffet ve Zeki Mesut Beylerden oluşmaktaydı.⁶⁴

Yüzyıllar boyunca birbirlerine karşı dini, milli ve siyasi düşmanca hislerle dolu Balkan devletlerinin iş birliği için bir araya gelmesi konferansı Balkan tarihi açısından tek başına önemli bir yere taşıyordu. Konferans ilk önce ikinci derecede önemli fakat çabuk ve kolayca uygulamaya konabilecek olan meseleler hakkında kararlar aldı. Buna göre;

1- "Balkan Birliği hakkında alınan genel karar: Balkan Birliği egemen devletlerden kuruludur, buna katılan devletlerin egemenlik haklarına halel getirmez. Doğrudan doğruya görüşme ve anlaşma, sistematik bir işbirliği yolu ile ve müşterek uygarlık unsurlarını bir araya getirmek suretiyle

⁶³ Mehmet UYSAL, **1930-1938 Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 53.

⁶⁴ Salih İŞİK, **Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2001, s. 33.

aralarındaki barış bağlarını kuvvetlendirmek ister. Birlik, Akvam Cemiyeti çerçevesi içinde kurulmalıdır.

- 2- *Siyasi yakınlaşma hakkındaki karar: Balkan milletleri arasında en seri yoldan bir barış devri açılmasını isteyen, bu maksatla bu milletler arasındaki yakınlığı engelleyen Çetnikleri ve anlaşmazlıkları gidererek moral bir gevşeme ortamı yaratmak kanısında olan, bu hedeflere ulaşmak için Balkan milletlerine, mevcut anlaşmaların çerçevesi içinde tamamlayıcı teminatlar vermeyi arzulayan konferans şu dileklerde bulunur:*
  - a- *Balkan Devletleri Dışişleri Bakanları, her yıl muntazam olarak Balkan şehirlerinden birinde toplanıp fikir teati etmelidirler.*
  - b- *Balkan milletleri arasında şu ilkelere dayanan bir pakt yapılmalıdır:*
    - Harbin kanun dışı edilmesi,
    - Anlaşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi,
    - Birbirlerine karşı harbe başvurmayacakları hakkındaki taahhüdün bozulması halinde aralarında yardımlaşma olması,
    - Özel bir komite kurularak bu hususta bir ön tasarı yapması.
- 3- *Bir takım kanunların birleştirilmesi: Bir takım meselelerde, hele suçluların iadesi işlerinde, Balkan memleketleri kanunlarının birleştirilmesi lazımdır.*
- 4- *Kültürel yakınlaşma.*
- 5- *İktisadi yakınlaşma.*
- 6- *Her türlü ulaştırma ilişkilerinin geliştirilmesi.*
- 7- *Sosyal politika alanında işbirliği edilmesi.*
- 8- *Balkan Birliğinin statüsü: Balkan Birliği Konferansı adı ile süreli bir kurul yaratmaktadır.*
- 9- *Konferans yönetmeliği.*
- 10- *Gelecek konferansın İstanbul'da toplanacağı.*
- 11- *Balkan milletlerine, hükümetlerine, basınlarına konferansın mesajı.*⁶⁵

Birinci Balkan Konferansında alınan kararlar, Balkanlarda statükonun korunması için önemliydi. Bu sebeple istikrar taraftarı olan İngiltere ve Fransa da konferansın kararlarından memnun görünüyordu. Ancak Balkanlar üzerinde çeşitli emeller taşıyan İtalya ve Rusya açısından memnuniyetsizlik yarattı.⁶⁶

⁶⁵ AYDEMİR, *Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı*, s. 55-56.

⁶⁶ Esra S. DEĞERLİ, *Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paktı*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, s. 124.

İkinci Balkan Konferansı 20-26 Ekim 1931 tarihleri arasında Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye'nin katılımıyla İstanbul'da yapıldı. Konferans'a katılan Türkiye heyeti, Heyet Başkanı Hasan (Saka) Bey, Genel Kâtip Ruşen Eşref Bey ve Kâtipler Reşat Nuri ile Abdülhak Şinasi Beylerdi.⁶⁷

Konferans öncesi Türkiye ve Yunanistan arasında uyuşmazlıkların halledilmiş olması, Balkan Antantı konusunda birlikte hareket etmelerini kolaylaştırmıştı. Ancak Doğu Trakya ve Edirne üzerinde emelleri olan Bulgaristan, Türkiye'nin Yugoslavya ve Yunanistan ile yakınlaşmasından rahatsızlık duyuyordu. Bu sebeple konferansa katılmakta pek istekli değildi. Ancak Mustafa Kemal'in özel daveti üzerine Bulgar temsilcileri konferansa katıldı.⁶⁸

İkinci Balkan Konferansı'nın en önemli konusu Arnavutluk ve Yugoslavya arasındaki azınlık sorunu oldu. Arnavut heyeti, Yugoslavya'da Arnavutların durumunun kötü olduğunu, milli, kültürel hak ve özgürlüklere sahip olmadıklarını ve azınlıkların yerinde incelenmesi için bir komisyon kurulması fikrini ortaya attı. Yugoslav heyeti ise buna karşılık Yugoslavya'da azınlık bulunmadığını belirtti. Bununla birlikte Siyasi Komisyon, Balkanlarda azınlık sorunlarını yerinde incelemek üzere daimi ve geçici komitelerin kurulmasını kararlaştırdı. Yugoslav temsilcileri, Arnavutluk'un, konferansa İtalya'dan talimatlar alarak geldiğini, Balkan Antantı'nı istemeyen İtalya'nın, Arnavutluk aracılığıyla antantın çalışmalarını sürüncemede bırakmak istediğini iddia etti.⁶⁹

25 Ekim 1931 günü Atatürk, İkinci Balkan Konferansı'nın TBMM'de yapılan son celsesinde, 200'ü aşkın Balkan Konferansı delegelerine hitaben bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Mustafa Kemal, Balkan devletlerinin eskiye dair düşmanlıkları bir kenara bırakıp birbirlerine bağlanmaları gerektiğini vurgulayarak şunları söyledi;

“Balkan Milletleri, bu gün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi müstakil siyasi mevcudiyetler halinde bulunuyorlar. Bütün bu devletlerin sahipleri olan milletler asırlarca beraber yaşamışlardır. Denebilir ki, Türkiye Cumhuriyeti dâhil olduğu halde son asırlarda vücut bulan bugünkü Balkan devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yavaş yavaş parçalanmasının ve nihayet gömülmesinin tarihi neticesidir. Bu itibarla milletlerini asırlara şamil müşterek bir tarihi vardır. Bu tarihin elemli hatıraları varsa, onlara sahip olmakla

⁶⁷ IŞIK, **Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye**, s. 35.

⁶⁸ DEĞERLİ, **Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paktı**, s. 124.

⁶⁹ UYSAL, **1930-1938 Türkiye Yunanistan İlişkileri**, s. 100.

bütün Balkanlılar müşterektir. Türklerin hissesi ise daha az acı olmamıştır. İşte, siz muhterem balkan milletleri mümessilleri; mazinin karşılık his ve hesaplarının üstüne çıkararak derin kardeşlik esasları kuracak ve geniş birlik ufuklarını açacaksınız; ihmal edilmemiş ve unutulmuş büyük hakikatleri ortaya koyacaksınız. Balkan milletleri içtimai ve siyasi ne çehre arzu ederlerse etsinler, onların Orta-Asya'dan gelmiş aynı kandan yakın soylardan müşterek cedleri olduğunu unutmamak lazımdır. Görüyorsunuz ki, balkan milletleri yakın maziden ziyade uzak ve derin mazinin kırılmaz çelik halkaları ile birbirine pekâlâ bağlanabilir. Artık insanlık mefhumu, vicdanlarımızı tasviyeye ve hislerimizi ulvileştirmeğe yardım edecek kadar yükselmiştir. Vaziyetleri ve onların icaplarını medeni insan fikriyle ve yüksek vicdan aydınlığı ile müşahede ve mütalea edersek şu neticelere varırız: İnsanları mes'ut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir. İnsanları mes'ut edecek yegane vasıta, onları birbirine yaklaştırarak, onlara birbirini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yaşayan hareket ve enerjidir.”⁷⁰

İkinci Balkan Konferansı'nın sonucunda; Karadeniz'den Adriyatik'e kadar inecek bir demir yolu kurulması, Balkan ülkeleri arasında posta, telefon ve telgraf birliğinin oluşturulması, kanunlarda hukuki birlik sağlanması, merkezi İstanbul olan bir Balkan Ticaret Ofisi'nin kurulması ve Hububat Borsası oluşturulması gibi kararlar alındı. Ancak siyasi sorun çözümü, Balkan Antantı önündeki en önemli sorun olduğu anlaşıldı.⁷¹ Türkiye, Balkan ülkeleri arasında çıkan sorunlarda uzlaştırıcı ve birleştirici bir politika izledi. Konferansta ekonomik ve sosyo-kültürel konularda önemli adımlar atılsa da azınlıklar ve antantın kurulması için gereken kararlar alınamadı.⁷²

Üçüncü Balkan Konferansı 23-26 Ekim 1932 tarihinde, Romanya'nın Bükreş kentinde toplandı. Konferansta ilk önce anlaşmazlıkların ve uyuşmazlıkların çözümü için bir anlaşma imzalanması görüşüldü. Ancak Bulgaristan, ilk önce azınlık hakları konusunun çözüme kavuşturulmasında ısrar etti. Bu görüş kabul görmeyince konferansı terk etti. Bu sebeple hazırlanan anlaşma tasarısı imzalanamadı.

⁷⁰ GÜNER, Atatürk Dönemi Balkanlar Politikası ve Balkan Antantı, s. 346.

⁷¹ AYDEMİR, Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı, s. 68.

⁷² DEĞERLİ, Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paketi, s. 125.

O sırada Türkiye'nin Belgrad Büyükelçimiz olan Haydar Aktay, Yugoslav Hariciye Nazırı Marinkoviç'in imzalanacak bir anlaşma ve Bulgaristan'ın tutumu hakkındaki düşüncelerini aktarmaktadır:

“Balkan Konferansı sulha doğru bir adım olmak itibariyle memnuniyeti muciptir. Ancak, Balkan devletleri arasında tam bir ahenk ve anlaşma husulünü ben pek uzak görüyorum. Yunanistan, Türkiye ile biz de sizinle ve hatta Arnavutlukla anlaşabiliriz. Fakat Bulgaristan'la anlaşmak pek müşküldür... Bulgarların (maksatları)... Ekalliyetlerin refahını temin değil, onların meskûn buldukları havaliyi ilhaktan ibarettir.”⁷³

Bulgaristan'ın konferansı terk etmesinin ardından Yunanistan ve Türkiye, Bulgaristan'ı konferansa dönmesi için yoğun çaba harcadıysa da başarılı olamadı. Ancak beş üye Türkiye, Yunanistan, Romanya, Arnavutluk ve Yugoslavya arasında bir Balkan Antantı üzerinde fikir birliğine varıldı. Ayrıca Balkan ülkeleri arasında bir gümrük birliği kurulması konusunda görüşmeler başlatıldı.⁷⁴

Dördüncü Balkan Konferansı 5-11 Kasım 1933 günü Selanik'te toplandı. Konferans'ta Bulgaristan'ı önceki tutumundan vazgeçirmek için çaba harcansa da başarılı olamadı.⁷⁵ Yapılan görüşmeler sonucunda Balkan ülkeleri arasında çok taraflı anlaşmalar yapmanın öneminden bahsedildi.⁷⁶

2. Yugoslavya Kralı Aleksandre'nin Türkiye Ziyareti (1933)

Dördüncü konferansı toplanmadan önce Bulgaristan'ı bu konferansa dâhil etmek için taraf devletler arasında yoğun diplomatik ilişkiler başladı. Yugoslavya Kralı Aleksander, 4 Ekim 1933'te Bulgar Kralı Boris ile bir görüşme gerçekleştirdi. Yine aynı gün Yugoslavya ile Türkiye arasında imza edilecek olan Dostluk Antlaşması için hazırlıklar devam ederken İstanbul'u ziyaret etti.⁷⁷

Kral Aleksander, 4 Ekim 1933'te saat 10'da İstanbul'a geldi ve büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Dobrovnik torpidosuyla İstanbul'a gelen kral ve eşi kraliçe Maria'yı torpidoya giderek Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ karşıladı. Dolmabahçe sarayına geçen kral ve kraliçe,

⁷³ AYDEMİR, **Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı**, s. 70.

⁷⁴ IŞIK, **Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye**, s. 38.

⁷⁵ Barış ERTEM, **Atatürk'ün Balkan Politikası ve Atatürk Döneminde Türkiye Balkan Devletleri İlişkileri**, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik Bakış Dergisi, Celalabat 2001, Sayı 21, s. 16.

⁷⁶ DEĞERLİ, **Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paktı**, s. 127.

⁷⁷ DEĞERLİ, **Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paktı**, s. 126.

Atatürk tarafından karşılandı ve Başbakan İsmet İnönü ile tanıştırıldı.⁷⁸ Ardından Kral Aleksander ve Atatürk, 25 dakikalık bir görüşme yaptı. Görüşmeden sonra Atatürk ile birlikte Dobrovnik torpidosuna giderek 15 dakika burada kaldılar. İkiliye ayrıca Dışişleri Bakanı Tevfik Rüstü Aras, Umumi Katip Hikmet Bey, Yugoslavya Büyükelçisi M. Yankoviç, kralın seryaveri general Dimitriyoviç ve Cumhurbaşkanı seryaveri Celal Bey eşlik etti. Akşam Dolmabahçe Sarayı'nda şereflerine düzenlenen yemeğe katılan kral ve kraliçe gece yarısından sonra torpidoya dönerek Korfu'ya hareket ettiler.⁷⁹

Tam bir samimiyet havasında geçen sohbetlerde her iki devlet reisi de barışın kuvvetlendirilmesi noktasında fikirlerini paylaştılar. Ayrıca barışın kuvvetlendirilmesinin tüm komşu ülkelerin menfaatine olduğu ve iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi konusunda ortak görüşe varıldı. Yugoslavya gazeteleri de bu ziyaretin sadece bir nezaket ziyareti değil, Balkanlar ve Akdeniz havzası için çok önemli gelişmeleri beraberinde getirerek sadece Balkanlarda değil tüm orta Avrupa'da sulhun kuvvetleneceği ve bir Balkan Birliği'ne gideceğini yazdılar.⁸⁰

3. Türkiye Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması (1933)

Kral Aleksander'ın ziyaretinin ardından Dışişleri Bakanı Tevfik Rüstü Aras, Türkiye-Yugoslavya arasında bir anlaşma imzalamak üzere 26 Kasım 1933 akşamı Belgrad'a hareket etti.⁸¹

26 Kasım'da Belgrad'a varan Tevfik Rüstü Bey'i istasyonda Yugoslavya başvekili ve bütün kabine azaları ile sefirler karşıladı. Tevfik Rüstü Bey ziyaretinin nedenlerini Atina ajansına mensup gazetecilere verdiği beyanatta şöyle dile getiriyordu:

“Yugoslavya seyahati bir dostluk ve hakem misakı imzalamak içindir. Bu misakın metni Cenevre'de hazırlanmıştır. Bu misakın ehemmiyeti geçenlerde Romanya ile imzalamış olduğumuz misakların aynıdır. Belgrad'da daha umumi meseleleri görüşmek fırsatını bulmaklığım muhtemeldir. Belgrad'da Yunan dostlarımızın rızasını almadan cevap veremeyeceğim meseleler karşısında kalmak

⁷⁸ Akşam Gazetesi, **4 Ekim 1933**, Sayı 5383.

⁷⁹ Akşam Gazetesi, **5 Ekim 1933**, Sayı 5384.

⁸⁰ Akşam Gazetesi, **5 Ekim 1933**, Sayı 5384.

⁸¹ Akşam Gazetesi, **26 Kasım 1933**, Sayı 5436.

istemezdim. Binaenaleyh daha evvel Atina'da Yunan dostlarımızla görüşmem tabiidir.'⁸²

Cenevre'de hazırlanan "Türkiye-Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması", 27 Kasım 1933'te Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ve Yugoslavya adına Dışişleri Bakanı M. Yevtiç tarafından imzalandı. Yugoslavya kralı tarafından ağırılanan Tevfik Rüştü Bey burada gazetecilere verdiği demeçte iki hükümet arasındaki dostluktan ve İstanbul'a gelen kralın ziyaretiyle bıraktığı güzel hatıradan bahsetti. Tevfik Rüştü Bey 29 Kasım'da İstanbul'a geri döndü.⁸³

Bu anlaşma ile Yugoslavya ilişkilerinde bir yükselme yaşandı ve kurulacak Balkan Antantı'na bir adım daha yaklaşıldı. Balkanlarda sulhun temini için çalışan Türkiye, bu anlaşmayla birlikte bölgede barıştan yana tavır koyduğunu göstermiş oldu.

Antlaşma 25 maddeden oluşuyordu. Bu maddeler özetle şu şekildedir;

Birinci madde; Türkiye ile Yugoslavya arasında diplomatik yollarla imzalanan anlaşmanın iki tarafı birbirlerine karşı dostça ilişkiler kurmaya sevk etmektedir.

İkinci madde; İki taraf arasında çözüme kavuşturulamayan ihtilafli konuların uluslar arası makamlarca çözüme kavuşturulacaktır.

Üçüncü madde; Taraflar arasındaki arazi meselelerinden kaynaklanan anlaşmazlıklarla ilgilidir.

Dördüncü madde; Türkiye veya Yugoslavya'nın kanunlarına göre her iki taraftan birinin mahkemelerinin yetkisi içerisinde kalan anlaşmazlığın bu anlaşmadaki usullere uygulanması milli mahkemenin hükmündedir.

Beşinci madde; Anlaşmanın beşinci maddesi, ikinci madde de bahsedilen Hakem Mahkemeleri'nin işleyişi ile ilgilidir.

Altıncı madde; Uluslararası Adalet Divanı'nda veya Hakem Mahkemesi'nde herhangi bir işleme başlanılmadan önce anlaşmazlık, bir uzlaşmayı sağlamak için taraflarca Daimi Uzlaşma Komisyonu'na götürülecektir.

Yedinci madde; Kesin hüküm veya anlaşmazlık halinde taraflardan birisine bağlı adli bir makam ya da herhangi bir kurumun aldığı kararın uluslar arası hukuka

⁸² Akşam Gazetesi, **27 Kasım 1933**, Sayı 5437.

⁸³ Akşam Gazetesi, **28 Kasım 1933**, Sayı 5438.

kısmen veya tamamen aykırı bulunması durumunda zarar gören tarafa tazminat verilecektir.

Sekizinci madde; İki tarafın arasında var olan ve diplomatik yollarla dostane bir şekilde halledilememiş anlaşmazlık Daimi Uzlaşma Komisyonu'na havale edilecektir.

Dokuzuncu madde; Bu antlaşmada bahsedilen Daimi Uzlaşma Komisyonu beş üyeden oluşacaktır. Ayrıca her iki tarafta birer komiser seçilecektir. Bu komiserlerin görevi üç yılda sınırlandırılmıştır. Ortaklaşa seçilen komiserler görevlerinin sona ermesinden önce tarafların işbirliği ile değiştirilebilecektir.

Onuncu madde; Daimi Uzlaşma Komisyonu'nun kurulma süresi ile ilgilidir. Buna göre, komisyon anlaşmanın tasdikini takip eden altı ay içerisinde oluşturulacaktır.

On birinci madde; Daimi Uzlaşma Komisyonu'nun, meseleye dâhil olma süreci ile ilgilidir. Buna göre komisyonun bir meseleyi ele alması, anlaşmanın altıncı veya sekizinci maddelerinde bulunan şartlar dâhilinde komisyon reisine bir talepname verilmesiyle olur.

On ikinci madde; Taraflardan birisi Daimi Uzlaşma Komisyonu'na bir anlaşmazlık bildirdiği tarihten itibaren, 15 günlük müddet içinde her iki taraf bu anlaşmazlığı araştırmak için kendi komiserinin yerine söz konusu maddede uzman olan bir kişiyi görevlendirebilecektir.

On üçüncü madde; Daimi uzlaşma Komisyonu'nun görevleriyle alakalıdır. Buna göre komisyonun görevleri; arasında çeşitli meseleleri aydınlatma, bunun için gerekli olan bütün bilgileri araştırma yoluyla toplama ve her iki tarafın uzlaşmasını sağlamaktır.

On dördüncü madde; Daimi Uzlaşma Komisyonu'nun çalışma usulünün kim tarafından tespit edileceği ile alakalıdır. Buna göre; Daimi Uzlaşma Komisyonu çalışma şartlarını kendisi tespit edecek ve bu konuda 18 Teşrin-i Evvel'de La Haye mukavelenamesi esas olacaktır.

On beşinci madde; Daimi Uzlaşma Komisyonu'nun toplanma yeriyle alakalıdır. Buna göre, Türkiye ile Yugoslavya arasında bir anlaşmazlık olmadıkça komisyon başkanı tarafından belirlenen yerde toplanacaktır.

On altıncı madde; Komisyonda alınan kararların iki tarafa da danışmadan yayınlanmayacaktır.

On yedinci madde; Türkiye ve Yugoslavya, Daimi Uzlaşma Komisyonu'nda, kendileriyle komisyon arasında arabuluculuk yapacak ajanlar tarafından temsil edilecektir. Ayrıca müşavirler ve uzmanların yardımlarından da istifade edeceklerdir.

On sekizinci madde; Bir anlaşmazlığın karara bağlanması için bütün üyelerin usulen davet edilmesi ve hiç olmazsa ortaklaşa seçilmiş olan azaların hazır bulunması gerekmektedir.

On dokuzuncu madde; Taraflar, Daimi Uzlaşma Komisyonu'nda kendileri için faydalı olan araçları mümkün olduğu kadar tedarik etme ve gerekli durumlarda kullanmayı taahhüt etmektedirler.

Yirminci madde; Daimi Uzlaşma Komisyonu'ndaki komiserlerden her birisini iki ülke tarafından ortaklaşa tespit edilen miktarda tazminat alacaktır.

Yirmi birinci madde; Taraflardan her birisinin uzlaşma komisyonunda alınan karar veya teklif edilen hallere zarar verecek herhangi bir tedbir alınmasını önlemeye yöneliktir.

Yirmi ikinci madde; Bir anlaşmazlıkla, çeşitli devletlerin ilgili bulunması halinde takip edilecek yöntemle ilgilidir.

Yirmi üçüncü maddede Taraflar arasında ortaya çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığın, anlaşmanın ikinci maddesine göre Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesine karar veriliyordu.

Anlaşma süratle Ankara'da tasdik edilerek beş yıl süreyle geçerli hale gelecekti.⁸⁴

4. Balkan Antantı ve Türkiye-Yugoslavya İlişkileri

Balkan devletleri arasında özellikle 1930'dan sonra Balkan konferanslarıyla gelişen işbirliği ve yakınlaşma oldu. Almanya'da Nazi Partisi'nin iktidara gelmesiyle Balkan devletleri birbirine daha çok yakınlaştı.

10 yıl için imzalanan pakt ile iki ülke sınırları konusunda birbirlerine güvence verdi. Ancak bu hüküm Makedonya üzerinde hak iddia eden Bulgaristan'ı memnun etmedi. Daha sonra Bulgaristan'ın şüphelerini gidermek için Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Sofya'ya gittilerse buda yapılan görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi.⁸⁵

---

⁸⁴ **Kanunlar Dergisi**, Cilt 13, s. 96-100; Ayrıntılı bilgi için bkz: EK-1.

⁸⁵ GÜNER, **Atatürk Dönemi Balkanlar Politikası ve Balkan Antantı**, s. 347-348.

Türkiye ve Yunanistan arasında 14 Eylül 1933'te Ankara'da imzalanan Türkiye ile Yunanistan İçten Antlaşma Paktı ile sınırlar karşılıklı güvence alındı. Ekim 1933'te Romanya ve Kasım 1933'te Yugoslavya ile Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzalayan Türkiye, uzun zaman sonra, İtalya tehlikesine karşı Balkan devletleri arasında işbirliğini sağlamayı başardı. Bulgaristan ve Arnavutluk'un olumsuz tavırlarına rağmen Balkanlarda statükonun korunması fikrini savunan Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile birlikte 9 Şubat 1934'te Atina'da Balkan Antantı'nı imzaladı.⁸⁶

“Balkan Antlaşma Misakı

Balkanlarda sulhun kuvvetlendirilmesine yardım etmeyi arzu eden ve Briand-Kellogg Misakı'nın ihsarında ve Akvam Cemiyeti Heyet-i umumiyesinin buna müteallik kararlarında hakim olan antlaşma ve uzlaşma fikri ile hareket eden ve Mevcut ahdi ve taahhütlere riayeti ve Balkanlarda halen müesses arazi nizamının muhafazasını temine katiyetle karar vermiş bulunan

Türkiye Reisicumhuru, Haşmetlü Yugoslavya Kralı, Yunanistan Reisicumhuru ve Haşmetlü Romanya Kralı Hazretleri bir Balkan Antlaşma Misakı akdine karar vermişler ve bu hususta murahhasları olarak:

Türkiye Reisi Cumhuru,

Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey Efendi'yi

Yugoslavya Kralı,

Hariciye Nazırı Mös. Sogolioub Jevtitch'i

Yunanistan Reisicumhuru,

Hariciye Nazırı Mös. Demetre Maximos'u

Romanya Kralı,

Mös. Nicolas Titulescu'yu tayin etmişlerdir.

Murahhaslar, usulüne muvafık görülen selahiyetnamelerinin teatisinden sonra, atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır:

Madde 1. Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya bütün kendi Balkan hudutlarının emniyetini müteakabilen tekeffül ederler.

Madde 2. Yüksek Akitler, bu itilafnamede tayin edilmiş olan menfaatlerini ihlal edebilecek ihtimaller karşısında alınacak tedbirler hakkında birbiri ile görüşmeyi taahhüt ederler. Onlar bu misakı imzalamamış olan diğer herhangi bir

⁸⁶ Ahmet EYİCİL, **Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara 2004, Sayı 59.

Balkan memleketine karşı birbirine evvelden haber vermeksizin siyasi hiçbir harekette bulunmamağı ve diğer akitlerin muvafakatı olmaksızın diğer her hangi bir balkan memleketine karşı siyasi hiçbir vecibe girmemeğı taahhüt ederler.

Madde 3. Bu itilafname bütün akid devletlerce imzalanır imzalanmaz meriyete girecek ve mümkün olduğu kadar çabuk tasdik edilecektir. İtilafname, iltihakı akidler tarafından müsait bir tetkike mevzuu teşkil edecek olan her Balkan memleketine açık bulunacak ve iş bu iltihak keyfiyeti diğer imza sahibi memleketlerin muvafakatlerini bildirmeleri ile beraber hüküm ifade edecektir.

Tasdik zımında müşariün ileyh murahaslar iş bu misakı imzalamışlardır.

Atina'da bin dokuz yüz otuz dört Şubatı'nın dokuzunda dört nüsha olarak tanzim edilmiş ve her bir Yüksek Akide bundan bir nüsha tevdi kılınmıştır."⁸⁷

Pakt'ın imzalanmasından sonra Yugoslavya Dışişleri Bakanı Maksimos Titulesco Yevtiç, Mustafa Kemal'e bir tebrik telgrafi gönder duyduğu memnuniyeti anlattı: "*Sulhun esaslı şartı ve itimadın memai olan istikrarı kendisine temin ederek, tarsinine matuf Balkan antlaşma misakını dört hariciye nazırı hürmetkâr tazimlerinin arzına lütfen müsaade bulunmasını rica etmek için zati devletlerine müracaat ederler, ve aynı zamanda zati devletleri tarafından lütfen gösterilen ve Balkan tarihinde mesut ve kati bir dönüm teşkil edecek olan eserin intacına imkan veren müzaheretten dolayı derin beyan eylerler.*"⁸⁸

Balkan Antantı, Fransız ve İngiliz basınında geniş yer buldu. Fransız basını, Balkan Antantı'nın önemine ve barışa yapacağı katkılardan bahsederek, Mustafa Kemal Atatürk'ün barışseverliğini öven yazılar yayımlandı. Ancak İngiliz gazeteleri, Bulgaristan ve Arnavutluk'un dışarıda bırakıldığı bir antantın başarılı olamayacağını yönünde haberlere yer verdi.⁸⁹

İtalyan ve Alman gazetelerinde ise Balkan Antatı'nı eleştirdi. İtalyan Lavarò Fasticla gazetesi, Balkan Antantı'nı, Bulgaristan'ı dışarıda bıraktığı ve Makedonya'daki Bulgar azınlığı konusunda Bulgaristan'ın haklı taleplerine set çektiği, Balkanlarda barışı koruyamayacağı, aksine sorunları daha da derinleştireceğini iddia etti. Alman gazetesi Angriff de yine misakı eleştirerek tek

⁸⁷ GÜNER, *Atatürk Dönemi Balkanlar Politikası ve Balkan Antantı*, s. 349-350.

⁸⁸ Akşam Gazetesi, **10 Şubat 1934**, Sayı 5510.

⁸⁹ Akşam Gazetesi, **14 Şubat 1934**, Sayı 5514.

Balkan devleti Bulgaristan olduğu halde onun da antantın dışında bırakıldığını, bu paktın bir gerileme emaresini taşıdığını yazıyordu.⁹⁰

Yugoslavya’da çıkan Makedonska Pravda gazetesi de 19 şubat 1934 tarihli yazısında, Bulgaristan’ın antanta katılmamasının antantın geçerlilik suresini olumsuz etkileyeceğine dikkat çekerek şunları yazdı: *“Yirmi milyon Slavın kardeşçe bir birlik için yaptığı tüm nergeleri iyi niyetli bir şekilde gerçekleştirmeye alışan Yugoslav hükümetinin bu tavrı son derece zmcdr. Kaldı ki masa başında yapılan antlaşmalar eğer halkların gerçekliğinden uzak kalırsa tarihin çöplüğüne gömülmeye mahkmdur.”*⁹¹

Balkan Antantı’nın imzalanma sureciyle dışarıdan ilgilenen Macaristan basınında, Slav kamuoyuna yakın görüşler ortaya sürülüyordu. Bulgaristan’sız bir birliğin fazla uzun ömürlü olmayacağı iddiasına yer vererek SSCB’nin bölgedeki etkisine dikkat çekiliyordu.

Macaristan’da çıkan Preşi Naplo gazetesinde, 11 şubat 1934’te yayınlanan ve eski bakan Mösyö Ugron tarafından kaleme alınan “Türkiye’yi anlamıyoruz” başlıklı bir makale yayınlandı. Makalede Macaristan’a, Avusturya Başvekili tarafından yapılan ziyaret ve oluşan ikili ilişkilerden, Rusya ile yapılan anlaşmadan, Bulgaristan’ın antanta karşı olan tutumundan ve özellikle Slav kökenli bölge ülkeleriyle olan ilişkilerin gelişmemiş olmasından bahsedilerek; *“Balkan Antantı’nın akdinde Türkiye tarafından oynanılan rol Macaristan için nahoş bir sürprize neden olmuştur. Türkiye’nin bu vaziyeti Macaristan’ın bugüne kadar kendisine gösterdiği akrabalık ve kan üzerine müstenit samimi bir dostlukla nasıl telif edilebilir. Asıl şaşılacak şey tam Sovyet Rusya ile münasebet tesis ettiğimiz anda Türkiye böyle bir vaziyet almıştur. Türkiye’nin bu Antant için sarf ettiği gayretleri görmek bizim için çok elim olmuştur. Çünkü Türkiye olmasaydı bu Antant yapılmazdı nitekim Bulgaristansız yarım kalmıştır.”* tespiti yapılıyordu, Türkiye ile olan ilişkilerin boyutundan ve bölgede Türkiye’nin liderlik ettiği birlik girişimlerinin önünde duran politik ve etnik engellere dikkat çekiyordu.⁹²

Tüm bu gelişmeler sırasında, Türkiye ile Yugoslavya arasında 6 Haziran 1934’te, Suçluların İadesi Mukavelenamesi ve 3 Temmuz 1934’te Adli, Medeni ve

⁹⁰ Akşam Gazetesi, 16 şubat 1934, Sayı 5516.

⁹¹ İbrahim ERDAL, **Batı Avrupa (İngiltere-Fransa) ile Yugoslavya, Makedonya ve Macaristan Kamuoyunda Balkan Antantı**, History Studies, Cilt 2/3 2010, s. 156.

⁹² ERDAL, **Batı Avrupa (İngiltere-Fransa) ile Yugoslavya, Makedonya ve Macaristan Kamuoyunda Balkan Antantı**, s. 157.

Ticari İlişkilere dair Mukavelename imzalandı.⁹³ 17 Aralık 1934'te de iki ülke arasında Türkiye-Yugoslavya Afyon Antlaşması imzalandı.⁹⁴

Balkan devletleri arasındaki ilişkiler antant sonrası artsa da İtalya ve Almanya'nın tehdidine karşı zamanla Balkan ülkeleri arasında ve antant içerisinde görülmeye başlandı. Bazı ülkeler İtalya ve Almanya'ya yanaşmak durumunda kaldı.

Bu anlamda Balkan Antantı'nı ilk delen devlet Yugoslavya oldu. 1936 yılında Avrupa'da Almanya'nın üstünlüğü belirince Romanya, Bulgaristan ve Macaristan bu tehlikeden endişe duymaya başladı ve Balkan Antantı'na olan ilgileri azaldı. Yugoslavya ise Berlin-Roma Mihveri'ne karşı İtalya ve Bulgaristan'la anlaşma yoluna gitti. 24 Ocak 1937'de Bulgaristan'la İyikılmaz barış ve samimi ve edebi dostluk antlaşması¹ imzaladı. Arkasından 25 Mart 1937'de İtalya ile imzaladığı beş yıl süreli anlaşmayla birbirlerini ilgilendiren ortak meselelerde birbirlerine danışma taahhüdünde bulundular. Böylece artık Yugoslavya, Balkan Antantı içinde karar alırken aynı zaman da İtalya'yı da hesaba katmak mecburiyetinde kalıyordu. Bununla birlikte Balkan Antantı ilk olarak Bulgaristan'a yöneldiğine göre Bulgar-Yugoslav antlaşması Balkan Antantı ruhuna aykırıydı.⁹⁵

5. Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç'in Ankara Ziyareti (1936)

Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç ve eşi, 28 Ekim 1936'da hususi bir trenle Ankara'ya geldi. Stoyadinoviç, istasyon'da Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Dışişleri Bakanlığı Umumi Katibi Numan Menemencioğlu, Protokol dairesi Şefi Şevket Fuad, Ankara Valisi Nevzad Tandoğan, mevki ve merkez kumandaları ile Yugoslavya sefaretı erkanı tarafından karşılandı. Ankarapalas'ta istirahataya çekilen Stoyadonoviç ve eşi daha sonra İsmet İnönü ve eşi ile birlikte, şereflerine verilen ziyafete katıldı. Stoyadinoviç, saat 17'de Çankaya Köşkü'ne kabul edilerek ve Atatürk'le bir görüşme gerçekleştirdi.⁹⁶ Heyetler arasında yaşanan görüşmeler sonucunda iki ülke 28 Ekim 1936 tarihli Ticaret ve Seyrisefain Anlaşmasını imzaladı.⁹⁷

Yugoslav gazetecilerinin sorularını yanıtlayan İsmet İnönü, Stoyadonoviç'in ziyaretinden duyduğu memnuniyeti ve pakta ilişkin görüşlerini şöyle ortaya koydu:

⁹³ ÖKSÜZ, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)*, s. 104.

⁹⁴ BCA, 030-0-018-001-002-91-46-15, 10 Mayıs 1940.

⁹⁵ Fahir ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul 2011, s. 340.

⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 1936, Sayı 4477.

⁹⁷ BCA, 030-0-018-001-002-96-79-2, 11 Eylül 1941.

“Bugün Yugoslavya’nın muhteren başbakanına gösterdiğimiz kabul aynı zamanda onun şahsına terakkisini ve faaliyetini büyük bir alaka ile takip etmekte olduğumuz büyük Yugoslav ulusuna da karşıdır. Bilhassa son yıllar içinde Yugoslavya’nın elde ettiği büyük neticeleri takdir ve hayranlıkla görüyoruz. Son siyasal hadiseler Balkan Paktı’nın ehemmiyetini açık bir surette ispat etmiştir. Bu paktın, genel barışın hesaba katması ve ona istinad etmesi icab eden bir unsur olduğu sabit olmuştur. Biz ve Yugoslavya daha ilk günlerde, Balkan Paktı’ni başarmak ve genişletmek için mümkün olan her şeyi yaptık. Gayretlerimizin muvaffak olduğunu söyleyebilirim. Milli Bayram münasebetiyle M. Stoyadonoviçin burada bulunması Balkan Paktının ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir...”⁹⁸

Atatürk ise Yugoslav gazetecilerine verdiği demeçte ikili ilişkilerin sağlamlığına dikkat çekiyordu:

“Görüyorsunuz ki ve müşahede etmişsinizdir ki, Türk devlet adamları ve Türk milleti Yugoslav milletine, Yugoslav Devleti’ne ve Yugoslav hükümetine karşı en samimi hisler beslemektedir. Türkiye ile Yugoslavya arasında mevcut sağlam münasebetler, bütün Balkan milletleri arasında mevcut olması iktiza eden münasebetlerdendir. Balkanlar bu ideale doğru ne kadar fazla yükselirlerse, saadet ve terakkileri o nispette artar.”⁹⁹

29 Ekim günü, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla büyük resmigeçitte Atatürk’ün yanında bulunan M. Stoyadinoviç, 1963 yılında yayınlanan ve “Ne Savaş Ne De Pakt” isimli anı kitabında Atatürk’e ait izlenimlerini şu şekilde anlatmaktadır:

“Atatürk baloya alışkanlığına aykırı olarak daha erken gelerek beni onurlandırmıştı. Giymiş olduğu Frankın üzerinde hiçbir nişan yoktu. Neşesi yerinde olan Atatürk, bütün gece konu üzerinde yalnız Türkçe konuştu. Yanında olan bir genç ise onun sözlerini Fransızcaya çeviriyordu. Ancak Atatürk, çok kez bu gencin sözlerini kızgın bir biçimde keserek düzeltiyordu. Bu olaylar, O’nun Fransızcaya çok iyi bildiğini ortaya koyuyordu.”

Aynı kitabının bir başka bölümünde M. Stoyadinoviç, 30 Ekim 1936’da Pembe Köşk’te İsmet İnönü ve Tefvik Rüştü Aras ile Türkiye ve Yugoslavya’nın dış

⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 1936, Sayı 4477.

⁹⁹ AYDEMİR, **Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı**, s. 23.

siyasetleri, müttefikler, büyük güçler ve komşu ülkeler ile ilgili siyasi fikir alışverişi yaptıklarını anlatıyordu.¹⁰⁰

Yugoslavya ile mevcut olan 28 Ekim 1936 tarihli Ticaret ve Seyrisefain Anlaşmasını feshetti.¹⁰¹

6. İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'ın Belgrad Ziyareti (1937)

Yugoslavya, Berlin-Roma Mihveri karşısında Bulgaristan ile 24 Ocak 1937'de "Yıkılmaz Barış, Samimi ve Edebi Dostluk Antlaşması" imzaladı. Yugoslavya, antlaşmayı imzalamadan önce diğer Balkan devletlerinin onayını almıştı. Yine de Bulgaristan'ın revizyonist politikaları Balkan Antantı'nın kuruluş nedenlerinden birini teşkil ettiğinden bu anlaşma, antantın dokusunu zedeledi. Yugoslavya, 25 Mart 1937'de İtalya ile 5 yıl geçerli olan bir dostluk antlaşması imzaladı. Antlaşmanın ikinci maddesi gereği taraflar birbirlerini ilgilendiren meselelerde karşılıklı danışmayı taahhüt ediyordu. Böylece Yugoslavya Balkan Antantı içerisinde hareket ederken artık İtalya'yı da hesaba katmak zorunda kalacaktı.¹⁰²

Tüm bu gelişmelerin ardından, Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve Hariciye siyasi müsteşarı Numan Menemencioğlu ile birlikte 10 Nisan 1937 akşamı trenle Belgrad'a gittiler.¹⁰³ Yugoslavya basınında İsmet İnönü'nün gelişine büyük yer ayrıldı. Yugoslavya gazetelerinden Politika'da çıkan yazıda İsmet İnönü'nün Belgrad ziyaretinin önemine vurgu yapılarak, Türkiye'nin sadece Balkanlarda değil, tüm Avrupa'da barışı temin edebilecek önemli bir güç olduğu belirtiliyordu;

"Türkiye Başvekilinin Belgrad ziyareti herhalde siyasi bir manayı haizdir. B. İsmet İnönü ve Stoyadinoviç umumi beynelminel vaziyet ve bilhassa memleketlerini doğrudan doğruya alakadar eden hadiseler hakkında birbirine karşılıklı malumat verme imkânını bulacaklardır (...) Kemalist Türkiye Avrupa barışının muhafazasında mühim bir amildir." Adlı makalede Türkiye Avrupa'daki ehemmiyetine bilhakkin kanidir. Ve Akdeniz'in doğu kıyıları kendisine Avrupa hadiselerine şiddetle alakadar olma hakkı vermektedir. Büyük ve Küçük Avrupa devletleri ile olan asırlık

¹⁰⁰ İsmail EREN, *Atatürk'e Ait Yugoslavya Eski Başbakanı M. Stoyadinoviç'in İzlenimleri*, 9. Türk Tarih Kongresi, Cilt 3, Ankara 1989, s. 1944-1945.

¹⁰¹ BCA, 030-0-018-001-002-96-79-2, 11 Eylül 1941.

¹⁰² IŞIK, *Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye*, s. 74.

¹⁰³ Akşam Gazetesi, 10 Nisan 1937, Sayı 6636.

münasebetleri beynelminel politikada derin izler yapmıştır. Kemal Atatürk Türkiye'nin coğrafi vaziyetlerindeki ehemmiyetin yalnız Balkanlar ve civarı münasebetlerde değil aynı zamanda büyük devletlerarasındaki münasebetlerde olan ehemmiyetini de tamamen müdrük bulunmuş ve mesai arkadaşları B. İsmet İnönü ile B. Tevfik Rüştü Arasın yardımlerile Türkiyeyi tam bir Avrupa memleketi haline çevirmeğe muvaffak olmuştur.” Yazının devamında Türkiye'nin Balkanlarda kaybettiği topraklarını tekrar kazanmak gibi bir çaba içinde olmadığı ve Balkan devletlerine karşı daima dürüst bir siyaset izlediği, İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'ın Belgrad'a yaptığı ziyaretle de Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma alakasız kalmadığı belirtildi.¹⁰⁴

12 Nisan'da İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras, Stoyadinoviç ile görüştü. Bir saat süren görüşmede siyasi ve iktisadi anlaşmalar üzerinde görüşüldü. Kral Naibi Prens Paul, İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras şerefine yemek verdi. Yemekte Yugoslavya Başvekili Stoyadinoviç ve eşi, Mebusan Meclisi Reisi B. Stefan Tsiriç, Kral'ın başyaveri, Münakalat Nazırı B. Spaho, Harbiye Nazırı B. Moits, Devlet Bakanı B. Mehmen, Türkiye'nin Belgrad Elçisi B. Ali Haydar ve eşi, Yugoslavya'nın Ankara elçisi Franco Lazaroviç ve Türk elçiliği erkânı hazır bulundu.¹⁰⁵

13 Nisan'da İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras ve Türk gazetecileri, Kral Aleksander'in mezarına ziyarette bulundular ve çelenk koydular.¹⁰⁶

İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'ın Yugoslavya ziyareti sebebiyle Prens Paul, Atatürk'e gönderdiği telgrafta: *“Başvekilinizi büyük bir memnuniyetle şimdi kabul ettim. Kendisini buradaki bulunuşunu ne kadar takdir ettiğimizi bilhassa arz etmek istedim. Samimi ve zeval bulmaz dostluğuma inanmanızı rica ederim.”* diyordu.

Atatürk ise buna karşı gönderdiği telgrafa; *“Başvekilimin, şahsi dostluğunu kahraman kral Aleksander'in layemut eserlerine sahne olan güzel payitahtınızda bulunuşu hakkında altes ruayalinizin ihtisaslarını bildiren telgraflarını aldım. Altes ruayalinize teşekkür eder, samimi ve zeval bulmaz dostluğuma inanmalarını rica ederim.”*¹⁰⁷ diyerek karşılık verdi.

¹⁰⁴ Akşam Gazetesi, 12 Nisan 1937, Sayı 6638.

¹⁰⁵ Akşam Gazetesi, 13 Nisan 1937, Sayı 6639.

¹⁰⁶ Akşam Gazetesi, 14 Nisan 1937, Sayı 6640.

¹⁰⁷ Akşam Gazetesi, 14 Nisan 1937, Sayı 6640.

İsmet İnönü, Belgrad'dan sonra Stoyadinoviç ile birlikte Yugoslavya sahilleri boyunca bir gezi yaptı ve bazı askeri birlikleri ziyaret etti.¹⁰⁸ Türk heyeti 19 Nisan Belgrad'dan Sofya'ya hareket etti.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Akşam Gazetesi, **19 Nisan 1937**, Sayı 6645.

¹⁰⁹ Akşam Gazetesi, **20 Nisan 1937**, Sayı 6646.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ

A- İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE-YUGOSLAVYA SİYASİ İLİŞKİLERİ

1. İkinci Dünya Savaşı Sırasında Balkan Antantı ve Türkiye-Yugoslavya İlişkileri

İsmet İnönü'nün 11 Kasım 1938'de 348 oyla Cumhurbaşkanı seçilmesinden kısa süre sonra patlak veren İkinci Dünya Savaşı, ilk birkaç ayı saymazsak İnönü Dönemi ile aynı yılları kapsamaktadır. Türkiye'nin dış politikası ne pahasına olursa olsun savaşın dışında kalmak olmuştur.¹¹⁰

İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı olduktan sonra yaptığı ilk işlerden biri Atatürk döneminde kendisini siyasal alandan silmeye çalışan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşü Aras ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Sekreteri Şükrü Kaya'yı devre dışı bırakılmasıydı. Ankara'da mutlak egemenlik için atılan bu adımlardan sonra Dışişleri Bakanlığı'na Şükrü Saraçoğlu, CHP Genel Sekreterliğine ise Numan Menemencioğlu getirildi. Bu atamalar İnönü'yü İkinci Dünya Savaşı sırasında rahatlatmıştı.¹¹¹

1930'lu yılların sonunda Balkan Antantı, Mihver devletlerinin yoğun siyasi ve askeri baskısı altına girmeye başladı. Oysa Türkiye, Balkan Antantı'nı Mihver güçlerinin Balkanlarda ilerlemesini durduracak güç olarak görmekteydi. 29 Mayıs 1939'da CHP'nin Beşinci Büyük Kurultay'ında konuşan İnönü: "*Komşularımıza gelecek tehlikeleri, bir adım sonra bize gelecek tehlikeler gibi önlemek için, iktidarımızda olan bütün tedbirleri alacağız*" diyordu. Balkan Antantı'nın, Türkiye'nin arzu ettiği gibi yeniden yapılanması için Şükrü Saraçoğlu, Moskova'ya yaptığı ziyaret sonrasında Balkan Antantı'na Sovyetlerin de destek vereceği düşüncesini taşıyordu. Esasen Sovyetler de, Balkan Antantı'nı Mihver güçlerinin ilerlemesinde bir etken olarak gördüyse de yaz aylarına doğru bu tutumu değiştirdi.¹¹²

Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesinin ardından İngiltere'nin, 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etmesiyle İkinci Dünya Savaşı başladı. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte dünyadaki siyasi dengelerin bozmasının yanı sıra,

¹¹⁰ Necati EKİNCİ, *İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları*, Genel Türk Tarihi, Cilt 8, Ankara 2002, s. 622-625.

¹¹¹ Ahmet İLYAS, Orhan TURAN, *İnönü Dönemi Türk Dış Politikası*, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü Atatürk Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s. 320.

¹¹² Cemil KOÇAK, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt 1, İstanbul 1996, s. 293.

devletlerarasında bir kamplaşma başladı. Bu süreçte en çok zarar gören ülkelerden biri Türkiye oldu. Savaşın başlamasından 10 gün sonra, Almanya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi, Türkiye'yi Müttefiklerle anlaşmaya zorladı. Mayıs 1939'da, İngiltere ile Türkiye arasında imzalanan deklarasyon daha sonra 19 Ekim 1939'da Fransa'nın da katılımıyla ittifak antlaşması şeklini aldı. Üçlü ittifak, Türkiye'ye hem Almanya ve İtalya'ya karşı toprak garantisi veriyor, hem de Türkiye'ye çeşitli silah yardımında bulunmayı içeriyordu.¹¹³ 1940 yılı Mayıs ayında, Almanya'nın Fransa'ya saldırması ve İtalya'nın Almanya yanında yer almasıyla savaş Akdeniz'e sıçradı. Bu durumda ittifak gereği Türkiye'nin savaşa girmesi istendi. Ancak Türkiye üçlü ittifakın "Sovyet Çekincesi" olarak bilinen 2 numaralı protokolünü bahane ederek İngiltere ve Fransa'nın isteğini geri çevirdi.¹¹⁴

İttifakın Balkanlar ile ilgili olan altıncı maddesi, Mihver güçlerinin Balkanlara saldırısını kışkırtacağı sebebiyle Romanya ve Yugoslavya tarafından tepkiyle karşılandı. Saraçoğlu, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Gafencu'ya, maddenin sadece Balkanlarda İngiltere ve Türkiye arasında danışmayı öngördüğüne dair güvence verdi. Buna rağmen Gafencu, maddeyi İngiltere'nin, Balkan politikasına egemen olma isteği şeklinde yorumladı. Bu olaylar Balkan Antantı içerisindeki sorunları gün yüzüne çıkardı. Yugoslavya, Türkiye'yi Balkan Antantı'ndan ayrılmakla tehdit ettiği gibi, 1939 yılı Temmuz ayında Türkiye'nin dâhil olmayacağı bir Balkan Blok'u kurulması için girişimlerde bulundu. Fakat başarılı olamadı.¹¹⁵

İngiltere ve Fransa ise İtalya'nın Yugoslavya'ya saldırma ihtimalini düşünerek 15-16 Nisan 1940'da, Ankara'da Şükrü Saraçoğlu'na verdikleri muhtıradaki; İtalya'nın Yugoslavya'ya saldırması halinde askeri önlemler alması ve Balkanlı müttefiklerine bu yolla yardımda bulunması istendi. Ancak Şükrü Saraçoğlu 24 Nisan'da verdiği yanıtta Yugoslavya'nın İtalya tarafından işgal edilmesi karşısında İngiltere gibi Türkiye'nin de bir bağlantısal yükümlülüğü olmadığını, yine de Balkanlarda böyle bir işgale karşı tamamen ilgisiz kalmayacaklarını, fakat Almanların savaşta üstünlüğü elinde bulundurduğu bir sırada İtalya'ya karşı savaşa girmenin düşünülmesi gereken bir konu olduğunu belirtti. Bunun üzerine İngiltere bu

---

¹¹³ İLYAS, TURAN, **İnönü Dönemi Türk Dış Politikası**, s. 321-322.

¹¹⁴ Mücahit ÖZÇELİK, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 29, s. 257.

¹¹⁵ KOÇAK, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, s. 295-298.

konuyu genelkurmayların incelemesini istedi ve 29 Nisanda Türkiye, İngiltere'nin bu şartı kesin olarak taahhüt etmesi koşuluyla kabul etti.¹¹⁶

2. Balkan Antantı Konseyi'ne Şükrü Saraçoğlu'nun Katılması (1940)

Balkan Antantı Konseyi'nin toplanma amacı Alman ve İtalya'nın yayılcı politikalarına karşın Balkanlarda sulhun temin ve Balkan Antantı'nın devam ettirilmesi idi.¹¹⁷ Balkan Antantı Konseyi, 2-4 Şubat 1940 tarihleri arasında Belgrad'da toplandı. Konferans sırasında Yugoslavya'nın yürüteceği siyaset; Bulgaristan ve Macaristan da dâhil olmak üzere tüm Balkan devletleri arasında karşılıklı garanti ve taarruz halinde, askeri yardım şartlarına haiz bir blok teşkil edilmesi idi. Yugoslavya'ya göre bu durum Balkan devletlerinin tarafsızlığını devam ettirmek için en uygun yoldu. Ancak bu pek de mümkün gözüküyordu. Macaristan ve Bulgaristan'ın, Romanya'ya ve Yugoslavya'ya değişiklik istekleri vardı. Ayrıca Romanya, Yunanistan ve Türkiye'nin, muhariplerden oluşan bir grupla sıkı bağlantıları vardı ve bunların katılımıyla oluşturulacak bir blok, Berlin ve Moskova'da tepki yaratabilirdi. Ancak Yunanistan'ın kanaatine göre Balkan konferansının ilk hedefi Balkan devletleri arasındaki yakınlaşmaya engel olacak sebepleri ortadan kaldırmak ve Balkan devletlerini savaşan taraflar karşısında kesin tarafsızlığını tespit etmeleriydi. 29 Ocak 1940'da Belgrad radyosundan yarı resmi bir neşredilen tebliğde konseyin çalışmalarında izlenecek siyasete ilişkin görüşler ortaya koyuldu; *"Antantın bu içtimaında, diğer toplantılarında olduğu gibi, dört devlet Balkan devletlerinin bitarafılığı üzerine dayanan sulh arzularını ve gündün güne daha samimi bir mahiyet alan işbirliğini yeniden teyid edeceklerdir. Balkan milletlerini hürriyet ve istiklale müstenid olan Balkan yarım adasındaki bugünkü vaziyetin baka ve istikrarı, Balkan Antantının başlıca hedefi olarak kalmaktadır. İtalya'nın Balkan antantı ile sulhu idame etmek ve Balkanları bugünkü harbten uzak tutmak gibi esaslı meselelerde teşriki mesai hususundaki arzusu Balkan Antantının gayelerine tamamilen uygun düşüyor. Balkan Antantına dâhil olan devletler arasındaki itilafları hal ve fasletmeğe ve Şarki Avrupa devletleri eveliminde Romanya ile Macaristan ve saniyen Romanya ile Bulgaristan arasında uzlaşmayı temine matuf gayretleri teveccüh ve muhebbet ile takip ediyorlar. Harici siyaset için*

¹¹⁶ Mustafa ARIKAN, **Balkanlarda İttifak Arayışı ve Türkiye-Birinci Balkan İttifakı**, s. 198

¹¹⁷ Akşam Gazetesi, **30 Ocak 1940**, Sayı 7640.

*komşuları ile dostluğu temel ittihas etmiş olan Yugoslavya, bunu temin için büyük gayretler sarfediyor...*¹¹⁸

1 Şubat 1940'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Belgrad'a gitmeden önce Sofya'da Bulgar Başvekili B.Köseivanof ile görüştü. Kırk dakika süren görüşmeden sonra Bulgar Başvekili yaptığı açıklamada *'Hedefi sulhun tarsini olan bütün teşebbüsleri memnuiyetle karşılız'* şeklinde bir açıklama yaptı.¹¹⁹

Konseynin ilk toplantı günü müsait bir hava içinde geçti. Konferanstaki genel kaniya göre barışın devam ettirilmesi konusunda Bulgaristan tarafından gösterilen olumlu tavır konferansın başarıya ulaşmasında çok önemli bir husustu. Şükrü Saraçoğlu'nun, Bulgar başvekiliyle görüşmesinin neticesinde, Bulgaristan'ın Balkan Antantı'na dâhil olmamakla beraber Balkan yarımadasında barışın devam ettirilmesine, Balkan Antantı'nı imzalayan devletler kadar çalışmak arzusunda olduğu kanaati güçlendi.

Yugoslavya, konferansta alınacak kararlarla, Balkan devletleri arasında yakınlaşmaya mani olacak etkenlerin ortadan kaldırılmasını amaçlıyordu. 3 Şubat 1940'da Yugoslav gazetelerinden Politika'da çıkan yazıda; *'Balkan devletlerinin istiklal ve bitaraflik politikaları bugünkü harbte tatbik sahasını bulmuştur. Bu devletler Balkanlarda sulhu temin etmek ve bu barışın ilşardan bozulmasına mütemamit bir surette mani olma gayesiyle birbiri ardınd ile bitarafliklarını ilan etmişlerdir. Yugoslav milleti, Yugoslavya hariciye nazırı Markoviç ile birlikte milletlerini ve bütün Balkan milletlerinin hayrına olan bir eser başaracak olan yunan başvekili B. Metaksas'la, Türkiye hariciye vekili B. Saraçoğlu'nu ve Romanya Hariciye Nazırı Gafenko'yu samimi hislerle karşılacaktır.'*¹²⁰ denilerek, antantın Balkanlarda sulhun temini için gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Şükrü Saraçoğlu, Balkanlar'da bir saldırıya karşı Balkan Antantı üye ülkelerinin Genelkurmaylarınca ortak bir savunma planı hazırlanmasını istese de bu teklif kabul görmedi.¹²¹ Ancak Balkan Antantı Konseyi çalışmalarının sonunda, Balkanlarda her türlü saldırıya karşı ortak hareket etme kararı alındı.¹²² Antantın 7 yıl uzatılması ve gelecek toplantının Atina'da yapılması kararının ardından, Haziran

¹¹⁸ Akşam Gazetesi, 30 Ocak 1940, Sayı 7640.

¹¹⁹ Akşam Gazetesi, 2 Şubat 1940, Sayı 7643.

¹²⁰ Akşam Gazetesi, 3 Şubat 1940, Sayı 7644.

¹²¹ IŞIK, **Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye**, s. 77.

¹²² KOÇAK, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, s. 295-298.

sonunda Romanya'nın parçalanması ve Ekim ayında İtalya'nın Yunanistan'a girmesiyle bütün bu hususların ve toplantıların gerçekleşmesine imkân kalmadı.

17 Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya'nın Alman işgaline direnemeyip teslim olmasıyla, Balkan Antantı'nın işgale uğramayan tek ülkesi olarak Türkiye kaldı. Balkan Antantı tarihe karışmış oldu.¹²³

3. Yugoslavya'nın İşgali ve Türkiye-Yugoslavya İlişkilerine Etkisi

Yugoslavya'nın Alman, işgaline uğramasını Türkiye tarafından yakından takip edildi. Türkiye, özellikle Yugoslavya'da var olan Türkler ve Müslümanların alacağı tavır nedeniyle süreci yakinen izlemeye mecburdu. İşgalden sonra Yugoslavya parçalandı ve Alman ve İtalyanların kontrolünde oluşturulan kukla hükümetler oluşturuldu. İşgal yönetiminin de buradaki Türk ve Müslüman nüfusa karşı tavrı Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinin seyrini belirleyen en önemli unsurdu.

İşgal sonrası Yugoslavya'daki durum hakkında bilgi vermek amacıyla 8 Ekim 1941 tarihinde Belgrad Konsoloslüğundan gelen raporda şunlar bildirilmektedir:

“Yugoslavya Harpten sonra dört parçaya ayrılmıştır. Hırvatistan, Sırbistan, Makidonya, Karadağ.

Hırvatistan'da eski Hırvat asileri ve yeni idareciler olan Ustaşiler, Maçek taraftarları olan köyü fırkası mensupları, Boşnaklar ve Sırplar karşı karşıyadır. Almanya, Hırvatistan'daki bu unsurları birbirine karıştırmak için İtalya'ya musallat etmek politikasını tutmuştur. Almanların teşvikile Ustaşiler'in Kral olarak seçtikler İtalyan Prensi, öldürülmek korkusundan Hırvatistan'a gelememiştir. Almanya Ustaşilerin gerek Yahudi düşmanlığı gayretkeşliğini, gerek Sırplar hakkındaki kinlerini körükledi. Maçek taraftarları Yahudi düşmanlığı hareketine iştirak etmeyince Hırvatlar arasındaki nifak büsbütün büyüdü. Ustaşilerin Sırplar aleyhindeki hareketleri karşısında Sırp da çeteler teşkilile Hırvat şehirlerine hücumla başladılar. Hırvatlar iyi asker olmadıkları için Boşnakları teslim ederek Sırplara saldırdılar. Bu suretle Sırp, Hırvat ve Boşnaklar arasında müthiş bir münafereye yol açıldı.

Sırbistan'a gelince: Buradaki Alman emellerini (Tuna yolları) cümlesile toplamak mümkündür. Belgrad'da Temmuz ortalarından beri (Tuna gazetesi) diye Almanca bir gazete neşredilmeğe başlanmış ve bu gazete (Prens Eugene) in Türklere karşı zaferlerinden bahsederek Tuna'nın üstünde ve altındaki Hıristiyanları

¹²³ Bülent ATALAY, **Balkan Antantı Balkan Paktı ve Türkiye**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2011, s. 79-80.

kurtarmak için asıl mücadele eden ve Avrupa'daki Türk hâkimiyetini sarsanların Almanlar olduğunu tebarüz ettirmek gayesini gütmekte bulunmuştur. (Prens Eugene) in Belgrad'daki sarayının ihya edilmesi kararlaştırılmış ve 17 ağustos tarihi (Prens Eugene) ordularının Belgrad'a girişlerinin 242'inci yıldönümü olarak kutlanmıştır. Elgrad civarındaki Tuna kenarlarında müteaddid Alman tayyarecilik mektepleri kurulmağa başlanmıştır.

Tuna yolları Almanya'yı bir taraftan Karadeniz'e bir taraftan Selanik'e ve bir taraftan da Triyeste'ye götürmektedir. Hinterlandı ile Belgrad'ı ve Niş'e kadar olan hattı elinde tutmakla Almanya hem Macaristan'ı saracak hem Slavların arasına girip Selanik yolunu benimseyecektir.

Sırbie vilayetini elinde tutan Almanyanın Sırları burada bırakıp bırakmayacağı meselesi de muhtacı tetkiktir. Sırbie'deki son isyan hareketleri Almanya'ya bu hususta beklediği bahaneyi verecektir. Bu hareketler muhtelif şekillerde tecelli etmektedir. İstila üzerine tahliye edilen mahpuslar, komünistler, eski çeteciler esir olamamak için harptan kaçıp şehirlere sivil diye dağılmış ve Alman'ların kayıt için yaptıkları davet üzerine dağlara kaçmış zabitlerle askerler Sırbistan dağlarında faaliyete geçmişlerdir. Rusya'da şimdi çok meşgul olan Almanya, idealist bilinen eski çetecilerden (Kosta Peçanaç) ı elde ederek bir beyanname neşrettirmiş ve vatanın selameti namına çetecileri silahlarını bırakmağa davet eylemiştir. Çetecilerden bazıları bu beyanname üzerine teslim olmağa koyulmuşlar, fakat (Vasilye Tırbiç)'e mensup çeteci grupları ve diğer ehli kıyam hareketlerinde ısrar etmekte bulunmuştur.

Almanların mahirane idaresile bu gün Makidonya'da İtalya ile Bulgaristan iki hasım haline gelmişlerdir. Almanların Varşova'da bulunup şimdi (Zagrab)'e getirdikleri (Vaçve Mihailoff) Makidonya Komitesi namına ve İtalyanlar hesabına emirler veriyor. Almanlar bir taraftan Makidonya'da Müslüman ve Türk unsurları tutuyorlar. İhtimal yarın İtalyan ve Bulgarlar'ın uyuşamadıkları iler sürülerek cahil ve dolayisile istiklal davası peşinde koşmayacağı melhuz Müslüman ve Türklere istinad eden mahalli bir muhtariyet kurulacak ve böylece Alman hakimiyeti altında Selanik yolu emniyete alınacaktır.

Bulgaristan şimdi Makidonya'yı Bulgarlaştırmaya ehemmiyet veriyor. Fakat Sırp abidelerini ve hatıralarını devirmek, sonradan gelmiş bütün Sırları çıkarmak suretile yalnız Sırphığı silmek kâfi değildir. Asıl Makidonyalıyı Bulgar yapmak

lazımdır ki her şeyden gayri memnun olan, muhtariyet istemekte ısrar eden Makidonyalının Bulgarlaşması hemen hemen mümkün değildir.

Bulgaristan'ın emeli Almanya'nın muzaffer olacağı bir harpten sonra bir Ortodoks cenubi Slav federasyonunun başına geçmektir."¹²⁴

B- TÜRKİYE-YUGOSLAVYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

1. Türkiye ve Yugoslavya'nın Genel Ekonomik Durumları

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Türkiye her an savaşa girme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu için seferberlik ilan etti. Bu durum ülke ekonomisini olumsuz yönde etkiledi. Bu dönemde askeri harcamalar, üretimde meydana gelen azalma ve emisyon hacmi gibi nedenlerden ötürü ülkede enflasyon ciddi oranda arttı.¹²⁵

İthalatın, dolayısıyla hammadde, ara malı ve yatırım malı biçimindeki üretim girdilerinin azalması ve çalışan nüfusun büyük bölümünün silâh altında bulunması nedeniyle 1940-1945 yılları arasında tüm üretken sektörlerde ve milli gelirden bir düşüş yaşandı. İthalat 1938-1939 yılları arasında 110 milyon doların üstündeyken, 1941-1942 yılları arasında yarı yarıya düştü. 1942-1945 yılları arasında ithalat 120 milyon dolara yükselmesine rağmen doların savaş sırasında değer kaybetmesi dikkate alındığında ithalatın genel düşüşü savaş sırasında da devam etmiştir. İhracat ise 1938-1939 döneminde 110 milyon dolar iken savaş yılları boyunca 120 milyon dolaylarında devam etmiş ve dış ticaret 6 yılsonunda 250 milyon fazla vermiştir.¹²⁶

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1946'da çok partili siyasal hayata geçişle birlikte yaşanan siyasal değişimler, ekonomide de özgürlükçü eğilimleri beraberinde getirdi. Yeni dönemde Türkiye, Amerika ile ilişkileri geliştirmeye gayret etti. Bu süreçte Türkiye, Batı Dünyası ile entegrasyon sürecine girdi. 1944'te IMF'e (International Monetary Fund) daha sonra da 19 Şubat 1947'de Dünya Bankasına üye oldu. 1947 yılında hazırlanan bir kalkınma planı hazırladı. Planın amacı Truman Doktrini çerçevesinde Marshall yardımlarından yararlanmaktı. Bu şekilde savaş sonrası Avrupa'nın yeniden imarına tarım ve madencilik ürünleriyle katkıda

¹²⁴ BCA, 030-0-001-000-000-253-705-3, 10 Eylül 1941.

¹²⁵ Hüseyin AKYILDIZ, Ömer EROĞLU, *Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 9 Sayı 1, s. 50.

¹²⁶ Korkut BORATAV, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye*, Cilt 4, İstanbul 2007, s. 336.

bulunabilecekti. Daha sonra Marshall yardımlarından faydalanmak için 1948’de OECC’ye giriş anlaşması imzalandı.¹²⁷

Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ise kendine has sosyalist bir model geliştirdi. Yugoslavya az gelişmiş bir tarım ülkesi durumundaydı. Yugoslavya’yı içine düştüğü çöküntüden kurtarmak ve sanayileşme adımları atmak amacıyla 1947’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planını hazırlandı. Buna göre dönüşüm, demir, çelik ve metalürji gibi ağır sanayi yatırımlarıyla gerçekleştirilecekti.

1949’da ekonomide kolektivizm¹²⁸ hareketi başlatıldı. Ancak Yugoslavya çiftçilerinin uygulamaya tepki göstermesiyle pek çok tarım arazisi uzun zaman ekilemedi. Durum öyle bir hal aldı ki ülkede açlık tehlikesi baş göstermeye başladı. 1950 yılına gelindiğinde ülkede tarımsal üretim savaş öncesi döneme göre % 73 oranında gerilemiş olacaktı.¹²⁹

Ekonomik buhrandan itibaren Türkiye’den Yugoslavya’ya yapılan ticarete azalmaya meydana geldi. 1929’da Türkiye’den yapılan ihracat 170.000 dolar iken Yugoslavya’dan yapılan ithalat 397.000 dolardı. Bu rakam 1932’de ise büyük düşüş yaşadı. Bu tarihte Türkiye’nin Yugoslavya’ya ihracatı 45.000 dolara ve ithalatı da 46.000 dolara geriledi. Bu veriler iki sonucu ortaya koyuyordu; Yugoslavya dış ticaretinin Türkiye aleyhine seyretmekte olduğu ve Türkiye-Yugoslavya ticaretinin çok küçük bir hacme sahip olduğu. Bu dönemde Türkiye’nin en az ticaret yaptığı ülke Türkiye’ydi.¹³⁰

Türkiye, Yugoslavya’dan savaş sırasında ve öncesinde benzin, tanesi 18,75 dolardan demir bidon,¹³¹ tüfek, mermi,¹³² satın aldı. Türkiye ile Yugoslavya arasında yapılan ticarete ödemelerin çoğu İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle takas usulüyle gerçekleşti.

---

¹²⁷ AKYILDIZ, EROĞLU, **Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları**, s. 50-51

¹²⁸ “Üretim Araçlarının mülkiyetinin devlete ait olduğu ve ekonomideki üretim, dağıtım ve bölüşüm kararlarını devletin verdiği sosyo-ekonomik yapılar için kullanılan bir ifadedir.” *Ayrıntılı bilgi için bkz;* Nevzat AYPEK, Ünsal BAN, **Finans, Bankacılık, Borsa ve Dış Ticaret Terimleri Sözlüğü**, Gazi Kitapevi, Ankara 2002, s. 290.

¹²⁹ ÜLGER, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, s. 56-58.

¹³⁰ İVGEN, **1923-1960 Döneminde Türkiye’nin Balkan Politikası**, S.s. 67- 68.

¹³¹ BCA, **030-0-010-000-000-212-442-3**, 17 Ocak 1940.

¹³² BCA, **030-0-018-001-002-93-105-11**, 23 Eylül 1940.

2. Afyon Satış Antlaşması (1939)

Afyon, tıbbi ecza fabrikaları için önemli bir değere sahiptir. Afyon'dan elde edilen morfinle ağrı kesici ilaç üretimi yapılmaktadır. Ancak keyif verici bir özelliği de bulunduğundan üretimi devlet kontrolünde sağlanmaktadır.¹³³

31 Mart 1939'da Belgrad'da, Türkiye Cumhuriyeti adına İktisat Vekâleti Müdürlerinden Servet Berkin ile Toprak Mahsulleri Ofisi Müdürü Hamza Osman Erkan ile Yugoslavya adına Ticaret ve Sanayi Bakanı Jevrem Tomić tarafından 17 Aralık 1934'te imzalanan antlaşmanın yerine geçecek Türkiye Yugoslavya Afyon Antlaşması imzalandı.

19 maddelik antlaşmayla, afyonun uyuşturucu madde olarak satılması engellendi ve iki ülke arasındaki afyon ticaretinin hangi esaslar üzerinde yapılacağı aşağıdaki maddeler çerçevesinde karara bağlandı;

“Madde 1- Yüksek Âkid Tarafların her biri kendi memleketlerinde ham afyon ihracını inhisarı altında bulunduran müesseseyi ipka etmeği taahhüd ederler. Bu müesseseler işbu itilâfnamede, müteakiben “Türk müessesesi” ve “Yugoslav müessesesi” ve her ikisi birlikte “Millî müesseseler” diye anılacaklardır.

Madde 2- Millî müesseseler, memlekette disponibile ham afyonu satın alabilecek ve işbu itilâfname ahkâmı dairesinde teslimatı salâhiyetle yapabilecek şekilde teşkilâtlandırılacaklardır. Bu müesseselerin faaliyetleri Devletin salâhiyettar makamlarının nezaretine tâbi tutulacaktır.

Madde 3- Yapılacak her ham afyon ihracatı, bu işleri nezareti altında tutmak salâhiyetini haiz olan makamdan verilmiş bir ihraç şahadetnamesi ile vuku bulacaktır. Gümrük makamları, gümrük muamelelerini ifaya tevessül etmek için mezkûr ihraç şahadetnamesinin ibrazını talep eyliyeceklerdir.

Madde 4- Millî müesseseler kendilerine aid müşterek teşkilât olan afyon merkez bürosunu İstanbulda ipka edeceklerdir. Bu büro millî müesseseler nam ve hesaplarına ecnebi memleketler ham afyon hakkında yapılacak tklif ve satış işlerini deruhde edecektir. Millî müesseseler bu müşterek teşekkülün emri olmaksızın ecnebi memleketlere ne ham afyon satabilecekler ne de bir gûna irsalât yapabileceklerdir.

Madde 5- Merkez bürosu Türk müessesesinden murahhas iki administratörden ve Yugoslav müessesesinden murahhas bir administratörden mürekkebe bir komite tarafından idare olunacaktır. Merkez bürosunun emri altında

¹³³ Filiz ÇOLAK, *Anadolu'da Afyon Ziraatı ve Ticaretine Dair İzlenimler*, The Journal of Academic Social Science Studies, Cilt 6, Sayı 1, Ocak 2013, s. 515.

işlerin iyi görülmesini temin edecek teknik memurlar bulunacaktır. Her administratörün bir yedeği bulunacaktır. Yedekler esas nizamnamenin administratörlere bahşeylediği salâhiyetlere ancak yedeği oldukları administratörün bulunmadığı zaman sahip olacaklardır. Merkez bürosunun kararları Âkid Tarafların ittifakı arası ile alınacaktır. Bu ittifak temin olunmadığı takdirde bahse mevzu mesele tahkime tâbi tutulacaktır.

Madde 6- Merkez bürosunun masrafları müştereken tayin ve her iki millî müessesenin merkez bürosuna açacakları kredi ile temin olunacaktır. Krediler % 5 nisbetinde Türk müessesesi ve % 25 nisbetinde Yugoslav müessesesi tarafından üç aylık taksitler ile temin olunacaktır. Karşılık paralar aid oldukları üçer aylık devrenin mebdeinden evvel müştereken intihab olunacak bir bankaya yatırılacaktır.

Madde 7- Merkez bürosunun teşkilâtını ve mesai tarzını tayin eden hükümler millî müesseseler tarafından müştereken tanzim edilen merkez bürosunun esas nizamnamesinde (Statuts) tesbit edilir. Merkez bürosunun esas nizamnamesi (Statuts) Türkiye Cumhuriyeti kanunları ahkâmı dairesinde tescil ettirilecektir. Merkez bürosu bilûmum vergi ve tekâliften muaf olacağı gibi, ondan sadır olacak evrak dahi bircümle rüsumdan muaf olacaktır

Madde 8- Türk, yahud Yugoslav afyonunun bütün satışları Merkez bürosu vasıtasile yapılacak ve Merkez bürosu, işbu itilâf namenin 9 ncu maddesi hükümlerine tevfikân, bu satışlara müteallik siparişleri; aşağıda tesbit edilmiş olan yüzdeler nisbetini ve imkân dairesinde muvazeneyi muhafaza eyleyecek surette tevzi edecektir.

Siparişlerin tevzii teslim edilen ham afyondaki morfin esası üzerinden yapılacaktır. Teslim olunan morfin miktarının takdirinde yalnız tahlil neticesine göre tanzim olunan katği faturalar esas tutulacaktır.

Katği surette satılmış ham afyonun muhtevi olduğu morfin miktarının taksimi Türk müessesesinin hissesine % 75 ve Yugoslav müessesesinin hissemeye % 25 nisbetinde düşecek surette icra edilecektir.

Teslim olunacak afyon payı Merkez bürosu tarafından iki millî müesseseden hangisine tahsis edilmiş ise afyon satışının tutarı o müesseseye aid olur. Merkez bürosu peyderpey alman siparişlerin yukarıda tesbit edilmiş olan nisbete imkân dahilinde uygun düşecek surette taksim edilmesi için iktiza eden muameleyi yapacaktır.

Ticarî sebebler yüzünden Merkez bürosu satış paylarında millî müesseselerden biri lehine bir (depasman) kabul ettiği takdirde bu millî müessese (depasman) a maruz kalan diğer millî müesseseye nisbeti aşan morfin miktarının tutarı üzerinden yılda % 3 nisbetinde bir faiz ödeyecektir. Bu faiz, depasmana veya mevcut bir depasmanın arttırılmasına sebebiyet veren satışa aid vesikaların alıcıya teslimi gününden işlemeye başlayacak ve bu depasmanın aynı şartlar altında tasfiye edildiği güne kadar devam edecektir.

Mutazarrır millî müessese muvazene ve tasfiyeyi temin edecek bir siparişi karşılamaktan imtina ederse, diğer müessese bu satış bedelinin faizini ödemekle mükellef tutulmayacaktır. Merkez bürosunda hesabı cari usulüne müşabih bir muhasebe usulü tatbik edilecek ve tasfiyeler bir devrei hesabiye hesaplarının tasdikini takib eden ilk ay zarfında ifa olunacaktır. Bu hesabı cari İngiliz lirası üzerinden tutulacak ve hesap bakiyesi aynı dövizle tasfiye edilecektir.

Şurası da mukarrerdir ki, depasman faizi ödemek suretile yapılan kısmî tazmin, depasman yapmış olan tarafa bu depasmanı devam ettirmek talebi salâhiyeti vermediği gibi merkez bürosu idare komitesi de peyderpey alınan siparişlerin itilâf namede derpiş edilen muvazeneyle, imkân dahilinde, uygun düşecek surette taksim edilmesi için icab edeni yapacaktır.

Madde 9- Safî Softdan veya Soft mahlutu ile drogist içime mahsus afyondan mürekkep içme afyonu satışları münhasıran Merkez bürosu tarafından yapılacaktır. Merkez bürosu içme afyonunun ihraç olunduğu hakikî yeri kontrol etmek vazifesile mükelleftir. İçme afyonu, içme afyonu kullanılmasını menetmemiş olan memleketlerin inhisar idaresile müesseselerine o memleketlerin kanunî mevzuatının afyon ticaretine vazeylediği kayıtlara riayet edilmek suretile satılabilecektir. Satılan içme afyonu miktarı taksime tâbi olmayacak ve bu itilâf namede tesbit edilen nizami kotalar haricinde tutulacaktır. Türk ve Yugoslav murahhas heyetleri arasında teati edilen 31 mart 1939 tarihli mektubun hususî hükmüne tevfikân, Merkez bürosu içme afyonu da ihtiva edecek tek kotaların kabulünü mümkün kılan bir sistemi bir an evvel hazırlayıp ibraz etmek ile mükelleftir.

Madde 10- İki Âkid Tarafın bütün afyon satışları Merkez bürosu vasıtasile vukubulacağından, bilûmum tahsilat da bu büro tarafından yapılacaktır. Merkez bürosu teslim etmiş oldukları afyon hissesi bedelini derhal ve hiç tevkîf at yapmadan millî müesseselerin her birerine tesviye edecektir. Ticarî veya malî mülâhazalarla satış bedelinin Merkez bürosundan geçirilmeksizin satıcıya tediyesi faydalı olduğu

takdirde ve böyle bir vaziyetin hudusu halinde, satış bedelini doğrudan doğruya satıcıya tesviye için satın alıcıyı davet etmeğe yalnız Merkez bürosu mezun olacaktır. Merkez bürosu tarafından satılan afyon bedelleri tahsilâtının katği evrak taksimi ve deblokaj ile kompensasyon muameleleri; iki murahhas heyet arasında teati olunan 31 mart 1939 tarihli mektubdaki hükümlere tevfikan icra edilecektir.

Madde 11- Millî müesseseler ellerinde bulunan afyon mikdarile afyon tiplerinin evsafına dair bütün malûmatı Merkez bürosuna vermekle mükelleftirler. Millî müesseseler, Merkez bürosunun bilcümle teslimat emirlerini, geciktirmeksizin ve derpiş olunan şartlar dairesinde ifaya muktedir halde bulunmamalıdır.

Madde 12- Merkez bürosu her iki Yüksek Akid Tarafın müstahsilleri için kâfi derecede kâr temin edecek fiatler tayin etmek üzere müştereken tesbit edilecek bir siyaset takib edecektir.

Madde 13- Merkez bürosu ham afyon arz ve talebinin tanzimi ve fiatlerin takriri zımında, ve iki Âkid Taraflarca tasvib olunmak şartile, afyon yetiştirici diğer memleketlerin mümasil teşkilâtları veya afyon satın alıcı teşkilâtlarla itilâflar akdedebilecektir. Şümulü işbu itilâfnamenin yürürlük müddetini aşan Âkidler Akid Taraflara bir taabhüd tahmil eylemez.

Madde 14- Akid Taraflar afyonlu maddeleri ancak bunların idhal olunacakları memlekelerde cari bulunan kanunî şartlara tevfikan ihraç etmeği taahhüd ederler. Âkid Taraflar afyonlu maddeler ihracatını murakabe ve bu maddeler kaçakçılığını menetmek için müessir tedbirler ittihaz edeceklerdir. Afyonlu maddeler ihracatı, fennî tahvillerde taamülen kabul edilen koefisiyanlar esasına tevfi- kan, ihraç eden memleketin iştirak hissesi zimmetine geçirilecektir. İki Âkid Taraf ihraç edilen afyonlu maddeler mikkdarmı Merkez bürosuna bildirmeği taahhüd aynı zamanda, her iki taraf, yerli imalâtçılara, Merkez bürosunun diğer alıcılara sattığı fiattan daha aşağı bir fiatla afyon satmamayı taahhüd ederler. Afyonlu maddelerin ihracatı her hangi şekilde ihracat primi veya nakdî yardım ile teşvik ve teşci edilmeyecektir.

Madde 15- Âkid Taraflar işbu itilâfnamenin hükümlerine muhalif afyon ve afyonlu maddeler ihracatını cümlesine kaçak nazarile bakacaklardır. Âkid Taraflar bu gibi cürümlerin takibi için mevzuatta icab eden tadilâtı yapmaği taahhüd ederler. Âkid Taraflar ham afyon ve afyonlu maddelere aid bilûmum kaçakçılık vakaları hakkında bir birine malûmat (Comptes - rendus) vereceklerdir. Âkid Taraflar aynı

suretle ham afyon ve afyonlu maddeler ticaretine müteallik her türlü kanun ve nizamnamelerin metinlerini birbirine tebliğ edeceklerdir.

Madde 16- Akid Taraflar afyon meselesinin beynelmilel sahada nizam altına alınması hususunda sıkı elbirliğile çalışacaklardır. Aynı suretle müstakbel afyon istihsalâtı ile afyonlu maddeler imalâtına müteallik hususatta dahi takibi lâzım gelen siyaset hakkında da anlaşacaklardır.

Madde 17- İşbu itilâfnamenin tefsir ve tatbikına müteallik ihtilâflar tahkim yolu ile tesviye olunacaktır.

Madde 18- Merkez bürosu vazifesinin hitama ermesini göz önünde tutarak işbu itilâfnamenin 8 nci maddesinin de derpiş olunan tevzi muvazenesini temine çalışacaktır. Bununla beraber, zikrolunan tevziünü, derpiş olunan tarihte temin edememiş olursa, borçlu bulunan millî müessese, merkez bürosu tarafından diğer millî müessesenin alacak hesabına geçirilmiş morfin bakiyesine tekabül eden afyonu müteakib altı ay içinde müşterilerinden alabileceği siparişlere katmakla mükellef olacaktır.

Madde 19- İşbu itilâfname tasdik olunacak ve tasdiknameleri mümkün olan süratle Ankarada teati edilecektir, itilâfname 1939 nisanının birinden itibaren muvakkaten meriyet mevkiine konulacak ve tasdik edilmek şartıyla, 1939 senesi sonuna kadar meriyet mevkiinde kalacaktır.

Yukarıdaki ahkâmı tasdik etmek üzere murahhaslar işbu itilâfnameyi imzalamış ve mühürlemişlerdir. İşbu itilâfname Belgrad'da bin dokuz yüz otuz dokuz senesi martının otuz birinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.”¹³⁴

Antlaşmanın süresi 31 Aralık 1939 tarihinde son buldu ve daha sonra tekrar 31 Mart 1940 tarihine kadar uzatıldı. Antlaşmanın süresinin bitiminden sonra tekrar süresinin uzatılması için görüşmeler yapılması kararlaştırıldı. Ancak Avrupa'daki savaş koşulları nedeniyle tekrar uzatılmadı. Daha sonra Hariciye Vekilliği, Ankara'da bulunan Yugoslav Büyükelçiliğiyle antlaşmanın 1 Nisan 1940 tarihinden 30 Haziran 1940'a kadar uzatma kararı aldı.¹³⁵

3. Türkiye-Yugoslavya Ticaret ve Ödeme Anlaşması (1947)

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ekonomik ilişkiler sekteye uğrattı. Türk Hükümeti 11 Eylül 1941'de, harpteki durumunu göz

¹³⁴ **Kanunlar Dergisi**, Cilt 20, s. 1010-1014.

¹³⁵ BCA, 030-0-018-001-002-91-46-15, 10 Mayıs 1940.

önüne alarak Yugoslavya ile mevcut olan 28 Ekim 1936 tarihli Ticaret ve Seyrisefain Anlaşmasını feshetti.¹³⁶ Ancak savaşın bitiminden sonra ilişkiler normal seyrine dönmeye başladı.

Türkiye ile Yugoslavya arasında 18 Eylül 1947’de, Belgrad’da bir Ticaret ve Ödeme Antlaşması imzalandı.¹³⁷ Anlaşmalar bilahare TBMM’de 275 oyla kabul edildi¹³⁸ ve 23 Şubat 1948’de resmi gazetede yayınlandı.¹³⁹

“Türkiye Hükümetiyle Yugoslavya Hükümeti, iki memleket arasında ticari mübadeleleri geliştirmek maksadiyle, aşağıda yazılı hükümleri kabul etmek hususunda mutabık kalmışlardır:

Madde 1- Türkiye Hükümeti, Türkiye’de yürürlükte bulunan ithalât ve ihracat genel rejimine uygun olarak, Yugoslav menşeli malların ithali ve Türk menşeli malların ihracı için gerekli müsaadeleri verecektir.

Yugoslav Hükümeti, Yugoslavya’da yürürlükte bulunan ithalât ve ihracat genel rejimine uygun olarak Türk menşeli malların ithali ve Yugoslav menşeli malların ihracı için gerekli müsaadeleri verecektir.

Madde 2- İşbu Anlaşmanın yürürlük süresi içinde yapılacak ticari mübadelelere ait ödemeler, bugünkü tarihle imzalanan Ödeme Anlaşması hükümleri gereğince düzenlenecektir.

Madde 3- 9 Mayıs 1945 tarihinden sonra başlamış ve işbu Anlaşmanın yürürlüğe konulmasına kadar tamamlanmamış bulunan özel takas işlemleri ile serbest dövizli işlemler, bunların iki taraf yetkili makamları tarafından onanması anında her iki memlekette yürürlükte bulunan genel rejim hükümlerine göre tasfiye olunacaklardır.

Madde 4- İşbu Anlaşmanın yürürlükte bulunduğu sırada iki memleketin yetkili makamları tarafından onanan ve Anlaşmanın sona erdiği tarihte henüz bitirilmemiş bulunan işlemler, işbu Anlaşma hükümleri gereğince tasfiye olunacaklardır.

Madde 5- İşbu Anlaşmanın yürürlüğe konulmasından sonra her iki Taraftan sevk edilen mallara ihraç eden Tarafın yetkili makamlarınca verilmiş ve ilişik örneğe uygun bir menşe şahadetnamesi katılacaktır. Bedeli (100) Türk lirasını veya 1 776

¹³⁶ BCA, 030-0-018-001-002-96-79-2, 11 Eylül 1941.

¹³⁷ Kanunlar Dergisi, Cilt 30, s. 537.

¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 10, s. 210.

¹³⁹ Kanunlar Dergisi, Cilt 30, s. 537.

dinarı veya başka bir para ile bu meblâğın eşitini aşmayan göndermeler için menşe şahadetnamesi aranılmaz.

Madde 6- İşbu Anlaşma 20 Ekim 1947 tarihinde yürürlüğe girecek ve bir sene müddetle yürürlükte kalacaktır. Süre sonu tarihinden iki ay önce haber verilerek feshedilmediği takdirde senelik süreler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.”

Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında Ödeme Anlaşması

Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında bugünkü tarihle imzalanan Ticaret Anlaşması gereğince yapılacak ticari mübadelelerden mütevellit ödemelerle işbu Anlaşmada derpiş edilen ödemeleri düzenlemek maksadiyle, Türkiye ve Yugoslavya Hükümetleri aşağıdaki hususlar üzerinden mutabık kalmışlardır:

Madde 1- Türkiye'den Yugoslavya'ya ithal edilmiş veya edilecek malların - buna mütaailik müteferri masraflar dâhil - bedelleri ile, kambiyo kontrolü hakkında yürürlükte bulunan Yugoslav kanunlarınca müsaade edilen diğer her türlü ödemeler, serbest dövizle tesviye olunacaktır.

Madde 2- Yugoslavya'dan Türkiye'ye ithal edilmiş veya edilecek malların - buna mütaailik müteferri masraflar dâhil - bedelleri ile, kambiyo kontrolü hakkında yürürlükte bulunan Türk kanunlarınca müsaade edilen diğer her türlü ödemeler, serbest dövizle tesviye olunacaktır.

Madde 3- İşbu Anlaşmanın 1 ve 2'nci maddelerinde zikredilen bütün işlemler Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Millî Bankası vasıtasıyla yapılacaktır.

İşbu Anlaşmanın 1 ve 2'nci maddelerinde zikredilen bütün işlemler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve kambiyo muamelâtı yapmaya yetkili diğer Türk bankaları vasıtasıyla yapılacaktır.

Madde 4- İşbu Anlaşmanın yürürlük süresi zarfında iki memleket yetkili makamlarınca onanmış ve Anlaşmanın sona erdiği tarihte henüz tamamlanmamış bulunan işlemler, işbu Anlaşma hükümleri gereğince tasfiye olunacaklardır.

Madde 5- İşbu Anlaşma, bugünkü tarihle imzalanan Ticaret Anlaşmasıyla aynı günde yürürlüğe girecek ve aynı yürürlük süresinde kalacaktır”

Aynı gün iki ülke bir Tasfiye Protokolü imzaladı. 5 Kasım 1941 ile 9 Mayıs 1945 tarihleri arasında olan borçlarla ilgi düzenlemeler yapıldı ve bu borçların 3 ay

içerisinde tespit edilmesi kararlaştırıldı. Ortaya çıkan bakiyenin ise 28 Ekim 1936 tarihinde imzalanan Kliring Anlaşması yoluyla ödenmesi karar kılındı.¹⁴⁰

C- TÜRKİYE-YUGOSLAVYA SOSYAL-KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ

1. Yugoslavya'daki Türk Nüfusu

Balkanlarda yaşayan Müslümanların dini kimlikleri, etnik kimliklerinden daha önce gelmektedir. Balkan Müslümanlarının Türklüğü, Türk, Müslüman ya da Osmanlı kelimeleri ile adeta özdeşleşmiş durumdadır. Balkanlarda yaşayan ve etnik olarak Türk olmamalarına rağmen kendilerini Türk olarak tanımlayan büyük bir Müslüman çoğunluk vardır. Onları Türk kimliği ile bu kadar özdeşleştiren ve Türkiye'ye bağlayan etken ise Osmanlı mirasıdır.¹⁴¹

Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, farklı kültürlerin ve ırkların bir araya geldiği mini bir imparatorluk görünümündeydi. Bu coğrafyada yaşayan Türkler, kendi dil, din, örf ve adetlerini yüzyıllardır korumayı başarmışlardı. Ancak Türkler her dönem Yugoslavya tarafından baskı altına alınarak göçe mecbur kalmışlardı.¹⁴²

Yugoslavya'dan Türk göçleri 1700 yıllarında başladı. Zamanla kademe kademe geri çekilmeler ve Anadolu'ya kadar ilerleyen göçler yaşandı. Balkan Savaşı ve ardından Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda doğan SHS Krallığı, 1929'da Yugoslavya adını aldığı anda Türkler ve Müslümanlar yeni devletin kurucuları arasında değildi. Onlar daima asilime edilecek kitle olarak görüldü. Zaman içinde olayların etkisi ile hakları kısmen tanındı.¹⁴³

---

¹⁴⁰ **Kanunlar Dergisi**, Cilt 30, s. 537-542.

¹⁴¹ Giray Saynur BOZKURT, **Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar**, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 10, s. 55.

¹⁴² Meşrûke YILMAZ, **Tarihi Siyasi ve Kültürel Yönleriyle Türklerin Dünyası ve Türkiye'nin Dış Türkler Politikası**, Ankara 2010, s. 125.

¹⁴³ Yusuf ÇAM, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Göçler**, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Ankara 1998, s. 312-313.

1921’de Yugoslavya’da Yapılan Nüfus Sayımı Sonuçları¹⁴⁴

Dile Göre	Nüfus	Dine Göre	Nüfus
Sırp-Hırvat	8.911.509	Ortodoks	5.593.057
Sloven	1.019.997	Roma Katoliği	4.708.657
Alman	505.790	Yunan Katoliği	40.338
Macar	467.658	Müslüman	1.345.271
Arnavut	439.637	Protestan	229.517
Romen	231.068	Yahudi	64.746
Türkler	150.322	Diğer dinler	1.944
Çek-Slovak	115.532	Dinsizler	1.381
Rutenyalı	25.615		
Rus	20.568		
Polonyalı	14.764		
İtalyan	12.553		
Diğer	69.878		
Toplam	11.984.911		

SHS Krallığı’nın kurulmasının ardından Makedonya’da yaşayan Türkler, Cenubi (Güney) Sırbistan Müslüman Teşkilatı adı altında örgütlenmeye başladı. Ancak hak ve özgürlüklerini elde etme konusunda başarı elde edemediler. 1929’dan itibaren Yugoslavya Krallığı’nın baskıcı rejimi sonucu Makedonya Türklerinin hayatı çekilmez bir hal aldı. Türkçe çıkarılan gazeteler kapatıldı ve her türlü siyasi ve kültürel faaliyet yasaklandı. Bu dönemde Makedonya Türklerinin, Türkiye Cumhuriyeti’nde çıkan yeni alfabeden faydalanamamaları diğer bir olumsuzluktu. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ve Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti kurulduğunda yine Türkler kurucu halk olarak kabul görmedi. Makedonya Türkleri, azınlık kabul edilerek buna yönelik haklara sahip oldular. Tito’nun savaş sırasında insanlara vaat ettiği eşitlik savaş sonrasında anlamsızlaştı. 23 Aralık 1944’te Makedonya Türklerinin toplumsal ve kültürel hayatında önemli bir yeri olan Birlik gazetesi çıkarılmaya başlandı. 28 Aralık’ta günde 5 dakikalık ilk Türkçe radyo yayını başladı. 1946’da ise Makedonya Türklerinin spor ve kültür faaliyetlerini

¹⁴⁴ Ülkü KÖKSAL, **Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçler (1923-1960)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2004, s.12.

gerçekleştirdikleri Zafer Cemiyeti kuruldu. Ancak cemiyet bir yıl sonra kapatıldı. 1948’de Makedonya’da yapılan seçimlerde Türk nüfusu 95.940 olarak belirlendi.¹⁴⁵

Türk nüfusun yoğun olduğu bir diğer bölge Kosova idi. Bölge 1918 yılında SHS Krallığı’na katıldı ve ardından bölgede Türklere yoğun baskılar uygulanmaya başlandı. 1919’da yapılan toprak reformu sonrasında birçok Türk’ün elindeki arazilere el konularak Sırp'lara verildi. Ayrıca Kosovalı Türkler, bölgede çoğunluk olan Arnavutlar tarafından Arnavutlaştırma politikalarına maruz kaldı. Bu baskı nedeniyle iki dünya savaşı arasında Kosova’dan Türkiye’ye göçler yaşandı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkenin kurtuluşu için mücadele vermelerine rağmen Türklerin varlığı 1951’e kadar kabul edilmedi. 25 Mart 1951’de Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi Ulusal Kurulu tarafından, Türk çocuklarının Türkçe eğitim yapabilme ve bu amaçla okullar açma, kendi dillerinde yayın yapma ve dernek kurma gibi hakları kabul edildi.¹⁴⁶

Osmanlı hâkimiyetine girdiği 15. Yüzyıldan itibaren Sancak vilayetinde yaşamaya başlayan Sancak Türkleri, 19. Yüzyılda Sırbistan ve Karadağ’ın soykırımına uğradı. 1948’de yapılan seçimlere nüfus sayımına göre 295.256 nüfuslu Sancak’ta kendini Müslüman olarak tanımlayan kişi sayısı 2.820 kişiydi. Bosna’da bulunan Müslüman azınlık ise 1919’da Yugoslavya Müslüman Organizasyonu’nu kurdu. Bu organizasyon 1939’a kadar Yugoslavya siyasetinde etkin bir konumdaydı. İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasının ardından Bosna, Almanya ve İtalya işgal bölgeleri arasında bölündü.¹⁴⁷

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Kosova, Makedonya ve Sancak gibi bölgelerden 250.000 kişi Türkiye’ye göç etti. 1934-1939 arasında çoğu ilk iki yılda olmaz üzere Türkiye’ye göç edenlerin sayısı 7243 idi.¹⁴⁸ 1935’te Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya arasında Yugoslavya’da yaşayan Müslüman Arnavutların Türkiye’ye gönderilmesi ile ilgili tartışmalar yaşandı. Bu insanlar resmi olarak Türk diye adlandırılmaktaydı. Türkiye’nin, her aile için 15.000 Dinar karşılığında bunları kabul etmeye yönelik teklifine karşılık 11 Temmuz 1938’de imzalanan anlaşmayla 40.000 aileyi kabul etti. Göçler 1939-1944 arasında

---

¹⁴⁵ BOZKURT, *Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar*, s. 59-60.

¹⁴⁶ Sibel AKGÜN, *Kosova Türklerinin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi*, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, s. 19.

¹⁴⁷ BOZKURT, *Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar*, s. 79-81.

¹⁴⁸ ÇAM, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’ye Göçler*, s. 314.

Yugoslavya hükümetinin hazırlayacağı göçmen listesine uygun olarak gerçekleştirilecekti. Ancak dünya savaşının araya girmesiyle anlaşma uygulamaya sokulamadı.¹⁴⁹

1948'de Yugoslavya'da Yapılan Nüfus Sayımı Sonuçları¹⁵⁰

Etnik Kimlikler	Sayılar
Sırp	6.547.117
Hırvat	3.784.353
Sloven	1.415.432
Makedon	810.126
Beyandışı Müslüman	808.921
Arnavut	750.431
Macar	496.492
Karadağlı	425.703
Ulah	102.953
Türk	97.954
Slovak	83.626
İtalyan	79.575
Roman	72.736
Rumen	64.095
Bulgar	61.140
Alman	55.337
Çek	39.015
Rusin/Ukraynalı	37.140
Rus	20.069
Diğer ve belli olmayan	19.883
Toplam	15.772.098

¹⁴⁹ Ali BİÇER, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası*, (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji, Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze 2007, s. 123-124.

¹⁵⁰ Ana KILIÇ, *Eski Yugoslavya'da Yapılan Türkoloji Çalışmalarının Analitik Bibliyografyası*, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001, s. 6.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde durgunluk dönemi başladı. 1940'da Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç eden kişi sayısı 1060 iken Yugoslavya'nın 1942'de işgal edilmesiyle birlikte bu rakam 1941'de 517 kişi, 1942'de 77 kişi, 1943'te 5 kişi, 1944'te 12 kişi idi. Bunun sebebi ise bu savaş sırasında normal akışın baskı altında tutulmasıydı. İkinci Dünya Savaşı sonrası ise 1946-1950 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye 50 kişi göçmen, 64 kişi ise sığınmacı olarak girmiştir.¹⁵¹

2. Yugoslavya'da Müslümanlara Yapılan Baskılar

10 Aralık 1941'de işgal altındaki Yugoslav Makedonyası'nda bulunan Türk azınlığa Bulgarlar tarafından ağır zulümler yapıldı. Üsküp'te kendisini Alman polisi gibi gösteren üç kişi, Türk mahallelerinde teravîh namazı sonrası ellerindeki sopalarla 8 Türk'ü yaralayıp 60 kişiyi de gasp etti. Koçana kentinde bulunan sarhoş Bulgar askerlerinin bazıları tarafından Türk kadınlarına sarkıntılık edildi. Türklere iş verilmemesi yüzünden bir kesim sefalet ve açlıkla hayatlarını sürdürmek zorunda kaldı. Üsküp'te Türklerin belediye nezdinde görevlere getirilmesi engelleniyordu. Üsküp konsolosluğundan gönderilen yazıda Türk hükümetinden, Kızılay'ın yardım etmesi istenmiştir. Bulgar işgalinden sonra buralarda Türk okulları açılması için uygun fırsatın oluşmasına rağmen işgal kuvvetlerinin baskıları sonucu bu konuda çalışacak kimseler bulunamadı.¹⁵²

Kosova'da durum aynı şekildeydi. 1912'de Osmanlı'nın çekilmesiyle bölgede Türkçe eğitim veren kurumlar kapatılmış ve bunların yerine hafız yetiştiren medreseler kalmıştı. 1943'te çıkarılan yasayla birlikte medreselerin eğitim dili Arnavutça oldu. Bu şekilde Türkçe büsbütün ortadan kalkmasının yolu açıldı. Kosova Türkleri uzun zaman bir asimilasyon politikasıyla Arnavutlaştırılmaya çalışıldı.¹⁵³

İşgal altındaki Makedonya'da bazen günde 60 Türk'e varan katliamlar meydana gelmekteydi. Sosyalist rejim işbaşına gelmesine ve Makedonya'da Türk okulları açılmasına rağmen Türk okullarına Türkçe konuşan şovenist Arnavut

¹⁵¹ ÇAM, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Göçler*, s. 312-314.

¹⁵² BCA, 030-0-010-000-000-253-705-5, 10 Aralık 1941.

¹⁵³ BOZKURT, *Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar*, s. 70.

öğretmenler atanmaya başlandı. Türk aydınları Komünist Parti'ye üye olmaya zorlandı ve buna karşı çıkanlarda işsizliğe ve dolayısıyla açlığa maruz bırakıldı.¹⁵⁴

26 Eylül 1946'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde, Kadri Kayabal tarafından Yugoslavya'da bulunan Türkler hakkında kaleme alınan habere göre Sosyalistler İkinci Dünya Savaşı sırasında Çetnikler kadar zalimce davranmaya devam etmişlerdi. Kadri Kayabal'a göre Mihailoviç'in kitle katliamlarından sonra savaş sonrası Yugoslavya'nın başına gelen Tito da Türk-İslam nesli yavaş yavaş eritiyordu.¹⁵⁵

Bosenski Brod ve Slovenski Brod köylerinde işlenen cinayetlerden sonra Bosna-Hersek sakinleri Sosyalistlere karşı durunca buradaki Müslümanlara karşı sürgün politikasına başladı. Plevne yani Teslica ile Zagreb arasında bulunan irili ufaklı yetmişe yakın köy, Rus kıtaları tarafından tahliye edildi ve bu köylerde yaşayan Müslümanlar daha sonra Alman taraftarı olmak bahanesiyle kurşuna dizildi.

Sosyalistler halkı sürüp kargaşa yaratarak binlerce Türk'ü bu kargaşa sırasında Alman taraftarı diye kurşuna dizmekte o kadar ileri gitmişti ki Türk Milletvekili Şevket Selmanoviç, eski Foça Belediye Başkanı Bekir Bayraktaroviç ve arkadaşları, Rus makamlarına vaziyeti anlatmak istemişler fakat derhal tutuklanıp kurşuna dizilmişlerdi. Birçok Türk, Sovyet makamlarınca Hıristiyanlarla evlendirilmeye zorlanmış ve bundan ötürü birçok Türk kızı da intihar etmişti. Yugoslavya'da yaşanan faciaların en acılarından biri Foça'da gerçekleşti. Rusların yaptığı mezalim o kadar büyük boyuttaydı ki Rus kuvvetleri Foça'ya gelmeden önce yüzelli kişilik bir aile Dirina nehrine atlayarak intihar etti.

Sosyalistlerin karşısında silahlanan Türkler, Sarayev'o'da Bolşeviklerle çarpıştılar. Bunun üzerine Bolşevikler Sarayev'o üzerindeki savunmasız Türk köylerini yakıp, erkekleri toplayıp katlettiler. Toplama kamplarında binlerce Türk sebep gösterilmeden idam edildi.¹⁵⁶

Makedonya'da 1944-1947 yılında yapılan baskı ve zulme karşı "Yücel" adında bir örgüt kuruldu. Türk Dışişleri Bakanlığı belgelerinde Yücel teşkilatı hakkında şu bilgiler yer alıyordu:

"... tazyiklerden bunalan birkaç şuurlu Türk münevveri, ki aralarında öğretmenler ekseriyeti teşkil etmekte idi, 1947 yılında biraraya gelerek bir gizli

¹⁵⁴ Halim ÇAVUŞOĞLU, **Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 41, s. 142.

¹⁵⁵ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, **26 Eylül 1946**, Sayı 540.

¹⁵⁶ Tasvir-i Efkâr Gazetesi, **26 Eylül 1946**, Sayı 540.

*cemiyet kurmağa karar veriyor ve cemiyetlerinin adını Yücel Cemiyeti koyuyorlar. Git gide köylere kadar nüfuz eden ve bir aralık mensuplarının adedi 500'e kadar yükselen Cemiyetin elli kadar faal azası bir taraftan komünistleştirme diğer taraftan Arnavutlaştırma siyasetine karşı Türklüğü koruma hedefiyle faaliyete başlıyorlar.... Makedonya Cumhuriyeti içindeki Arnavut teşekkülleri açıkça Arnavutluk Hükümeti tarafından beslenmekte idi. Yücelciler ise ne Türkiye'den ne de başka bir devletten alaka ve yardım görmedikleri halde uzun zaman mevcudiyetlerini muhafazaya muvaffak olmuşlardır... Nihayet (...) adlı iki hainin, Yücelcileri Hükümete ihbar etmeleri neticesinde elli kadar fedakar Türk milliyetçisi yakalanıp muhakeme edilmiş, üçü idama, diğerleri hapis cezasına mahkum edilmişlerdir."*¹⁵⁷

Makedonya'da ortaya çıkan Yücelciler grubunun etkisi hızla yayılırken Bosna-Hersek'te ise bu dönemde "Genç Müslümanlar" adında gizli bir örgüt kuruldu. Örgüt faaliyetlerini 1966'ya kadar sürdürdü.¹⁵⁸

3. Yugoslavya'daki Türk Emlak ve Menfaatlerinin Tazminine Mütâallik Protokol (1950)

1931 yılında SHS Krallığı'nda yapılan toprak reformu çerçevesinde toprak sahibi olan Türklerin elinden arazileri zorla alındı. Türklerin arazi ve emlak sahibi olmaları engellendi. Vergi tarhında ve zirai kotaların tespitinde Türklere farklı muameleler yapıldı. Reform sürecinde topraklarını kaybeden Türkler, Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Bu konuda harekete geçen Türk hükümeti, 27 Kasım 1933 Dostluk, Ademi Tecavüz, Adli Tesviye, Hakem ve Uzlaşma Muahedesi, 28 Kasım 1933'te Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Krallığı Arasında Mütakabil Mutalebatın Tesviyesine Mütâallik İtilafname ile konunun mali boyutuna bir çözüm getirmeye çalıştı. Yine bu konuyla alakalı olarak 9 Ocak 1950'de Türkiye ile Yugoslavya arasında Ankara'da Yugoslavya'daki Türk Emlak ve Menfaatlerinin Tazminine Mütâallik Protokol imzalandı. Protokolü Türkiye adına Faik Hüsnü Akdur ile Yugoslavya adına Mirko Merlaja imzaladı.¹⁵⁹

Anlaşmayla Yugoslavya'da bulunan Türkler, reform sürecinde ellerinden zorla alınan mallarına karşılık zararlarını temin edebildiler. Anlaşma'ya göre Türk ve

¹⁵⁷ ÇAVUŞOĞLU, *Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri*, s. 137.

¹⁵⁸ Mustafa GÜLCAN, *Dünden Bugüne Sırp ve Avusturya Baskısı Karşısında Bosna-Hersek*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 287-288.

¹⁵⁹ ÇAVUŞOĞLU, *Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri*, s. 140-141.

Yugoslav temsilcilerince Belgrad'da toplanacak olan komisyon dört aylık bir süre içinde ödenecek tazminatları belirleyecekti. Anlaşma'dan 6 Nisan 1941'den sonra Yugoslavya vatandaşlığını terk etmemiş olan tüm Türkler faydalanacaktı.

13 Mart 1950'de TBMM'de 256 milletvekilinin evet oylarıyla kabul edilen anlaşmaya göre;¹⁶⁰

“Madde 1- Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükümeti, istimlâk, millileştirme yahut diğer tahdidi hallere mütaallik olan muhtelif Yugoslav kanunları ve tedbirlerinin Türk emlâk ve menfaatlerine tatbikından doğan meseleyi süratle halletmeye amade olduğunu beyan eyler.

Madde 2- Türk ve Yugoslav Hükümetleri mümessillerihden müteşekkil Belgrad'da toplanacak bir komisyon, dört aylık bir süre zarfında, yukarda mezkûr kanunlar ve tedbirlerin tatbikından mütevellit olarak ödenecek tazminatların tesbiti için uygulanacak usulü kararlaştıracaktır.

Bu komisyona lüzumlu eksperler ile Türk ilgililer birliği tarafından seçilecek iki temsilci terfîk olunacaktır.

Madde 3- Menkul ve gayrimenkul mallar, haklar ve menfaatler için verilecek tazminatların, ikinci maddede derpiş olunan komisyonun kendi usulünü kararlaştırdığı tarihten itibaren en geç sekiz aylık bir süre zarfında tesbit edilebilmesi için bütün gayretler sarf olunacaktır.

Madde 4- Tazminatlar Karma Komisyon tarafından mallar, haklar ve menfaatlerin hakiki kıymetlerine göre tesbit olunacaktır.

Madde 5- Tesbit olunan tazminatlar, Karma Komisyonca kararlaştırılacak şartlara göre Yugoslav Hükümeti tarafından ödenecektir.

Madde 6- Türk malları, iştirakleri ve alacaklarından maksat: Doğrudan doğruya veya bilvasıta Türk vatandaşlarına ait bulunan mallar, iştirakler ve alacaklardır.

Bunların vatandaşlıkları hem millileştirme ve hem tazminatın tesbiti tarihinde mevcut olmuş olmak lâzımdır.

6 Nisan 1941 tarihinden sonra Yugoslav vatandaşlığını müsaadesiz olarak terketmiş olanlar bu protokol hükümlerinden istifade edemezler.

---

¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 25, s. 361.

Madde 7- Yugoslav Kanununa göre intikal eden miraslarda, Türk vatandaşı olan mirasçılar işbu Protokolün mevzuunu teşkil eden tazminatlar bakımından diğer Türk vatandaşları ile aynı haklara malik olacaklardır.

Madde 8- Yugoslavya'da millileştirilen teşebbüslerin veya gayrimenkullerin eski Türk sahipleri, millileştirme tedbirinden evvel Türk olmıyan alacaklılar lehine bu teşebbüslere terettüp eden yahut gayrimenkullere tahmil edilen ve mezkûr teşebbüslere ait defterlerde veya gayrimenkul sicillerinde mukayyet bulunan mükellefiyetlerin kâffesinden azade olacaklardır. Hariçte edası gerekli olanlar bu hükümden müstesnadır.

Madde 9- Yugoslav Hükümeti tarafından tazminatların tamamen ödenmesinden sonra, ilgili Türk'lerin tazmine mütaallik bütün iddiaları hükümsüz telâkki olunacaktır.

Madde 10- İşbu Protokol, en yakın bir zamanda yapılacak olan tasdiknamelerin teatisi gününde yürürlüğe girecektir.

*Ankara'da 5 Ocak 1950 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak yapılmıştır.*¹⁶¹

Antlaşma, TBMM'deki 465 milletvekilinden, 256 milletvekilinin katılımıyla gerçekleştirilen oylamada, oy birliği ile kabul edildi.¹⁶²

---

¹⁶¹ **Kanunlar Dergisi**, Cilt 32, s. 1197-1998.

¹⁶² **TBMM Tutanak Dergisi**, Cilt 25, s. 361.

SONUÇ

Slav haklarının bağımsızlık mücadeleleri Fransız ihtilalinin getirdiği fikir akımlarıyla şekillendi. İlk olarak 1804'te Kara Yorgi önderliğinde başladı. Osmanlı Hâkimiyeti'ne karşı yapılan isyanlar neticesinde 1878'de Berlin Kongresi'yle birlikte Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarını kazandı. Ancak Osmanlı'nın bölgeden yavaş yavaş çekilmesiyle birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bölgede nüfusunu arttırdı. Rusya'nın da desteğini alarak şekillenen Pan-Slavizm fikri neticesinde 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Slav halklarını tek bir çatı altına topladı.

Parlamenter monarşi ile yönetilen ülkede Sırp yönetim her aşamasında hâkim konumdaydı. Dönemin en güçlü partisi olan Sırp Radikal Partisi, krallıkta Sırp'ların etkin olduğu bir yönetim kurdular ve bu durum zamanla başta Hırvatlar olmak üzere ülke içindeki diğer Slav halklarının ayaklanmasına neden oldu. Bunun sonucunda Kral Aleksander 6 Ocak 1929'da meclisi feshetti ve ülkenin adını Yugoslavya olarak değiştirdi.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ülke içinde bölünmelerden korkan Kral Aleksander yönetiminin Hırvatlara özerklik tanınması sonucu darbe olmasıyla bu karışıklıklardan yararlanan Almanya, 1941 yılında Yugoslavya'yı işgal etti. Daha sonra parçalanan ülkede Almanya ve İtalya tarafından kukla yönetimler iş başına getirildi. İşte bu dönemde Yugoslavya'da işgale karşı iki örgüt ortaya çıktı; Çetnikler ve Partizanlar.

Çetnikler, Sırp milliyetçilerinden oluşan bir gruptu ve savaş sonrasında Büyük Sırbistan kurma hayalleri peşindeydiler.

İşgale karşı direnen bir diğer örgüt ise Tito önderliğindeki komünistlerin oluşturduğu Partizanlardı. Partizanlar hem işgale karşı mücadele ediyor hem de insanlara savaş sonrasında sosyalist bir rejimin kurulacağını ve tüm halklara eşitlik sağlanacağını vaat ediyordu.

Sovyetlerin, İngiltere ile imzaladığı Yüzdeler Anlaşması nedeniyle yardım etmediği Partizanlar en büyük desteği müttefiklerden aldı ve savaşın bitiminde Tito'nun önderliğinde Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'ni kurdu.

Atatürk Dönemi'nde Türkiye Yugoslavya ilişkileri, Atatürk'ün barışçıl dış politika esasına dayanıyordu. Lozan'ın imzalanmasının ardından tüm Balkan devletleri ile iyi ilişkiler geliştirmek isteyen Türkiye, Yugoslavya'yla 28 Ekim 1915'te bir dostluk antlaşması imzaladı. Bu dönemde, Türkiye için en önemli

konulardan biri de Balkan devletlerini bir araya getirecek bir Balkan Antantı kurulması oldu. Bu amaçla Yugoslavya'nın da desteğini kazanmak Türkiye açısından önemliydi. Balkan Antantı'nın kurulması için gereken siyasal ortamı sağlamak amacıyla yapılan Balkan Konferanslarında, Balkan devletleri arasında bulunan meseleler çözüme kavuşturulmaya çalışıldı. Yine bu dönemde Türk-Yugoslav ilişkilerini geliştirmek amacıyla 4 Ekim 1933'te Yugoslavya Kralı Aleksander Türkiye'ye gelerek bir dizi görüşmeler gerçekleştirdi. Kral Aleksander'in ziyaretinin ardından Belgrad'a giden Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras burada Türk-Yugoslav dostluğunun önemi hakkında gazetecilere önemli beyanlarda bulundu. Burada yapılan görüşmeler sonucunda 27 Kasım 1933'te Türkiye-Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması imzalandı. Türkiye ve Yunanistan'ın başını çektiği Balkan Antant'ı oluşturma çabaları neticesinde 9 Şubat 1934'te Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya tarafında Balkan Antantı imzalandı.

Balkan Antantı'nın imzalanmasından sonra Türk-Yugoslav ilişkilerindeki en önemli olay, 28 Ekim 1936 tarihinde Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç'in Ankara ziyareti oldu. Bu ziyarette Türk-Yugoslav ilişkilerinin olumlu yönde ilerlemesine dair beyanlarda bulundu ve iki ülke arasındaki ticareti yükselerek devam etmesi için İkamet Mukavelesi, Ticaret, Seyrisefain ve Kliring Antlaşması imzalandı.

24 Ocak 1937'de Yugoslavya, Avrupa'da hızla güçlenen Almanya-İtalya tehlikesine karşı Bulgaristan'la Yıkılmaz, Barış, Samimi ve Edebi Dostluk antlaşması imzaladı. Balkan Antantı gereği Yugoslavya bu antlaşma antanta ait diğer ülkelerden onay almış olsa da bu durum antantın dokusuna zarar verdi. Çünkü Balkan Antantı'nın kuruluş nedenlerinden birisi de Bulgaristan'ın revizyonist politikalarıydı.

Bu gelişmeler karşısında Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras 12 Nisan 1937'de bir dizi görüşme yapmak için Belgrad'a gitti.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından 11 Kasım 1938'de İsmet İnönü Cumhurbaşkanı oldu ve bundan kısa bir süre sonra da İkinci Dünya Savaşı patlak verdi.

İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı olduktan hemen sonra Dışişleri Bakanlığı'na Şükrü Saraçoğlu getirildi.

Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesinin ardında 3 Eylül 1939'da İngiltere, Almanya'ya savaş ilan etti ve böylece İkinci Dünya Savaşı başlamış oldu. Türkiye bu

süreçte ne pahasına olursa olsun savaşa girmemeye çalıştı. Gerek Mihver devletleri gerekse müttefiklerle yapılan anlaşmalarla bir denge oluşturmaya çalıştı ve bunun sonucunda da İkinci Dünya Savaşı'nı hiçbir askeri müdahaleye uğramadan geçirdi. Ancak bu süre içerisindeki denge politikası zaman zaman Balkan Antantı'na zarar verdi. Türkiye-İngiltere ve Fransa arasında, imzalanan Üçlü İttifak'ın Balkanlarla ilgili olan altıncı maddesi Almanya ve İtalya'nın Balkanlara saldırısını kışkırtacağı nedeniyle Romanya ve Yugoslavya'da huzursuzluk yarattı. Öyle ki Yugoslavya, Balkan Antantı'ndan çıkıp Türkiye'nin olmadığı bir Balkan Bloğu kurma planları yapmaya başladıysa da başarılı olamadı.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından 2-4 Şubat 1940 tarihleri arasında Belgrad'da Balkan Antantı Konseyi toplandı. Konseyin amacı Balkan devletleri arasındaki sorunları ortadan kaldırıp bu devletleri birbirine yakınlaştırmak, Balkanlarda sulhu temin etmek ve Balkan devletlerinin tarafsızlığını tespit etmektir.

Konseyde yapılan görüşmeler sonucunda Balkan Antantı'nın 7 süreyle uzatılması ve gelecek toplantının Atina'da yapılması kararlaştırılsa da Haziran ayının sonunda Romanya'nın parçalanması ve Ekim ayında da İtalya'nın Yunanistan'a girmesiyle alınan kararlar uygulanamadı. 17 Nisan 1941'de Yugoslavya'nın Alman işgaline karşı daha fazla dayanamayıp teslim olmasıyla birlikte Balkan Antantı'nda tarihe karışmış oldu.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye-Yugoslavya ilişkilerinde ciddi bir düşüş yaşandı. Ancak iki ülke arasındaki ilişkiler ticaret alanında az da olsa devam ediyordu.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte her an savaşa girme tehlikesine karşılık seferberlik ilan etti. Üretimde yaşanan azalma ve askeri harcamalar nedeniyle ülke tam bir dar boğazdaydı.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında kötü ilerleyen Türkiye ekonomisi savaşın ardından 1946 yılında çok partili hayata gelişle birlikte özgürlükçü eğilimlere yöneldi. Bu dönemde Türkiye, Amerika ile iyi ilişkiler geliştirdi. Türkiye 1944'te IMF'e, 1947'de de Dünya Bankası'na üye oldu. Ayrıca tarım ve madencilikte faydalı olacağı düşüncesiyle Marshall yardımlarını kabul etti.

Yugoslavya'da ise savaş sonrasında Tito önderliğinde komünist yönetim iş başına geldi. Tito savaş öncesinde geri bir tarım ülkesi olan Yugoslavya'da ciddi bir sanayileşme hamlesine başladı. Ancak 1949'da tarımda yapılan kolektifleştirme hamlesine çiftçilerin karşı çıkmasıyla birlikte tarımsal üretimde ciddi düşüş yaşandı.

Türkiye, 31 Mart 1939'da Yugoslavya ile Afyon Satış Antlaşması imzaladı. 19 maddelik antlaşmayla iki ülke arasındaki afyon satışıyla ilgili düzenlemeler yapıldı ve ilaç üretiminde kullanılan afyonun uyuşturucu madde olarak kullanılması önlenmeye çalışıldı. Türkiye bundan sonra Yugoslavya ile 18 Eylül 1947'de Ticaret ve Ödeme Antlaşması imzaladı.

Yugoslavya ile Türkiye ilişkilerinde bir diğer önemli konu Yugoslavya'da bulunan Türk nüfusun durumuydu. Yugoslavya'da yaşana Türkler, krallık döneminde de Tito liderliğindeki komünist yönetimde de sürekli baskıya maruz kaldılar. Makedonya'da yaşayan Türkler, özellikle 1929 yılında Kral Aleksander'ın baskıcı rejimiyle birlikte büyük baskılara uğradılar. Türkçe çıkarılan gazeteler kapatıldı ve Türklerin bütün siyasi faaliyetleri yasaklandı. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ve Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti kurulduğunda da Türkler kurucu unsur olarak kabul edilmedi ve azınlık statüsünde yer aldı. Savaş öncesinde tüm halkları için eşitlik iddiasıyla iktidarı eline alan Tito savaş sonrasında bu vaadini tutmadı.

Kosova'da da durum aynıydı. Savaş öncesinde toprak reformu bahane edilerek birçok Türk'ün elinden toprakları zorla alındı. Kosovalı Türkler üzerinde büyük bir Arnavutlaştırma politikası izlendi. Kosovalı Türklerin varlığı 1951 yılına kadar kabul edilmedi.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Makedonya ve Kosova gibi yerlerden Türkiye'ye 250.000 kişi göç etti. Bu rakam İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ciddi anlamda düştü.

Türkiye, Yugoslavya'da bulunan Türklerle, İkinci Dünya Savaşı sırasında savaşın olumsuz koşulları ve Türkiye'nin savaşa girmemek için verdiği çabalar nedeniyle fazla ilgilenemedi. 1931 yılında yapılan toprak reformuyla birlikte toprakları zorla elinden alınan Türkler için savaş öncesinde bir takım antlaşmalarla çözüm arandı. Ancak bu konuyla ilgili asıl antlaşma 5 Ocak 1950'de imzalandı. Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanan 10 maddelik Türk Emlak ve Menfaatlerinin Tazminine Müteallik Protokol'le, Türkiye Yugoslavya'da toprakları haksız yere elinden alınan Türklerin zararlarını karşılaması ve bu duruma son verilmesi için önemli bir adım attı.

BİBLİYOGRAFYA

A- ARŞİVLER

1. BCA, **030-0-018-001-002-91-46-15**, 10 Mayıs 1940
2. BCA, **030-0-010-000-000-212-442-3**, 17 Ocak 1940
3. BCA, **030-0-018-001-002-93-105-11**, 23 Eylül 1940
4. BCA, **030-0-001-000-000-253-705-3**, 10 Eylül 1941
5. BCA, **030-0-018-001-002-96-79-2**, 11 Eylül 1941
6. BCA, **030-0-010-000-000-253-705-5**, 10 Aralık 1941

B- GAZETELER

1. Akşam Gazetesi, 4 Ekim 1933, Sayı 5383
2. Akşam Gazetesi, 5 Ekim 1933, Sayı 5384
3. Akşam Gazetesi, 5 Ekim 1933, Sayı 5384
4. Akşam Gazetesi, 26 Kasım 1933, Sayı 5436
5. Akşam Gazetesi, 27 Kasım 1933, Sayı 5437
6. Akşam Gazetesi, 28 Kasım 1933, Sayı 5438
7. Akşam Gazetesi, 10 Şubat 1934, Sayı 5510
8. Akşam Gazetesi, 14 Şubat 1934, Sayı 5514
9. Akşam Gazetesi, 16 Şubat 1934, Sayı 5516
10. Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 1936, Sayı 4477
11. Akşam Gazetesi, 10 Nisan 1937, Sayı 6636
12. Akşam gazetesi, 11 Nisan 1937, Sayı 6637
13. Akşam Gazetesi, 13 Nisan 1937, Sayı 6639
14. Akşam Gazetesi, 14 Nisan 1937, Sayı 6640
15. Akşam Gazetesi, 14 Nisan 1937, Sayı 6640
16. Akşam Gazetesi, 20 Nisan 1937, Sayı 6646
17. Akşam Gazetesi, 2 Şubat 1940, Sayı 7643
18. Akşam Gazetesi, 3 Şubat 1940, Sayı 7644
19. Tasvir-i Efkar Gazetesi, 26 Eylül 1946, Sayı 540

C- TELİF ESERLER

AKGÜN Sibel, **Kosova Türklerinin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi**, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt 9

AKŞİN Sina, **Türkiye Tarihi Osmanlı Devleti 1600-1908**, Cilt 3, İstanbul 2008

AKYILDIZ Hüseyin, EROĞLU Ömer, **Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 9 Sayı 1

ANDONYAN Aram, **Balkan Savaşı**, Aras Yayınları, İstanbul 1999

ARIKAN Mustafa, **Balkanlarda İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı**, (Yüksek Lisans tezi), Konya 2007

ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul 2011 ATALAY

ATALAY Bülent, **Balkan Antantı Balkan Paktı ve Türkiye**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2011

Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cilt 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994

AYDEMİR Nurulay Funda, **Balkanlar İttifak Arayışı ve Türkiye Birinci Balkan İttifakı**, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007

AYPEK Nevzat, Ünsal BAN, **Finans, Bankacılık, Borsa ve Dış Ticaret Terimleri Sözlüğü**, Gazi Kitapevi, Ankara 20012

BİÇER Ali, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası**, (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji, Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze 2007

BORATAV Korkut, **Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cilt 4**, İstanbul 2007

BOZKURT Giray Saynur, **Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler Ve Müslümanlar**, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 10

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, Cilt 24

ÇAM Yusuf, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Göçler**, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Ankara 1998

ÇAVUŞOĞLU Halim, **Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler Ve Nedenleri**, Bilig, Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 41

- ÇOLAK Filiz, **Anadolu'da Afyon Ziraatı ve Ticaretine Dair İzlenimler**, The Journal of Academic Social Science Studies, Cilt 6, Sayı 1, Ocak 2013
- DEĞERLİ Esra S, **Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları: Balkan Paktı**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 2
- DİLEK M. Sait, **Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (Yugoslavya) ile Diplomatik İlişkilerin Kurulması ve Kral Aleksander Karadjordjevic Gözüyle Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye**, Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, Cilt 4, Sayı 2
- EKİNCİ Necati, **İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları**, Genel Türk Tarihi, Cilt 8, Ankara 2002
- ERDAL İbrahim, **Batı Avrupa (İngiltere-Fransa) ile Yugoslavya, Makedonya ve Macaristan Kamuoyunda Balkan Antantı**, History Studies, Volume 2/3 2010
- EREN İsmail, **Atatürk'e Ait Yugoslavya Eski Başbakanı M. Stoyadinoviç'in İzlenimleri**, 9. Türk Tarih Kongresi, Cilt 3, Ankara 1989
- ERTEM Barış, **Atatürk'ün Balkan Politikası ve Atatürk Döneminde Türkiye Balkan Devletleri İlişkileri**, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 21
- EYİCİL Ahmet, **Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 59
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Görsel Yayınlar, Cilt 24
- GÜLCAN Mustafa, **Dünden Bugüne Sırp Ve Avusturya Baskısı Karşısında Bosna Hersek**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 1
- GÜNER Zekai, **Atatürk Dönemi Balkanlar Politikası ve Balkan Antantı**, Atatürk 4. Uluslararası Kongresi, Ankara 2000
- Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, **21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**, İstanbul 2001
- İŞİK Salih, **Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2001
- İLYAS Ahmet, TURAN Orhan, **İnönü Dönemi Türk Dış Politikası**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkerleri ve İnkılâpları Enstitüsü Atatürk Dergisi, Cilt 1 Sayı 1
- JELAVİCH Barbara, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, İstanbul 2009
- Kanunlar Dergisi**, Cilt 13

Kanunlar Dergisi, Cilt 20

Kanunlar Dergisi, Cilt 30

Kanunlar Dergisi, Cilt 30

Kanunlar Dergisi, Cilt 32

KARPAT Kemal H, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, Ankara 2004

KENAR Nesrin, **Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslar Arası Boyutu**, Ankara 2005

KILIÇ Ana, **Eski Yugoslavya’da Yapılan Türkoloji Çalışmalarının Analitik Bibliyografyası**, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001

KOÇAK Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt 1, İstanbul 1996

KÖKSAL Ülkü, **Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçler (1923-1960)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2004

NURGİÇ Kemal, **Bosna-Hersek’in İslamlaşma Süreci 15-16 Yüzyıl**, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2007

OLAŞ Zerrin, **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna-Hersek**, (Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2007

ÖKSÜZ Hikmet, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1996

ÖZÇELİK Mücahit, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

ÖZKAN Ayşe, **Sırbistan’ın Bağımsızlığını Kazanması (1830-1878)**, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009

SANCAKTAR Caner, **Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası**, Ege Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, ESAM Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz 2001

SANDER Oral, **Siyasi Tarih**, Ankara 2005

TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 10

TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 25

UYSAL Mehmet, **1930-1938 Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2007

ÜLGER İrfan Kaya, **Yugoslavya Neden Parçalandı**, Ankara 2003

ÜNAL Sevim, **Atatürk'ün Balkanlardaki Barışçıl Politikası**, 9. Türk Tarih Kongresi, Cilt 3, Ankara 1989

YILMAZ Meşrüke, **Tarihi Siyasi ve Kültürel Yönleriyle Türklerin Dünyası ve Türkiye'nin Dış Türkler Politikası**, Ankara 2010

EKLER

Ek - 1

İSMET İNÖNÜ

(24 Eylül 1884 - 25 Aralık 1973)

Ek-2

JOSIP BROZ TIĆO
(7 Mayıs 1892 - 4 Mayıs 1980)

Ek-3

Türkiye-Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik Ve Uzlaştırma Antlaşması

Madde 1- “Yüksek Âkit Taraflar, Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Kırallığı arasında tehdüd eden ve alelade diplomasi yollarile makul bir mühlet içinde halledilmemiş olan her hangi bir dava ve ihtilâfın tesviyesini, sulh yolu ve işbu muahdede derpiş edilen usuller haricinde hiç bir suretle aramamayı mütekabilen taahhüt ederler. Yüksek Âkit taraflar birbirlerine karşı harbe, millî siyasetlerinin bir vasıtası olarak, müracaat etmemeyi ve ahar tarafından iki memleketten birine karşı yapılmasına teşebbüs edilecek her hangi bir taarruzu veya taarruza iştirak veya ikisinden birine karşı tevcih edilmiş her hangi bir taaruzkâr itilâfi ret ve takbih etmeyi taahhüt ederler.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Hükümeti, alelade diplomasi yollarile dostane bir tesviyeye raptedilmeyen ve diğer bir suretle itilâfa bağlanmayan yekdiglerinden bir hak mutalebesine müteallik davaları zirde izah edilen şekilde ya Beynelmilel daimî adalet divanına veya bir hakem mahkemesine tevdi eylemeği taahhüt ederler. Bunlar betahsis âtideki noktaları istihdaf edenlerdir:

- 1 - Bir muahedenin tefsiri;*
- 2 - Beynelmilel hukuka müteallik her hangi bir mesele;*
- 3 - Tahakkuk ettiği takdirde beynelmilel bir taahhüdün ihlâlini tazammum edecek olan her hangi bir vakanın sübutu;*
- 4 - Böyle bir ihlâlden dolayı terettüp edecek tazminatın nevi ve vüsati.*

Tesviyeleri, Yüksek Âkit taraflar arasında merî diğer mukavelelerle bir usulü mahsusa raptedilmiş olan ihtilâflar, yine o mukaveleler ahkâmı mucibince hal ve tesviye olunacaktır.

Madde 3- İşbu taahhüt âtideki ihtilâfata şamil değildir;

- 1 - Bu muahedeye tekaddüm eden vakalardan mütehassıl ihtilâflar;*
- 2 - Âkitlerden birisinin kanaatince hukuku düvel prensiplerine tevfiikan münhasıran kendi hükümranisi dairesindeki mesailden mütevellit bulunan veya aralarında meri muahedeler ahkâmınca her birinin salâhiyeti munhasırası çerçevesinde kalan ihtilâflar. Şu kadar var ki diğer taraf, buna muhalif kanaatte bulunduğu takdirde, ihtilâfın taraflardan birinin salâhiyeti munhasırası dâhilinde olup olmadığı*

meselesini evvel emirde Beynelmilel daimî adalet divanı tarafından karara bağlatılabilecektir;

3 - Tarafların arazi vaziyetine müteallik ihtilâflar;

Madde 4- Mevzuu, taraflardan birinin dahilî kanunları mucibince, o taraf mehakiminin salâhiyeti dairesinde kalan bir ihtilâfın işbu muahdede derpiş edilmiş usule tatbiki için millî mahkemenin makul mühletler dahilinde kazaî hükmünü vermesi ve bu hükmün kaziyei muhkeme kuvvetini iktisap etmiş olması lâzımdır.

Keza idarî makamatın salâhiyeti dairesinde bulunan bir ihtilâf mevzubahs oluyorsa bu ihtilâf salâhiyettar makam tarafından makul bir mühlet içinde bu hususta katı bir karar ittihaz edilmeden evvel işbu muahdede derpiş edilen muhtelif usullere tatbik edilemeyecektir.

Böyle bir hal tahaddüsünde işbu muahdede derpiş edilen usullere müracaat etmek isteyen Taraf yukarıda mezkûr karardan itibaren bîr senelik bir mühlet içinde bu niyetini diğer Tarafa tebliğ edecektir

Madde 5- a) İkinci maddede mevzubahs Hakem mahkemesi beş azadan mürekkep olacaktır. Taraflardan her birisi bunlardan bir azayı tayin edecek ve bunu kendi tebaası arasından seçebilecektir. Diğer iki hakemler ile hakemi alelhakem ahar Devlet tebaası arasından olmak üzere iki tarafın muvafakatile intihap edilecektir.

Bu sonuncuların başka başka milliyetlere mensup olmaları, daimî ikametgâhlarının Taraflar ara-zisi dâhilinde bulunmaması ve bunların hizmetlerinde de olmamaları lâzımdır.

b) 1. Hakem teşkili hakkında taraflardan birisinin diğerine yapacağı tekliften itibaren üç aylık bir mühlet içinde Hakem Mahkemesinin azaları tayin edilmiş bulunmazsa icap eden tayinlerin ifası iki tarafın muvafakatile bir üçüncü devlete tevdi olunacaktır.

2. Bu hususta itilâf edilmediği takdirde Taraflardan her birisi istediği bir diğer Devleti gösterecek ve icap eden tayinler Beynelmilel Daimî Adalet Divanı Reisi tarafından icra olunacaktır. Müşarünileyhin memnuiyeti takdirinde veya Taraflardan birisinin tebaasından bulunuyorsa, tayinler, İkinci Reis tarafından yapılacaktır. Bunun dahi memnuiyeti halinde veya Taraflardan birisinin tebaasından ise, tayinler, Taraflardan birisinin tebaası bulunmayan mezkûr Divan azasının en yaşlısı tarafından yapılır.

c) Vefat veya istifa veya her hangi diğerk bir memnuiyet hasebile inhilâl edecek azalıklara intihap keyfiyeti de balâdaki usul dairesinde ve en kısa bir müddet içinde cereyan edecektir.

d) İki Yüksek Âkit taraflar, ihtilâfi hakem mahkemesine tevdi hususunda mutabık kaldıkları takdirde, aynı zamanda ihtilâfin mevzuunu ve takip edilecek usulü tesbit eden bir tahkimname kaleme alacaklardır.

Bu tahkimnamede balâdaki bentte zikredilen nikat hakkındaki izahat ve tasrihat gayri kâfi ise bu hususta beynelmilel ihtilâf atın muslihane halline mütedair 18 Teşrinievvel 1907 tarihli La Haye Mukavelenamesi ahkâmı, lüzumu mertebesinde, tatbik edilecektir.

Tahkimnamenin sükûtu halinde, mahkeme, Beynelmlel Daimî Adalet Divanı statüsünün 38 inci maddesinde tadat edilen esas kaideleri tatbik edecektir.

Madde 6- Beynelmlel Daimî Adalet Divanı huzurunda veya Hakem mahkemesi nezdinde her hangi bir usule ve muameleye girişilmeden evvel ihtilâf, bir uzlaşmayı temin maksadile, Akitlerin muvafakatile işbu Muahede mucibince teşkil edilen Daimî Uzlaşma komisyonuna tevdi edilebilecektir.

Madde 7- Hükmü adlî veya hakemî ihtilaf halinde bulunan Taraflardan birisine tâbi bir adlî makamın veya her hangi bir makamın ittihaz ettiği bir kararın veya emrettiği bir tedbirin hukuku düvele kısmen veya tamamen muhalif bulunduğuna karar verdiği takdirde ve işbu Tarafın hukuku esasiyesi bu karar veya tedbirin netayicini ancak nâkâfi bir surette bertaraf etmek imkânlarını bahşeylediği halde, Taraflar, zarar gören Tarafa hükmü adlî veya hakemî ile muhik bir tazminat itası hususunda müttefiktirler.

Madde 8- Yüksek Âkit Tarafların aralarında bir ihtilâfa badi olup bunlarca alelade diplomasi yollarile ve dostane bir surette halledilmemiş olan ve işbu muahedenin ikinci maddesinde derpiş edilen şekilde bir karar ile halli mümkün olmayan ve Akitler arasında meri bir muahede ile bir usulü tesviyeye tâbi tutulmaları derpiş edilmemiş olan bütün meseleler Daimî uzlaşma komisyonuna havale edilecek ve bu komisyonun vazifesi Taraflara şayanı kabul bir şekli tesviye teklifinden ve her halde bir rapor tevdiinden ibaret olacaktır.

Komisyonuna tevdi edilecek istida hakkında Taraflar arasında itilâf husul bulmadığı takdirde bunlardan biri veya diğeri mukabil Tarafa bir ay evvel ihbarı kefyite etmek şartile meseleyi doğrudan doğruya mezkûr komisyonuna tevdi etmek hakkını haiz olacaktır.

Komisyonu tevdi edilecek istida hakkında Taraflar arasında itilâf husul bulmadığı takdirde bunlardan biri veya diğeri mukabil Tarafa bir ay evvel ihbarı kefyite etmek şartile meseleyi doğrudan doğruya mezkûr komisyonu tevdi etmek hakkını haiz olacaktır.

Madde 9- İşbu Muahdede zikredilen daimî Uzlaşma komisyonu beş azadan mürekkep olacak ve bunlar berveçhizir intihap edilecektir: Yüksek Âkit Taraflardan her birisi kendi tebeaları arasından birer komiser intihap ve tayin edecekler ve diğere üç komiseri de ahar Devletler tebeası arasından iki Tarafın muvafakatile intihap eyleyeceklerdir; bu üç komiser muhtelif milliyetlere mensup olacaktır. Yüksek Âkit Taraflar, Komisyon Reisini, bunlar arasından intihap edeceklerdir.

Komiserlerin memuriyeti üç sene sürer. Tekrar intihapları caizdir. Müştereken intihap edilen komiserler memuriyetlerinin inkızasından evvel Âkit tarafların muvafakatile tebdil edilebilecektir. Keza Taraflardan her birisi kendi tarafından tayin edilmiş olan komiseri her zaman tebdil etmek hakkını haiz olacaktır. Maahaza tebdil edilmiş olan komiserler derdesti rüyet olan işlerin tesviyesine kadar vazifelerine devam edeceklerdir.

Vefat, istifa, tebdil veya her hangi muvakkat memnuiyet hasebile açılacak münhallere, sürati mümkün ile ve her halde üç ayı geçmeyen bir müddet içinde yeni tayinler icra olunacak ve bu hususta tayinler için terkip edilen usul tatbik edilecektir.

Madde 10- Daimî uzlaşma komisyonu, işbu muahedenin musaddak nüshalarının tasdikını takip eden altı ay içinde teşkil edilecektir.

İşbu mühlet içinde müştereken intihabı lâzım gelen azaların tayini ikmal edilmemiş veya mesele tebdilden ibaret ise münhal vukuundan itibaren üç ay içinde tayin vuku bulmamış ise diğere birisinin iradesinde ittifak hâsil olmadığı takdirde icap eden tayinleri icra eylemesi İsviçre Konfederasyonu Reisinden iltimas olunacaktır.

Madde 11- Daimî uzlaşma komisyonunun meseleye vaziyet etmesi ahvale göre altıncı veya sekizinci maddelerde derpiş olunan şerait dairesinde reise bir talepname tevdi ile olur.

İhtilâf mevzuunun mücmelen izahını ihtiva edecek olan talepname, bir uzlaşmaya müncer olacak her türlü tedbirlere tevessül etmek için komisyonu daveti tazammun edecektir.

Talepname Taraflardan yalnız biri canibinden tevdi ediliyorsa tevdi eden Taraf bunu bilâ mühlet diğer Tarafa dahi tebliğ edecektir.

Madde 12- Yüksek Âkit Taraflardan birisi Daimî uzlaşma komisyonuna bir ihtilâf tevdi ettiği tarihten itibaren on beş günlük müddet içinde Taraflardan, her birisi bu intilâfin tetkikine mahsus olmak üzere kendi komiserinin yerine mevzubahs maddede ihtisası olan diğer bir şahsiyet ikame edebilecektir.

Bu haktan istifade eden Taraf keyfiyeti derhal diğer Tarafa tebliğ edecektir. O Taraf da tebliğin kendisine vürut ettiği tarihten itibaren on beş günlük bir mühlet içinde aynı suretle hareket etmeğe salâhiyettar olacaktır.

Madde 13- Daimî Uzlaşma Komisyonunun vazifesi muhtelifünfih meseleleri tenvir etmekten, bunun için müfit olacak bütün malûmatı tahkikat tarikile ve sair suretle cemetmekten ve Tarafların uzlaşmasına çalışmaktan ibaret olacaktır. Meseleyi tetkik ettikten sonra muvafık göreceği uzlaşma şeklini Taraflara tebliğ edebilecek ve icap ederse bu teklife cevap itası için kendilerine bir müddet tayin edebilecektir.

Mesaisi hitam bulduğu zaman Komisyon bu mesainin neticesini muallen bir rapor tanzim edecek ve bunun birer sureti Tarafların her birisine tevdi olunacaktır. Taraflar, Komisyonun serdedeceği hukukî, filî ve sair mülâhazat ile hiç bir zaman mukayyet olmayacaklardır. Taraflarca başka türlü bir karar ittihaz edilmedikçe Komisyonun mesaisi ihtilâfin kendisine tevdi edildiği günden itibaren altı aylık bir müddet içinde bitmiş olacaktır.

Madde 14- Aksi sureti mahsusada kararlaştırılmadıkça Daimî Uzlaşma Komisyonu, usulünü bizzat tesbit edecek ve bu usul her halde vicahî olacaktır. Yapacağı tahkikatta Komisyon ittifakı âra ile başka türlü bir karar ittihaz etmediği takdirde beynelmilel ihtilâf atın muslihane halline mütedair 18 Teşrinievvel 1907 tarihli La Haye Mukavelenamesinin (Beynelmilel Tahkikat Komisyonları) serlâvhalı üçüncü falsına tevfikân hareket edecektir.

Madde 15- Daimî Uzlaşma Komisyonu, Tarafeyn arasında hilâfında bir karar olmadıkça Reisi tarafından tayin edilen yerde içtima edecektir. Esnayı tetkikatta işin mahiyetine göre bu suretle tayin edilen makarrin değişmesi icap ediyorsa bu hususta Komisyon ittihazı karar edecektir.

Madde 16- Daimî Uzlaşma Komisyonu mesaisinin alenî olması Tarafların muvafakatile Komisyonca bu hususta bir karar ittihazile meşruttur. Yüksek Âkit

Taraflar Komisyonun mahsulü mesaisini, birbirlerine danışmadan evvel, neşretmemeyi taahhüt ederler.

Madde 17- Taraflar Daimî Uzlaşma Komisyonu nezdinde, kendilerile Komisyon arasında tavassut vazifesini görecek Ajanlar marifetile temsil edilecektir; bundan maada bu hususta tayin ettikleri müşavirlerden ve eksperlerin muavenetinden istifade edecekler ve şهادetinden faide memul ettikleri bütün zevatın istima edilmesini talep edebileceklerdir.

Diğer taraftan, Komisyon da, her iki Tarafa mensup Ajanlardan, müşavirlerden, eksperlerden ve kendi Hükümetlerinin rıza ve muvafakatile huzuruna celbini faydalı göreceği her şahıstan şifahî izahat talep etmeğe salâhiyettar olacaktır.

Madde 18- İşbu muahedenin ahkâmı ile hilâfına bir hüküm olmayan bütün ahvalde Daimî uzlaşma komisyonunun kararları ekseriyeti âra ile ittihaz edilecektir.

Komisyonun, bir itilâfın esası hakkında karar ittihaz edebilmesi için bütün azasının usulen davet edilmiş olması ve hiç olmazsa müştereken intihap edilmiş bütün azanın hazır bulunmuş olması lâzımdır.

Madde 19- Yüksek Âkit Taraflar Daimî uzlaşma komisyonunun mesaisini teshil etmeği ve bilhassa makamâtı aidesinin buna muavenetini temin etmeği, faideli vesaik ve malûmatı mümkün olduğu mertebe kendisine tedarik etmeği ve arazilerinde şahit veya eksper celp ve istima etmesini ve mahallerine seyahatlerini teshil etmek için tedabiri lâzime ittihaz etmeği taahhüt ederler.

Madde 20- Daimî uzlaşma komisyonunun mesaisi imtidadınca komiserlerden her birisi Yüksek Âkit Tarafların müştereken tesbit edeceği miktarda tazminat alacak ve bu tazminat Âkit taraflarca müsavaten tesviye edilecektir.

Madde 21- İhtilâfın hakemi veya kazaî bir surette halli için muhakemenin cereyana başladığı bütün ahvalde, bhusus Tarafların arasında mütehaddis ihtilâf vukua getirilen veya getirilmek üzere bulunan efalden ise, Statüsünün 41 inci maddesi mucibince hareket eden Daimî Divanı Adalet veyahut hale göre Hakem mahkemesi, ittihazı icap eden muvakkat tedabiri mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında bildireceklerdir. Daimî Uzlaşma Komisyonu dahi icap ederse ve Taraflar arasında ittifak şartile aynı suretle hareket edebilecektir.

Yüksek Âkitlerden her birisi Uzlaşma Komisyonu tarafından verilen kararın veya teklif edi-lecek olan sureti hallerin tatbikma helel getirecek mahiyette olan her

hangi bir tedbir ittihazın-dan ve ihtilâfi teşdit veya tevsi edecek mahiyette bir hareketten umumiyetle tevakkî etmeği taahhüt ederler.

Madde 22- İhtilâfta sair Devletlerin bir alâkası olduğu ahvalde bile işbu Muahede Yüksek Âkit taraflar arasında lâzimüttatbik olacaktır.

Madde 23- İşbu Muahedenin tefsiri hakkında Yüksek Âkit Taraflar arasında tehaddüs edecek her hangi bir ihtilâf, Muahedenin ikinci maddesinde musarrah usule tevfikân beynelmilel Daimî Adalet Divanına arz olunacaktır.

Madde 24- İşbu muahede tasdik olunacaktır. Tasdiknameler sürati mümkün ile Ankara'da teati edilecektir.

Madde 25- İşbu Muahede, Tasdiknamelerin teatisi ile beraber mevkiî meriyete girecek ve meriyete dühulünden itibaren 5 senelik bir müddet için muteber olacaktır. Bu müddetin inkızasından 6 ay evvel mefsuhiyeti ilân edilmezse, işbu muahede, zımnen 5 senelik yeni bir müddet için tecdit edilmiş addolunacak ve bu tecdit şekli bu tarzda devam edecektir.

İşbu muahedenin inkızasmda ana tebean girişilmiş bir dava, Daimî Uzlaşma Komisyonu, Daimî Beynelmilel Divanı Adalet veya Hakem Mahkemesi huzurunda derdesti rüyet ise ona müteallik usul nihayetine kadar ikmal olunacaktır.

Ek-4

T. C.
İktisat Vekâleti
Sanayi Umum Müdürlüğü

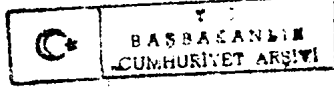
Sayı : Genel Özel Ekl

A n k a r a

15069
43443

Özü :

Ba vekalet Yüksek Makamına

Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının talî istihsal maddelerinden bulunan benzolün memleketin istihlâk mintakalarına sevki için mühim miktarda demir bidona ihtiyaç olduğu yüksek malûmlarıdır.

Bugünkü dünya hadiseleri karşısında bu bidonların temininde büyük müşkilâta rastlanılmaktadır. Ahiren Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi Müdürlüğünden alınan bir telgrafta Yugoslavya'dan beheri 12.75 Dolar olmak ve bedelleri serbest dövizle ödenmek şartile 2000 bidon mübayaâ edilebileceği bildirilmekte ve mecmu tutarı 25.500 Dolara baliğ olan bu bidonların bedellerinin serbest dövizle ödenmesine müsaade istenilmektedir.

Yukarıda arz edilen teklif bu hususta müesseseye şimdiye kadar vaki olan tekliflerin en müsaidi olduğu anlaşıldığından ve bu bidonların âcilen mübayaasında da zaruret görüldüğünden 2000 bidonun mecmu tutarı bulunan 25.500 (yirmi beş bin beş yüz Dolar) ın 2/11332 sayılı kararname ile Sumer Banka ayrılan serbest döviz tahsisatının 120.000 (yüz yirmi bin) liralık faslından tediyesine müsaadelerini saygılarımla rica ederim.

NAHİDİLE M.D.
081367 12.3.39
22-12-39 1116

AM

RPB

Atalije vekilligine

İktisat Vekili
Atalije

Karşılıklarda Şube adı ve sayılarının yazılması

22-12-939

Türkiye'nin Yugoslavya'dan Alacağı Bidonlara İlişkin İktisat Vekâleti
Tarafından Yazılan Yazı

Ek-4 A

T. C. MALİYE VEKÂLETİ
NAKİT İŞLERİ U. MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara, 16. I. 1940

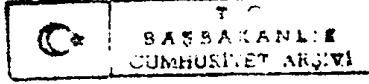
ŞUBE

Sayı

54244/1

651

Başvekâlet, Yüksek Makamına

Özd:

Karabük fabrikası için Yugoslavyadan serbest dövizle satın alınmak istenilen bidonlar hakkında:

Ek: /

İktisat Vekâletinin yüksek makamınızdan havale buyrulmuş ve ilişik olarak takdir kılınan 21/12/1939 tarihli ve 15061/43443 numaralı tezkeresinde:

Karabük demir ve çelik fabrikalarının talî istihsal maddelerinden olan benzolün memleket istihlâk mntakalarına sevki için mühim miktarda demir bidona ihtiyaç bulunduğu ve bu günkü dünya hadiseleri karşısında bu bidonların temininde büyük müşkülât çekildiği bildirilmekte ve Yugoslavyadan serbest dövizle ve beheri 19,75 Dolardan 2.000 adet Bidonun alınabilmesi için 25.500 doların Sümer Bank'a ayrılan serbest döviz tahsisatından sarfına müsaade istenilmektedir.

Yüksek makamlarınca da malûm olduğu üzere Yugoslavlarla aramızda mevcut ticaret anlaşması hükümlerine göre bu memleketten yapılacak biçümle ithalât bedellerinin kliring kanalı ile ödenmesi mümkün bulunmaktadır.

Mezkûr memlekete karşı son zamanda alacaklı vaziyette bulunduğumuz için Yugoslavyadaki satıcıların matluplarını almak için intizar etmeleri gibi bir müşkülât da mutasavver değildir. Bu itibarla mezkûr Bidonların bir az pahalı dahi

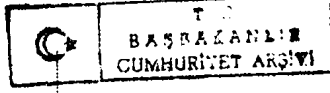
030	10			212	442	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

..1.

Ek-4 B

T. C. MALİYE VEKÂLETİ

SAYFA: (2)

olsa bedeli kliringten ödenmek üzere mubayesi muvafık olacağı mutalea edilmektedir. Diğer taraftan Fransadan hususi takasla ve Romanyadan hurda demir ihracı mukabilinde bidon alınması işi ile Ticaret Vekâleti meşgul olmaktadır .

Keyfiyetin Demir ve Çelik fabrikaları Müessesesi Müdürlüğüne tebliğ edilmek üzere İktisat Vekâletine bildirilmesine müsaade buyurulmasını arz ve istirham eylerim.

MES

yağcı istemi m.

MALİYE VEKİLİ

A. Ağral

17-1-768

030 10 212 442 3

16-1-940 455 1

Sa.2

T. C. BASVEKÂLET Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü Sayı :		Dosya işaretleri 257
 BASBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ		
Gelen Tarihi		
Evrak No	4/455	İktisat Vekilliğine
Münevvis	K.T.	
Tesvil tarihi	17/1/1940	21/12/1939 Tarihli ve Sanayi Umum Md. 15061/43443
Mübeyyiz		sayılı tezkereleri cevabıdır .
Tebyiz tarihi	18	
Mukabele edenler		Yugoslavya'da aramızdaki mevcut ticaret anlaşması:
Sadık No	6/291	mükümlerine göre bu memlekette yapılacak işlemle it-
Merbutat		halât bedellerinin kliring yolu ile ödenmesi mümkün
Sevk tarihi	19-4-40	olduğundan ve mezkûr memlekete karşı alacaklı vaziyette
Mukayyid'in iznası		bulduğumuzdan Yugoslavyadaki satıcıların alacaklı
		matluplarını almak hususunda intizar etmeleri gibi
		bir müşkülata masavver görülmediği cihetle Karabük
		fabrikası için Yugoslavyadan satın alınmak istenilen
		bidonların, biraz pahalı dahi olsa bedelinin kliringle
		kliringle ödenmesinin muvafık olacağı ve Fransadan
		hususî takasla ve Romanyadan hurda demir mukabili
		bidon alınması işi ile Ticaret Vekilliğinin meşgul
		bulduğu Maliye Vekilliğinden cevaben alınan 16/1/40
		ve 54244/1/65I sayılı tezkerede bildirilmiş olduğunu arz ederim .

Başvekil yerine Müsteşar

030 10 212 4423

Ek-5

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

Kararname

13495

Yugoslavya ile aramızda mevcut olup hükümleri 3I/Kânunuevvel 939 tarihinde nihayet bulan^{ve} 3I/Mart/940 tarihine kadar üç ay müddetle uzatılmış olan 3I/Mart/939 tarihli Afyon Satışı Anlaşmasında bazı değişiklikler icrası için yapılacak müzakerelerin son Avrupa vaziyeti dolayısıyla bir müddet tehir edilmiş olduğu anlaşıldığından müddeti hıtam bulan adı geçen anlaşma hükümlerinin I/Nisandan 30/Haziran 1940 tarihine kadar üç ay daha temdidi için Hariciye Vekilliği ile Ankara'daki Yugoslavya Büyük Elçiliği arasında teati edilen ilişik notaların tasdiki; adı geçen Vekilliğin 7/5/940 tarih ve 73163/225 sayılı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 10/5/ 1940 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail Hünar

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
N. R. Kayadon *Fecan Okya* *S. Ürkler* *Zahir R. R.* *E. S. S. S.*

Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.
A. Ağral *İnce* *A. F. Celal* *Basu* *Dr. H. Alankar*

G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Tı. V.
G. Karadon *M. M. M. M.* *A. C. C. C.* *A. B. B. B.*

80	18	01	02	91	46	15
----	----	----	----	----	----	----

**Afyon Satış Antlaşmasının Süresinin Uzatılmasına İlişkin 10 Mayıs
1940'ta Kabul Edilen Kararname**

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı
2

Kararname

GİZLİLİĞİ 20/06/1994 Tarihinde
03371 sayılı Oranla KALDIRILDI

14671

23/9/1940 tarih ve 2/14422 sayılı kararnameye istinaden pazarlık suretile Yugoslav Hükümetinin Karakoyvağdaki tüfek fabrika-sından satın alınan yedi bin tüfek ve yedi milyon fişengin Karakoyvağ istasyonundan memleketimize kadar nakli işinin 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin K fıkrasına tevfikan Antalya Nakliyat şirketine pazarlıkla yaptırılması; Millî Müdafaa Vekilliğinin II/10/1940 tarih ve 38474 sayılı teklifi ve Maliye Vekilliğinin II/II/1940 tarih ve 5273 sayılı mütaleanesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 4 İEŞ.SAN.1940 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail İsmail

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
D. F. Haydaroglu Fethi Özyaz İ. Öneren Ferið Özkaya 3. Sarıoğlu

Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
E. Ağral Günel A. F. Celisoyu M. Kadıoğlu H. Alataoğlu

G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Tl. V.
B. Karadağ M. H. Karadağ A. Çetinkaya Ç. Bozcuoğlu

1940/09/23/105711

Yugoslavya'dan İthal Edilen Tüfekler Hakkındaki Kararname

Ek-7

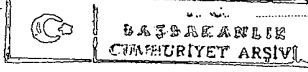
T. C.
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara 10. X. 1941

Hudâso Harpten sonra Yugoslavyanın
vaziyeti h.

Şube 3.

U. No. 15985
H. No. 455
Lef: .....

Yüksek Başvekâlete

43
27

Alman istilâsından sonra Yugoslavya'nın vaziyeti hakkında Belgrad
daki Başkonsolosluğumuzdan alınan 8 Eylül 1941 tarihli bir raporda hü-
lâsatan aşağıdaki hususlar bildirilmektedir:

" Yugoslavya harpten sonra dört parçaya ayrılmıştır. Hırvatistan,
Sırbistan, Makidonya, Karadağ.

Hırvatistan'da eski Hırvat asîleri ve yeni idareciler olan Usta-
şiler, Maçek taraftarları olan Köyü fırkası mensupları, Boşnaklar ve
Sırlar karşı karşıyadır. Almanya Hırvatistan'daki bu unsurlara bir-
birine katıp İtalya'ya musallat etmek politikasını tutmuştur. Alman-
ların teşvikile Ustaşiler'in Kiral olarak seçtikleri İtalyan Prensi,
öldürmek korkusundan Hırvatistan' a gelememiştir. Almanya Ustaşilerin
gerek Yahudi düşmanlığı gayretkeşliğini, gerek Sırlar hakkındaki kin-
lerini körükledi. Maçek taraftarları Yahudi düşmanlığı hareketine iş-
tirâk etmeyince Hırvatlar arasındaki nifak büsbütün büyüdü. Ustaşile-
rin Sırlar aleyhindeki hareketleri karşısında Sırlar da çeteler
teşkilile Hırvat şehirlerine hücumla başladılar. Hırvatlar iyi asker
olmadıkları için Boşnakları teslih ederek Sırlara saldırdılar. Bu
suretle Sırp, Hırvat ve Boşnaklar arasında müthiş bir münafereye yol
açıldı.

Sırbistan'a gelince: Buradaki Alman emellerini (Tuna yolları)
cümlesile toplamak mümkündür. Belgrad'da Temmuz ortalarından beri
(Tuna gazetesi) diye almanca bir gazete neşredilmeğe başlanmış ve bu
gazete (Prens Eugène)in Türklere karşı zaferlerinden bahsederek Tuna'
nın üstünde ve altındaki Hıristiyanları kurtarmak için asıl mücadele

-3-

030 10 253 705 3

.1. J

**Belgrad Başkonsolosluğundan 18 Eylül 1941'de Gelen Yugoslavya'nın İşgal
Edilmesi ve Parçalanması Hakkındaki Rapor**

Ek-7 A

T. C.
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara 1994

Hulâsa .....

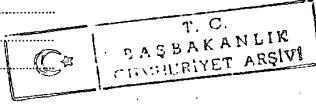
Şube

2

U. No. ....

H. No. ....

Lef: .....

eden ve Avrupadaki Türk hakimiyetini sarsanların Almanlar olduğunu tebarüz ettirmek gayesini gütmekte bulunmuştur. (Prens Eugène)in Belgrad'daki sarayının ihya edilmesi kararlaştırılmış ve 17 ağustos tarihi (Prens Eugène) ordularının Belgrad'a girişlerinin 242'inci yıl dönümü olarak kutlanmıştır. Belgrad civarındaki Tuna kenarlarında müteaddid Alman tayyarecilik mektepleri kurulmağa başlanmıştır.

Tuna yolları Almanya'ya bir taraftan Karadeniz'e bir taraftan Selânik'e ve bir taraftan da Triyeste'ye götürmektedir. Hinterlandı ile Belgrad'ı ve Niş'e kadar olan hattı elinde tutmakla Almanya hem Macaristan'ı saracak, hem Slavların arasına girip Selânik yolunu benimseyecektir.

Sırbıye vilâyetini elinde tutan Almanyanın Sırpaları burada bırakıp bırakmayacağı meselesi de mühtacı tetkiktir. Sırbıye'deki son isyan hareketleri Almanya'ya bu hususda beklediği behaneyi verecektir. Bu hareketler muhtelif şekillerde tecelli etmektedir. İstila üzerine tahliye edilen mahpuslar, komünistler, eski çeteciler, esir olmamak için harpten kaçıp şehirlere sivil diye dağılmış ve Almanların kayıt için yaptıkları davet üzerine dağlara kaçmış zabitlerle askerler Sırbistan dağlarında faaliyete geçmişlerdir. Rusya'da şimdi çok meşgul olan Almanya, idealist bilinen eski çetecilerden (Kosta Peçanaç)ı elde ederek bir beyanname neşrettirmiş ve vatanın selâmeti namına çetecileri silâhlarını bırakmağa davet eylemiştir. Çetecilerden bazıları bu beyanname üzerine teslim olmağa koyulmuşlar, fakat (Vasilye Tırbıç)'e mensup çeteci grupları ve diğer ehli kıyam hareketlerinde ısrar etmekte bulunmuştur.

Almanların mahirane idaresile bu gün Makidonya'da İtalya ile Bulgaristan iki hasım haline gelmişlerdir. Almanların Varsova'da

030	10			253	705	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek-7 B

T. C.
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara 194

Hulâsa .....

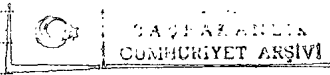
3

Şube

U. No. ....

H. No. ....

Lef: .....

bulunup şimdi (Zagreb)'e getirdikleri (Vance Mihailoff) Makidonya Komitesi namına ve İtalyanlar hesabına emirler veriyor. Almanlar bir taraftan da Makidonya'da Müslüman ve Türk unsurları tutuyorlar. İhtimal yarın İtalyan ve Bulgarlar'ın uyuşamadıkları ileri sürülerek cahil ve dolayisile istiklâl davası peşinde koşmayacağı melhuz bulunan müsliman ve Türklere istinad eden mahallî bir muhtariyet kurulacak ve böylece Alman hakimiyeti altında Selânik yolu emniyete alınacaktır.

Bulgaristan şimdi Makidonya'yı Bulgarlaşdırmaya ehemmiyet veriyor. Fakat Sırp abidelerini ve hatıralarını devirmek, sonradan gelmiş bütün Sırpıları çıkarmak suretile yalnız Sırplığı silmek kâfi değildir. Asıl Makidonyalıyı Bulgar yapmak lâzımdır ki her şeyden gayrı memnun olan, muhtariyet istemekte ısrar eden Makidonyalının Bulgarlaşması hemen hemen mümkün değildir.

Bulgaristan'ın emeli Almanya'nın muzaffer olacağı bir harpten sonra bir ortodoksa cenubî Slav Federasyonunun başına geçmektir."

Saygılarımla arz ederim.

N.M.

Hariciye Vekili

S. Sarıca

Hıfz

13.10.1941

030 | 10 | | | 2537053

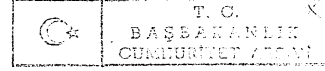
- 3.

Ek-8

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

16557

Kararname

Yugoslavya ile aramızda mevcut 28 İkteşrin 1936 tarihli Ticaret ve Seyrisefain mukavelenamesi ile kliring anlaşmasının, Yugoslavya'nın bugünkü durumu muvacehesinde tatbik kabiliyetlerini gaip eyledikleri cihetle fillî vaziyet göz önünde tutularak bu memlekete umumî ithal ve ihrac rejimimizi tatbik edebilmek üzere mezkûr mukavele ve anlaşmanın, fesih hükümlerine tevfikân, tarafımızdan feshedilmiş olduklarının Yugoslavya Hükümetine tebliği için Hariciye Vekâletine salâhiyet verilmesi; Ticaret Vekilliğinin iş'arına atfen Hariciye Vekilliğinin 3/9/1941 tarih ve 14214/415 sayılı tezeresile yapılan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 11 Eylül 1941 tarihinde kabul olmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail Hani

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
S. P. Hayalov *S. Nememiz* *S. Ankar* *S. Büyük Öztürk* *S. Sarı*

Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. I M. V.
S. Akış *S. Günel* *A. F. Celisov* *S. Y. D. D. H. Alastan*

G. I. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
S. Karadev *M. Mülyakov* *C. K. Y. Medov* *M. Ö. Ö. Ö.*

000 18 01 02 96 79 2

Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi İle Kliring Antlaşmasının Feshine Dair
11 Eylül 1941'de Çıkarılan Kararname

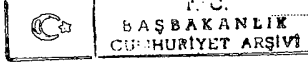
Ek-9

T. C.
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü

Şube 3.

U. No. 18.987
H. No. 543

Lef: .....

Yüksek Başvekâlete

Ankara ..... 1.0 Ekim 1941 1941
Hulâsa Makedonyada Türklerin
vaziyeti h. ....

10 Birinci Teşrin 1941 tarih ve 15987/457 sayılı yazıya
ektir.

Bulgar işgaline geçen eski Yugoslav Makedonyasında bulun-
nan Türklerin vaziyeti hakkında Üsküb Konsolosluğumuzdan alınan
II Birinci Teşrin 1941 tarihli bir yazıda aşağıdaki hususlar bil-
dirilmektedir :

I- Üsküb'de kendisini Alman polisi gibi gösteren üç kişi
Türk mahallelerinde, teravih namazı çıkışı sıralarında, 60 kadar
Türkü soymuşlar ve 8 kişiyi ellerindeki demir parçalarıyla yara-
lamışlardır.

Bu şahıslardan ikisinin Bulgar askeri, ve birisinin de
Garnizyon otomobil parkında çalışan yerli Bulgar olduğu anlaşıl-
mıştır.

2- Koçana'da sarhoş üç asker Türk kadınlarına taarruzlar-
da bulunmuşlardır.

3- Türklere ticaret ve sanat ruhsatıyelerinin verilmesin-
de taallül gösterilmektedir. Türk amele iş bulmakta zorluk çeki-
yor. Öyle ki, kasabalardaki Türkler arasında zaruret sefalet kor-
kunc bir şekilde artmaktadır.

Zemin müsait olup da Kızılay ufak bir yardımda bulunabil-
se binlerce Türkün kalbine teselli ve kuvvet nefhedilmiş olur.

4- Türklerin içinde münevver denilebilecek kimseler ancak
biribirilerinin kuyusunu kazmakla meşgul olduklarından buradaki
Türklüğün hiç bir teşkilâtı yoktur.

030 10 253 705 5

Makedonya'da Bulunan Türklerin Durumu Hakkındaki Yazı

Ek-9 A

T. C.
Hariciye Vekaleti
Birinci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara 194

Hulâsa

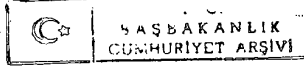
2

Şube

U. No.

H. No.

Lef:

5- Evkaf, ehliyetsiz ve kısmen takayyüdsüz kimseler elindedir.

6- Bulgar işgali üzerine burada Türk mektepleri açılması fırsatı ele geçmiştir. Bulgar makamlarının mektep meselesinde müsaait ve hattâ teşvikkâr bulunacakları görülmüyor. Konsolosumuz bu hususda söz anlayabilecek kimseleri tenvire çalış^{ması}sa da kendilerinde ufak bir hareket dahi görülememiştir.

7- Üsküb'de Türklerin Belediye nezdinde bir mümessili bulunmasını Vilâyet tervic etmekte ise de aradaki nifak ve şikak bu mümessilin seçilmesine engel olmaktadır.

8- Nifak ve şikaka bilhassa Üsküb'de İtalyan Propagandası da inzıman etmektedir. Bir kaç ileri gelen Türk: " Mektepler açıldığı veya Belediyede mümessil bulunduğu takdirde bunların Bulgarlara temayül ifade edeceğini ve ileride kendilerini Bulgar boyunduruğundan kurtarabilecek kuvvetin gücendirilmiş olacağını" Konsolosumuza açıkça söylemişlerdir.

9- Üsküb ve civarile İtalyan işgal hududu yakınındaki kasabalardan karşı tarafa geçenlerin adedi gittikçe çoğalıyor.

10- Üskübdeki İtalyan konsolosu işgalden beri verdiği vizelerin 3.600 kûsur olduğunu, ve gizlice geçirilmiş olanların da epeyce yekûn tuttuğunu Konsolosumuza söylemiş ve son zamanlarda Makedonyalılardan bile Arnavutluğa kaçanların çoğaldığını ilâve etmiştir.

Derin saygılarımla arz ederim.

Hariciye Vekili

H. Y. S.

10.12.1941

030	10			253705	5
-----	----	--	--	--------	---

2-

Bugün 16 Sahife **AKŞAM** **Bugün 16 Sahife**

Sene 16 — No: 5384 — Fiyatı her perde 5 kuruş PERŞEMBE — 5 Teşrinievvel 1933 Telefon: (Husul mekkesi) 24240 - 49 - 48 — Kışla 20113

Kral Hz. dün gece gittiler

Gazi Hz. bir akşam ziyafeti verdi, misafirleri vapura kadar teşyi etti

Belgrad gazeteleri bu mülakatı son senelerinde en mühim vakası addediyor

Şim Beşinci
Kral ve kraliçe Hz. ile birlikte saraya girenlerin

Yugoslav kral ve kraliçe her senelerinde Belgrad'ta ve şehirde pek çok sayıda bir ziyafet vermektedir. Bu ziyafetler kral ve kraliçenin halkla temasını sağlar. Bu defa da kral ve kraliçe Hz. bir akşam ziyafeti vermişlerdir. Kral ve kraliçe Hz. ziyafetini saat 12 buçukta başladılar. Ziyafet saat 12 buçukta başladı. Ziyafet saat 12 buçukta başladı. Ziyafet saat 12 buçukta başladı.

Kral ve kraliçe Hz. müsviri vapura gittiler

M. Venizelos geliyor
Belgrad'da bulunan M. Venizelos bugün saat 17 buçukta Belgrad'a gidecek. Gazi Hz. ne arzi vada emirler.

Yeni Ziyaretçiler
Dünün en önemli misafirleri
ARSEN LÜPEN
Belgradlıdır.
30 uncu forma
Bugün 500

Ajansın tebliği
İki devlet reisinin iki memleket arasında bu defa bir anlaşma imzalandığı iddia edilmiştir. Bu anlaşma iki devlet arasında imzalandığı iddia edilmiştir. Bu anlaşma iki devlet arasında imzalandığı iddia edilmiştir.

Müzeleri ziyaret
Kral ve kraliçe Hz. bugün saat 12 buçukta Belgrad'da bulunan müzeleri ziyaret ettiler. Ziyafet saat 12 buçukta başladı. Ziyafet saat 12 buçukta başladı.

— Dikkat ediyoruz, belki belki hep hoşunuza gidebilirler. Yalnız biraz da onları okuyun.

Akşam Gazetesi, 5 Ekim 1933, Sayı 5384

Kral Aleksander'in Gidişi Hakkındaki Haber

Bugün 16 Sahife **AKŞAM** **Bugün 16 Sahife**

Sene 16 — No: 5436 — Fiyatı her perde 5 kuruş PAZAR — 26 Teşrinievvel 1933 Telefon: (Husul mekkesi) 24240 - 24249 - 24248 — Kışla 20113

Tevfik Rüştü beyin beyanını

Dört taraflı bir misak aktedilmeyecek, mevcut misaklar sulhü temine kafidir

Para cezaları
Hazineye ait para cezaları affa tabii değil.

İdari müddet
İdari müddet müddetleri...

Sarıgülü Süre
Sarıgülü Süre...

Ankara dördüncü meclisi
Ankara dördüncü meclisi...

Yeni Alman sefiri
Von Rosenberg cumhurbaşkanı geliyor.

Trade cinayet
Bir belçikalı memuru fenerci imalı öldürdü.

Para cezaları
Hazineye ait para cezaları affa tabii değil.

İdari müddet
İdari müddet müddetleri...

Sarıgülü Süre
Sarıgülü Süre...

Ankara dördüncü meclisi
Ankara dördüncü meclisi...

Yeni Alman sefiri
Von Rosenberg cumhurbaşkanı geliyor.

Trade cinayet
Bir belçikalı memuru fenerci imalı öldürdü.

Yeni Alman sefiri
Von Rosenberg cumhurbaşkanı geliyor.

İnkılabımız hakkında hararetli makaleler

Bir İngiliz mecmuası "İnkılabımızın bazı noktalarında Avrupalı İngilizlerin de rolü" diyor.

Akşam Gazetesi, 26 Kasım 1933, Sayı 5436

Tevfik Rüştü Bey'in Belgrad Ziyareti İle İlgili Beyanları

Eyyokzada bir soygun vakası oldu İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı

Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı.

İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı.

Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu.

İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı.

Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu.

İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı.

Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu.

İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı.

Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu. İhamı namında biri arkasından parçasını sarhoş kaldı. Beykoz civarında garip bir soygun vakası vaki oldu.

Bu Sabahki Telgraflar

Tevfik Rüstü bey Belgratta

Hariçie vekilimiz "Bir memleket, dostu olduğunu ilan ettiği başka bir memleketten nasıl arazi isteyebilir", diyor. Rüstü beyin paragrafları her zaman bilimsel demeritleri...

Tevfik Rüstü bey Belgrad'da. Rüstü beyin paragrafları her zaman bilimsel demeritleri...

Büğe varidat tahakkuk ediyor. Yalnız gümrük ve ihlallerin varidatında bir milyon noksan var.

İnkilap enstitüsü Enstitüde kimler ders verecekler. Ankara 27 (Telefon) — Enstitüde kimler ders verecekler...

İnhisar idaresi baharları. Ankara 26 (Telefon) — İnhisar idaresi baharları...

Banker Safra E- Dün altı ay hapse mahkûm. İstanbul 26 (Telefon) — Banker Safra E- Dün altı ay hapse mahkûm...

Bir cinayet. Kaymanlık tarafından yaralıdır. İstanbul 26 (Telefon) — Bir cinayet...

Bir facia. Bir sandıklı, moravice hapishane. İstanbul 26 (Telefon) — Bir facia...

Yaygar postaları. Posta nakliyatı hakkında bir tahminatın kabul edildi. Ankara 26 (Telefon) — Yaygar postaları...

Adnan vapurunda bir ölü. İstanbul 26 (Telefon) — Adnan vapurunda bir ölü...

Merislin Cemal papa değdi. İstanbul 26 (Telefon) — Merislin Cemal papa değdi...

Kralın ziyafeti. Belgrad 27 (Telefon) — Kralın ziyafeti...

Fransız kabinesi. Paris 27 (A.A.) — Fransız kabinesi...

Yeni vergi ihlas daimiçektir. Anzalan bir milyon varidatı teklifi için başka tedbirler alınıyor.

Vergi tahsilatı. Belg aylık tahsilatı arttı. Ankara 27 (Telefon) — Vergi tahsilatı...

Komünistler. Belgrad 27 (Telefon) — Komünistler...

Soyvetler - Mancuri. Sovyet hükümeti şiddetli bir tepkiyle karşılıklandı.

Gümrük memurları. Herkule alimlerinin yavaş edilmeleri hakkında karar.

Elektrikli cereyan kapıları. Bevanete elektrik şifresi...

Magyar bir fransız aritisi oldu. Çekoslovakya'da...

Menenjitli çığır

Menenjitli çığır. İsmirde muhtelif kollarda ağır taktik ediyor. Son günlerde İsmirde menenjitli çığır...

Avusturya Cumhuriyetinin hükümeti. Avusturya Cumhuriyeti'nin hükümeti...

Banker Safra E- Dün altı ay hapse mahkûm. İstanbul 26 (Telefon) — Banker Safra E- Dün altı ay hapse mahkûm...

Alpulu çeker fabrikasının ziyareti. Ankara 26 (Telefon) — Alpulu çeker fabrikasının ziyareti...

Merislin Cemal papa değdi. İstanbul 26 (Telefon) — Merislin Cemal papa değdi...

Kralın ziyafeti. Belgrad 27 (Telefon) — Kralın ziyafeti...

Fransız kabinesi. Paris 27 (A.A.) — Fransız kabinesi...

Yeni vergi ihlas daimiçektir. Anzalan bir milyon varidatı teklifi için başka tedbirler alınıyor.

Vergi tahsilatı. Belg aylık tahsilatı arttı. Ankara 27 (Telefon) — Vergi tahsilatı...

Komünistler. Belgrad 27 (Telefon) — Komünistler...

Soyvetler - Mancuri. Sovyet hükümeti şiddetli bir tepkiyle karşılıklandı.

Gümrük memurları. Herkule alimlerinin yavaş edilmeleri hakkında karar.

Elektrikli cereyan kapıları. Bevanete elektrik şifresi...

Magyar bir fransız aritisi oldu. Çekoslovakya'da...

Gayrimübadiller

Gayrimübadiller. Ankaraya gelen heyet... Ankara 27 (Telefon) — Gayrimübadiller...

Fransa - Almanya. Paris 27 (Telefon) — Fransa - Almanya...

Vergi tahsilatı. Belg aylık tahsilatı arttı. Ankara 27 (Telefon) — Vergi tahsilatı...

Komünistler. Belgrad 27 (Telefon) — Komünistler...

Soyvetler - Mancuri. Sovyet hükümeti şiddetli bir tepkiyle karşılıklandı.

Gümrük memurları. Herkule alimlerinin yavaş edilmeleri hakkında karar.

Elektrikli cereyan kapıları. Bevanete elektrik şifresi...

Magyar bir fransız aritisi oldu. Çekoslovakya'da...

Bu Sabahki Telgraflar

Misak dün imza edildi

Misak dün imza edildi. Yugoslavya kralı Tevfik Rüstü beyin şerefine bir ziyafet verdi.

Kralın ziyafeti. Belgrad 27 (Telefon) — Kralın ziyafeti...

Fransız kabinesi. Paris 27 (A.A.) — Fransız kabinesi...

Yeni vergi ihlas daimiçektir. Anzalan bir milyon varidatı teklifi için başka tedbirler alınıyor.

Vergi tahsilatı. Belg aylık tahsilatı arttı. Ankara 27 (Telefon) — Vergi tahsilatı...

Komünistler. Belgrad 27 (Telefon) — Komünistler...

Soyvetler - Mancuri. Sovyet hükümeti şiddetli bir tepkiyle karşılıklandı.

Gümrük memurları. Herkule alimlerinin yavaş edilmeleri hakkında karar.

Elektrikli cereyan kapıları. Bevanete elektrik şifresi...

Magyar bir fransız aritisi oldu. Çekoslovakya'da...

120 kuruşa manto

120 kuruşa manto. İstanbul 27 (Telefon) — 120 kuruşa manto...

Fransız kabinesi. Paris 27 (A.A.) — Fransız kabinesi...

Yeni vergi ihlas daimiçektir. Anzalan bir milyon varidatı teklifi için başka tedbirler alınıyor.

Vergi tahsilatı. Belg aylık tahsilatı arttı. Ankara 27 (Telefon) — Vergi tahsilatı...

Komünistler. Belgrad 27 (Telefon) — Komünistler...

Soyvetler - Mancuri. Sovyet hükümeti şiddetli bir tepkiyle karşılıklandı.

Gümrük memurları. Herkule alimlerinin yavaş edilmeleri hakkında karar.

Elektrikli cereyan kapıları. Bevanete elektrik şifresi...

Magyar bir fransız aritisi oldu. Çekoslovakya'da...

Dostluk, Âdemi Tecavüz, Adli Tesviye, Hakem Ve Ulaşma Muahedesi İle İlgili Haber

Dostluk, Âdemi Tecavüz, Adli Tesviye, Hakem Ve Ulaşma Muahedesi İle İlgili Haber. İstanbul 28 (Telefon) — Dostluk, Âdemi Tecavüz, Adli Tesviye, Hakem Ve Ulaşma Muahedesi İle İlgili Haber...

Yüz para yüzünden bir cinayet

Adanada yüz para yüzünden gırtlak kesilen bir cinayet... Adanada yüz para yüzünden gırtlak kesilen bir cinayet...

Adliye yanığı

İki tahkikat bitti, iddianame hazır... Adliye yanığı, iki tahkikat bitti, iddianame hazır...

Vişnyak'ın ölümü

Budapeşte 9 (A.A.) - Dün gece Vişnyak'ın ölümü... Vişnyak'ın ölümü, Budapeşte'de...

Bu Sabahki Telgraflar

Balkan misakı imza edildi

Dört hariciye nazırı tarafından Gazi Hz. ne çekilen telgraf

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Balkan misakı imza edildi, dört hariciye nazırı tarafından...

İmza nasıl yapıldı? Balkan misakının imzası çok merakla bekleniyordu... İmza nasıl yapıldı? Balkan misakının imzası çok merakla bekleniyordu...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı... Atina 9 (A.A.) - Balkan Harbi, misakı imzalandı...

Lig maçları birinci devreye bitti

Düğü Beşiktaş ile devreye bitti... Lig maçları birinci devreye bitti, Beşiktaş ile devreye bitti...

Mağiz tabiatı

Beşiktaş B takımına Beşiktaş B takımına... Mağiz tabiatı, Beşiktaş B takımına...

Hava söğüdü

Bu sabah kar yağma... Hava söğüdü, bu sabah kar yağma...

İzmirde büyük bir yangın

İki ağır yaralı... İzmirde büyük bir yangın, iki ağır yaralı...

İngiliz silâh fabrikaları

London 9 (Haber) - Daily... İngiliz silâh fabrikaları, London'da...

Samian yururta kongresi

Samian yururta kongresi... Samian yururta kongresi, Samian'da...

İngiliz gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor

İngiliz gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... İngiliz gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

İsmet paşa

İsmet paşa... İsmet paşa, İsmet paşa...

Yeni bütçe

Yeni bütçe... Yeni bütçe, yeni bütçe...

Araplar Yahudiler

Araplar Yahudiler... Araplar Yahudiler, Araplar Yahudiler...

Siddetli karayel

Siddetli karayel... Siddetli karayel, siddetli karayel...

Akşam Gazetesi, 10 Şubat 1934, Sayı 5510

Balkan Antantı'nın İmzalanması İle İlgili Haber

Py arada yeni nümayişler

Bir çok şehirlerde çarpışmalar oldu... Py arada yeni nümayişler, bir çok şehirlerde çarpışmalar oldu...

Tren kazası

Bir içi iki vagon arasında... Tren kazası, bir içi iki vagon arasında...

300 tavuk

Dünce... 300 tavuk, dünce...

Muhlis beyin tekliflerine bağlı

Muhlis beyin tekliflerine bağlı... Muhlis beyin tekliflerine bağlı...

Bangor Saçmazın tükettik ettiği

Bangor Saçmazın tükettik ettiği... Bangor Saçmazın tükettik ettiği...

Bu Sabahki Telgraflar

Balkan misakı için Avrupa matbuatı ne diyor?

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor, İngiliz gazeteleri o kadar hararetle degildir

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor... Paris gazeteleri uzun ve sitayişkar yazılar yazıyor...

Siddetli karayel

Siddetli karayel... Siddetli karayel, siddetli karayel...

Üç Kazan

Üç Kazan... Üç Kazan, üç kazan...

Yeni bütçe

Yeni bütçe... Yeni bütçe, yeni bütçe...

Araplar Yahudiler

Araplar Yahudiler... Araplar Yahudiler, Araplar Yahudiler...

Siddetli karayel

Siddetli karayel... Siddetli karayel, siddetli karayel...

İthal

İthal... İthal, ithal...

Akşam Gazetesi, 14 Şubat 1934, Sayı 5514

Balkan Antantı Hakkında Avrupa Basınında Çıkan Haberler

Sahite Z
Taşnak - Hoybon komedyacıları

Şahite Z komedyacıları Taşnak - Hoybon duhâsında Türkiye'nin her tarafında gitmiş kuvvetliliğini ve komediyle aralık bir komediye sermaye bile kalmadığını göstermişlerdir. Şahite Z komedyacıları Taşnak - Hoybon duhâsında Türkiye'nin her tarafında gitmiş kuvvetliliğini ve komediyle aralık bir komediye sermaye bile kalmadığını göstermişlerdir.

Şahite Z komedyacıları Taşnak - Hoybon duhâsında Türkiye'nin her tarafında gitmiş kuvvetliliğini ve komediyle aralık bir komediye sermaye bile kalmadığını göstermişlerdir.

Şahite Z komedyacıları Taşnak - Hoybon duhâsında Türkiye'nin her tarafında gitmiş kuvvetliliğini ve komediyle aralık bir komediye sermaye bile kalmadığını göstermişlerdir.

Şahite Z komedyacıları Taşnak - Hoybon duhâsında Türkiye'nin her tarafında gitmiş kuvvetliliğini ve komediyle aralık bir komediye sermaye bile kalmadığını göstermişlerdir.

Bu Sabahki Telgraflar
İtalyan ve alman gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar

Avrupa gazeteleri Balkan misakinine karşı yazmışlar. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar. Alman gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar. Alman gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Darülaceze yolu henüz kapalı

Darülaceze yolu henüz kapalı. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Fırtınanın denizde tahribatı

Fırtınanın denizde tahribatı. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Tevfik Rüşti bey Tren işler ve akşam hareket edecek

Tevfik Rüşti bey Tren işler ve akşam hareket edecek. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Franziz kabinesi İtimat reyî ald

Franziz kabinesi İtimat reyî ald. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Kar devam ediyor

Kar devam ediyor. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Her tarafa kar

Her tarafa kar. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Başvekil Eskişehir'den döndü

Başvekil Eskişehir'den döndü. İtalyan gazeteleri Balkan misakinini aleyhinde yazıyorlar.

Akşam Gazetesi, 16 Şubat 1934, Sayı 5516

İtalyan Ve Alman Gazetelerinde Balkan Antantı İle İlgili Haberler

ÖZGEÇMİŞ

22.06.1989 yılında Giresun'un Görele ilçesinde doğdu. 1996 yılında Görele Mimar Sinan İlköğretim okuluna başladı. 2004 yılında bu okuldan mezun oldu. Aynı yıl Görele Halil Gürel Anadolu Lisesi'ni kazandı ve 2007 yılında bitirdi. 2007 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliğini bölümüne girdi. 4 yıllık Lisans eğitiminin ardından 2011 yılında Kafkas Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans'ı kazandı.